İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

YIL 4 SAYI 44 HAZİRAN 1994 20.000.- TL. (KDV DAHİL)

GÜZEL BİR AŞK İÇİN...

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU
Güzel Bir Aşk İçin 1
Temel DEMİRER
Soru(n)lar Karşısında 2
Ali Ersin GÜNÇE
Yağar.. Yağar Dili mi (Şiir) 4
Kaan ARSLANOĞLU
Yanılmanın Gerçekliği-3 5
Ozan YILMAZ
Anlamak 10
Berrin TAŞ
Şiirime Verdiğim Görev 13
Mustafa Bayram MISIR
Yeni İnsan Üst Eleştirisi 15
Gunter Grass
Şiirler 21
Bülent HABORA
Sevgi Yolu Palmiyealtı Sohbetleri 22
Bozan YAMAN
Ben Bir Küçük Yazarım
Canım İsterse Yazarım 23
Güngör GENÇAY
Dışbükey Merkezde Evrilen Yaşam (Şiir) 24
Yusuf ÇOTUKSÖKEN
Gramer Terimleri Sözlüğü Üzerine 25
Serpil Durak TUNÇER
Çıplaklığımdan Size (Şiir) 26
Türkan İLDENİZ
Şiir (Şiir) 27
Mehmet AYDIN
Yaşanmış Olaylardan Kesitler 28
Özer BURGAZ
Şiirler 29
Ayhan AYDIN
Bir Anadolu Bilgesi... İsmet Zeki Eyuboğlu 30
Filiz ÖZTÜRK
Ay Artığı (Şiir) 35
Zihni T. ANADOL
Uyanış Islığı (Öykü) 36
Cengiz GÜNDOĞDU
Yıldız Güncesi 42
Nihat ATEŞ
Yol Yordamı (Şiir) 48
Ayhan ERGÜN
Huzur Evi-I 49
Kapak: D. Ratpur
II. Uluslararası Sinavi Karikatür Albümünden

Sahibi - Yazışleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han No: 40-42 Kat:5
Cağaloğlu/İST. Tel: 513 93 99 - 511 79 94
Dizgi/Sel Dizgi ve Yayıncılık 511 10 05
Baskı/Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75

Ege Bölgesi Temsilcisi Bülent Habora
Sevgi Yolu Kitapçılar Çarşısı No:27
(Efes Oteli Arkası) İZMİR
Tel: 0232-368 02 64

Avrupa Temsilcisi Nurettin Kurtuluş
Solling Str. 15/30419 Hannover/Deutschland
Tel: 0511/758916 Fax: 0511/758916

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu Posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy- İst. 11 37-38678 Berrin Taş adına 200.000 TL. yatırmanız yeterlidir.

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A 4 boyutundaki kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur.

Güzel Bir Aşk İçin...

İlkyazın güzel sıcaklığında yazıyorum... gecenin ileri saatinde... **İnsancıl Sanatta Star Sistemi**ni her açımlayışında dünyayı bulanık gören küçük burjuva çevrelerce suçlanıyor.

Durumu bir kez daha açımlamak gerekiyor. Ama dünyaya bulanık bakan... ya da **Sanatta Star Sistemi**nin adamlarını inandırmak için değil. Çünkü onların insanla... insani yaratıcılıkla en ufak bir ilgisi yok. Talat Halman, yaşayan bir kahramanımız yok diye hayıflanıyor. (Milliyet. 17/5/94) Sistem işte bu ideolojiyle, insani yaratıcılığı önler... meta derkesine düşürdüğü kişiler de kurtarıcı kahraman beklentisi yaratır. Kişiler, öldürücü bir edilgenlikle kahraman bekler. Bu ideoloji, hayatın her alanını kuşatır. Kişi, hayatın her alanında, edilgenliğinin umarsızlığında kahramanlar yaratır... Sahte.

Kişilerin önünde bir kahramanlar geçidi başlar... sahte...

Sanatta Star Sisteminde bu kahramanları görürüz. Romanda... şiirde... resimde... sinemada... tiyatroda... En iyi romanı... en iyi şiiri o yazar... en iyi resmi o yapar... en iyi oyunu o oynar.

Peki, her gün kullandığımız araçları yapan... yediğimiz ekmeği pişiren... çocuklarımıza abc'yi öğreten... özetle dünyayı kuran insan napar. **Sanatta Star Sistemi**ne göre bu insan, sanat yaratamaz.

İnsancıl, tam bu noktada **Sanatta Star Sistemi**ne karşı çıkıyor. Şöyle diyor **İnsancıl,** sen, dünyayı var eden insan, şiirin... romanın... öykünün güzelini yazabilirsin. Sen, sanatın her alanında güzeli yaratabilirsin. Sen, işte bu yüzden edilgin bir okur... edilgin bir dinleyen... edilgin bir seyreden olma...

Gecenin ileri saatinde... ilkyazın güzel sıcaklığında devam ediyorum. **Sanatta Star Sistemi**, dünyaya... dünyayı berbat eden... hepimizin ağzının tadını bozan burjuva ideolosiyle bakıyor. Bilinci bu. Bütün sanat eserlerinde bu bilincin değerlerini... burjuvazinin hakikatlerini güzelleştiriyor. Böylece yanlış kurgulanmış bir insan çıkıyor ortaya. Aşkını... dostluğunu... sevecenliğini... öfkesini paraya kelepçeleyen... emeğiyle yaşamaya çalışan ama burjuva ideolojiyle kuşatılmış garip yaratıklar.

İnsancıl'ı suçlayanlar... söyleyin bana... gösterin. Bugün **Sanatta Star Sistemi**nden hangi sanatçı... hangi eseriyle, güzel dünya idealine giden çizgide insana el verdi. Elverebilir.

Biz, insanın yanlış kurgulanmış yapısıyla püsürük bir hayatın içinde heder olmasını istemiyoruz. Ama bu sistemde insan heder oluyor. 60-70 yıl yaşadığı bu dünyada... bir kadın... bir erkek... ciddi... samimi bir **aşkı** yaratamıyor. Püsürük aşkların burgacında duyarsızlaşa duyarsızlaşa ölüme gidiyor.

Siz... **İnsancıl'ı**, suçlayanlar, insanın bu durumundan utanmıyor musunuz.

İnsancıl şunu söylüyor. Sistemle... sistemin sanatıyla yanlış kurgulanmazsa insan... yaratan... üreten insan, ciddi... samimi... insani aşklar yaratır... ağız tadıyla yaşar bu dünyada.

Peki ya arkadaşlıklarımız... Yanlış kurgulanmış insan... nasıl samimi... ciddi insani aşklar yaratamıyorsa arkadaşlıklar da yaratamıyor.

İnsancıl ne diyor... İnsan, doğru kurgulanmış insan, hayat boyu zedelenmeksizin süren arkadaşlıklar kurar. Ama şimdi noluyor. Kişi, bu sistemde... bu sistemden ötürü çıkan sorunları çözülmeyeceğine, sistemin etkisiyle hasım oluyor.

Siz... **İnsancıl'ı** suçlayanlar insanın bu durumundan utanmıyor musunuz.

İnsan mutsuzluğunu metaya çeviren şiirlerden... romanlardan... oyunlardan... türkülerden ne çıkarınız var.

İnsancıl, insanın, bütün hayatını bayram sevinciyle yaşayabileceği bir dünyayı kuracağını... bu, dünyada hayatın baştanberi sanatlaşacağını söylüyor.

Böyle bir dünyada nolur. Böyle bir dünyada **Sanatta Star Sistemi** çöker... bütün sanatıyla.

Sanatta Star Sistemi biliyor bunu. Bildiği için bütün olanaklarıyla insanın üstüne çöküyor... insanı yanlış kurguluyor. Sanatı metalaştırıyor. İnsanı en fazla on duyguyla... duygu yoksulu yapıyor... en fazla on duyguyu sanatıyla sömürüyor.

Ödüller... estetik dışı değerlendirmeler... reklamlar... başyapıtlar... hep bu işin aracı.

Peki ama, **Sanatta Star Sistemi**yiz dışındayız dedikten sonra, **İnsancıl'ı** suçlayanlara ne demeli. Onlara... burjuva ideolojisinin etkisinden kurtulamamış şaşkınlar diyorum. Emek... değer kavramına bile... en azından bundan kurtulmaları gerekirdi... etkisinden kurtulamadıkları ideolojiden bakıyorlar.

İnsancıl... doğru kurgulanmış insanın samimi... ciddi... estetik yaratı dediği dostluklar aşklar yaratacağına inanıyor. Sistemin... sisteme bağlı **Sanatta Star Sistemi**nin işte insanın bu yanını... yaratıcılığını önlediğini söylüyor. **Sanatta Star Sistemi** insanı edilgenleştiriyor... hayatın dışına atıyor. İnsanı, kötü eserlerinin alıcısı derkesine düşürüyor.

İnsancıl, insanın binlerce yıllık yaratıcı kültürüne dayanıyor. İnsana, insanlığını hatırlatıyor. **Star Sistemi**nin edilgenleştirici... bilinci durumura uğratan etkisinden kurtul diyor, insana.

Kurtul insan. Bu dünyayı sen yarattın. Güzel eserleri de sen yaratacaksın. Güzel dostlukları... güzel aşkları da sen... Ateşi sen yarattın. Sönmeye yüz tutan ateşi yine sen canlandıracaksın.

Cengiz GÜNDOĞDU

Soru(n)lar Karşısında

Temel DEMİRER

Engizisyon'un karşısında, **"sizin dediğinizi kabul etsem bile siz ne dersenız deyin dünya yuvarlaktır ve dönüyor"** demek cüretiyle varolan **Galile**'yi çok seviyorum.

Galile'yi sevmem; indimde, 1916 Nisan'ının Dublin'indeki **James O'Connoly**'i çok anlamlı kılıyor. **James O'Connoly**'i, 1916 Dublin'inde İrlanda ulusal kurtuluşunun gönüllü müfrezeleriyle ayaklanmayı başlatan devrim liderini; Dublin'in büyük postahanesinde Bağımsız İrlanda Cumhuriyeti'nin kurulduğunu açıklayan devrimci ordu Başkomutanını anlamamak mümkün mü?..

Hiç şansları olmadığını biliyordu. Açıklamasından birkaç saat sonra İngiliz sömürgecileri şehri kuşatıp, büyük bir çatışma ve katliamı başlatacaktı. Hatta **Connoly,** öğrencisi **Willlam O'Brien'e "katledilmeye gidiyoruz"** demişti. **"Başarma şansımız yok mu"** sorusuna ise **"Kesinlikle yok"** diye yanıt vermişti...

James O'Connoly ve yoldaşları geleceği kaybetmemek için ayaklandılar. Çünkü ayaklanma kaçınılmazdı ve dövüşsüz yenilmek geleceği yitirmeye özdeşti...

Galile ile **James O'Connoly** arasında doğrusal ortaklık var. Her ikisi de, vazgeçmeyen cüretleriyle **"quis faut veritatem/ kendi gerçeğini inşa et"**me ilkesine müthiş bağlılar. Sonra da, **"insanlar yaşatarak yaşar birbirini/ ve hayat meşalesini, birbirine devreder koşucular gibi"** (Lucretius) olmak gerçeğinin isbatılar...

Galile'yi de, **James O'Connoly**'i de aralarındaki doğrusal ortaklık ve özellikleriyle; **'in solis sis tibi turba locis/ ıssız yerlerde kendin için evren olmak"** (Tibullus) bağlamında önemli iki örnek olarak niteliyorum. **Galile** de, **James O'Connoly** de, dayatılana boyun eğmek yerine; zorunluluğu kucaklayarak gerçekten ve onun gerekliliklerinden yana olabilen tipler. Hem de **"kendin için evren ol"** cüretiyle...

•

Güncelin dayatmalarına boyun eğmeden, özgürlüğün zorunluluğun bilinci olduğunu unutmadan, **"kendin için evren ol"mak** cüretiyle **"kendi gerçeğini inşa et"mek:** Öncelikle ihtiyacımız olan bu...

Doğruda durmanın felsefesi buradan başlıyor...

Doğruda durmanın felsefesini yitirmiş bir yaşam, "Yeni Dünya Düzen(sizliğ)i"yle sarsılan zaman diliminde saat sarkacı gibi savrulan, askıdaki yaşamdır.

•

"Felsefe yapma" dense de, hayır yapacağım. Yapmak zorundayım. Felsefe, şimdi her zamankinden büyük bir ihtiyaç... Dünyaya gerçek anlamda ayak basabilmemiz ve sarsıntılar içindeki savrulmuşluğa "dur" diyebilmemiz için devrimci felsefeye muhtacız...

"Tüketiyorum öylese varım" girdabında tüketilen insan, "felsefesiz" insandır. Giderek yaygınlaşan bu felsefe(siz)insan tipolojisi karşısında; insan olmanın ve kollektif sorumluluklarının (yani dünyayı değiştirmenin) felsefesiyle donanmış bireye ve eyleme olan ihtiyaç şimdi daha büyük...

*Adına "düzen" dedikleri düzensizlik kalıpları içine hapsolmuş felsefesi(siz)likle, artık insan olmanın imkânları tükenmiştir. Bu anlamda, kapitalizm için **"tarihin sonu"**na varıldığından söz edilebilir. Kapitalizm felsefe üretemez durumdadır. Ürettiklerini de tüketmiştir. Felsefe üretmeyen bir toplum, kendini tartışmayan, tartışma gereği duymayan ve geleceği olmayan toplumdur.*

Tüm felsefi üretkenliğini yitirmiş ve felsefe düşmanı özellikler kazanmış kapitalizmin felsefesi(zliği)nden süzülen (ve değişmekten çok uygulamaya yönelen!) ideolojisi kuşkusuz, **"ideolojilerin sonu"** hezeyanına dönüşmüştür. **"İdeolojilerin sonu"** önermesi, kapitalizmin kendi içinde "son"unun itirafı boyutunda anlamlıdır.

Burada sorun, "son"un karşısına alternatif anlamda neyi dikebildiğimizdedir?..

Sıkıntımızın burada olduğunu düşünüyorum... **"Kendi gerçeğini inşa et"mek** zorunluluğunun altını, bu tür sıkıntıyla defalarca çiziyorum...

•

Sıkıntım(ız), insan sorunuyla büyüyor...

Devrimci felsefenin ve değer yargılarının altüst olduğu; yığınların korkutulup, sindirilip, apolitize edildiği ve gündelik maişet dertleri içinde boğularak metamorfoza uğratıldığı; binlerce manüpülatif dürtü ile meta fetişizmine köle edildiği; paranın ve tüketimin insanın değer yargılarının "ölçütüne" dönüştürüldüğü; hasılı insanların "tacirleştirildiği" bir coğrafyanın insan sorunu... ve çürüme...

"Görmediğimiz" ve insana parmak ısırtacak kadar alışılmadık iğrençlikte şeyler sözünü ettiğim...

Elemeyi, ayıklamayı, muhakeme etmeyi, seçmeyi ve köktenci reddi 'olmazsa olmaz' kılan bu kesit; "bizim" için başlı başına bilgi yığını. Ancak dogmatik malummatfuruşluk yapmamak kaydıyla tabii...

Yeni bir şey söylemeyen ve sıkıcı tekrarın labirenti-

ne dalan "muhasabe" ya da "hesaplaşma"larla, büyüyen soru(n)lar karşısındaki marjinalliğimizle ancak ezilebiliriz...

Zaten olan da "bu"...

Bu durumda insanlara **Galile**'yi, **James O'Connoly**'i anlatmalı ve sadece onları anlatmakla kalmayıp, anlatılan cüretle yapılması gereken alternatifi sunmalıyız...

Yoksa "bizi" ya yok oluş ya da intihar bekliyor...

Hayır abartmıyorum...

Yok oluş: Tarihin "şaşmaz" yasalarına bel bağlamış bir edilgenliğin verili tablo içindeki kefaretidir. Çünkü **Godot,** tarihin "şaşmaz" yasalarının çıkardığı "emir" üzere gelmeyecektir... İşlemeyenin dişlemeye hakkı yoktur...

İntihara gelince: İntihar, bütün insanlara verilmiş bir protesto bildirisidir. Böyle bir protesto bildirisi ile intiharı değil, intihar edeni küçümseyebiliriz ama intiharın çözümsüzlüğün (teslim olmayan!) "çözümü" olduğunu da unutamayız...

İntihar, varolmanın başka bir yolu değildir. O da, nihayetinde ölüme karşı direnişin bittiği yerde, teslim olmamak için bütün insanlara verilmiş bir protesto bildirisi ile yok olmaktır...

Varolmak zorundayız. Tekrar varolmayı bir mahkûmiyet kabul etmeliyiz. Yoksa "bizi" (biçimi nasıl "seçilirse" seçilsin!) yok oluşun labirentleri bekliyor...

İkilem çok açık...

Hem de ikibinlere tam altı sene kala...

Ertuğrul Özkök dahi sormadan edemiyor: **"İnsanlar nasıl bu kadar karamsarlığa sürüklenebilir? Bunu yaratan kimlerdir? (...) Ülke, nasıl olur da bu hale getirilir? Türkiye'nin asıl meselesi budur. Bunun sorumlusu da ne Refah, ne PKK, ne de DEP'tir. Bunun sorumlusunu başka yerde arayalım"** (Hürriyet, 02/04/1994)

Özkök, sorumlunun kapitalizm olduğunu "bilse" de, sorusunu yanıtsız bırakıyor. Sorunların ve umutsuzluğun kaynağının kapitalizm ve yok ettiği insandan kaynaklandığını ifade edemiyor.

Türkiye, içinde debelendiği sorunlarla dinin ve süngünün öne çıktığı eksenlere kayıyor. Kapitalizm sertliğe ve süngüye, umutsuzluk ise dine sarılıyor... Uçların ve "çözüm"lerinin belirginleştiği tablo karşısında biz ne yapacağız?.. Sahte laiklik ikileminin bir kutbuna mı eklemleneceğiz yoksa emek/sermaye eksenli yeni savaş cephesi mi açacağız. İkincisini yapacaksak nasıl ve neyle?..

Birkaç anımsatmanın eşliğinde, sorarak devam edeyim: Öncelikle 1980'lerde %44 olan kentli nüfusun, 1990'larda %61'e çıkması ve 2000'lerde de %67'lere ulaşacağı Türkiye'de; kentleşmeye, proleterleşmeye ya da yapı değişikliğine ne düzeyde müdahale ettik, ediyoruz veya etmek konusunda projelerimiz/örgütlülük önlemlerimiz nelerdir?..

Bu alandaki boşluğu, Refah dolduruyor... Gecekondularda artık, direniş komitelerimizle de olsa neden yokuz?.. En uç örneğiyle Paris Komünü ya da bir örneğiyle de Fatsa bizim eserimiz değil miydi?..

Sonra Altıncı Filo'yu denize dökenler bizim **Denizler** değil miydi?.. Dünyanın Kuzeylileştirildiği bu kesitte, antiemperyalist sancağımızı niye petro-doların finanse ettiği Refah yalanına kaptırdık?..

Bir de "adil düzen" diyorlar!.. Diyen kadar dedirtene de bakmak gerekmiyor mu?.. Örneğin Sabancı Holding'e bağlı şirketlerin 1993 yılı tahmini cirosu 65 trilyon lira, 1993 net kârı ise 3.9 trilyon TL olarak açıklandı. Koç'un 1993 kârı ise geçen yıla göre %129 oranında artarak, 1 trilyon 19 milyara ulaştı. Öte yandan Türkiye'de toplam nüfusun %17.8'ini (10.6 milyon) oluşturan 12-19 yaş grubunun %37.7'lik bölümü işgücü ordusu içinde yer alıyor. Yani her 100 çalışanın 18'i henüz çocuk denecek yaşta... Türkiye'de işsizlikle birlikte açlık da büyüyor. Ayrıca, son on yıl içinde kâr, faiz, rant gibi sermaye gelirlerinin ulusal gelirdeki payı %42'lerden %73'lere çıkarken; işçi ücretleri ve memur aylıklarının ulusal gelirdeki payı %33'lerden %14'lere düştü...

Kapitalist talan büyüyerek boyutlanırken, bu alanda oluşan boşluğu neden anti kapitalist politikalar değil de, "adil düzen" çığlıkları doldurabildi?..

Kirli savaş ya da kardeş ulusun doğal hakları, hak arayışları karşısındaki edilgenliğimiz!.. Ne yazık ki, bırakalım enternasyonalist yükümlülüklerimizi yerine getirmeyi, bir **Nikolayeviç Tolstoy** kadar bile olamadık: **"Henüz bir çocukken bana askerlik sanatını öğretmelerine izin vermiştim, şimdi ise reddediyorum!.. (...) Toplumsal organizma gerçekten sağlıklı olsaydı, yani toplumsal ilişkilerde bu denli aşırı suistimaller olmasaydı, biri açlıktan ölürken diğerinin israf ve bolluk içinde yüzmesine göz yumulmasaydı, işte o zaman beni bu düzeni savunanların ilk safında görürdünüz; ancak mevcut düzenin korunmasına yardımcı olmayı reddediyorum"** (Lev Nikolayeviç Tolstoy, Savaşa Karşı Yazılar)

•

Burada duruyorum. Çünkü yetmezliklerle malül halimizin izahı için daha fazla kağıt tüketmeye gerek yok. Bu durum görünen köy...

"O halde" mi?..

Öncelikle "mucize"lere ve kerameti kendinden menkul reçetelere de, varlığına da inanmıyorum...

Çok şeyin "biz" istemesek de, arzuladığımız/özlediğimiz gibi olmadığını görüyorum. Gördüğümün, yığınla etmeni var. "Ben"imiz ya da "biz", yığınla etmenin sadece birisiyiz...

Bu bağlamda, *"bir etmen"le çok şeyi açıklamaya kalkışmanın doğru olduğunu zannetmiyorum. Ama akıntıya kapılmayan ya da akıntıya karşı durabilen "bir"in/"biz"in cüretine büyük değer biçiyorum.* Ayrıca, "bir"/"biz" düzlemindeki içe dönüklüğü, merkezbenciliği ve tepkilerini yararsız bir ifrazat olarak niteliyorum.

Kavramak zorunda olunan toplumsal gerçeklik karşısında kapatılan göz, içsel bunalımlara, kaçışlara kaynaklık eden öznelliğin tepkimelerini güçlendirir. Bu tür "tepki"lerden, ona "hesaplaşmak" ya da "muhasebe" denilse de, mutlaka kaçınmak gerek...

Kaçınılması gerekenin ekseninde "yakalanmış", yakalandığı "varsayılan" şeyler, bizatihi kendileri araştırma konusu olan öznelliklerdir ki; bunların "anlamlı"lığı da, "anlamsızlı"ğı da tartışma götürür...

Elifi görse mertek sanan dehşetengiz "tepki"lerin, katmerli karamsarlığına ya da marjinalliğini aşamamış sözde öfkelerine veya keskinliğine karşı soğukkanlı bir itidali önerebilirim. Ancak böylelikle, "özgürlüğün zorunluluğun bilinci olduğunu unutmadan **"kendin için evren ol"mak** cüretiyle **"kendi gerçeğini inşa et"mek** mümkün olabilir...

*Açık, **"kendi gerçeğine inşa et"mek** durumunda olan "biz"im şu an elimizde hazır ve nazır yedek akçelerimiz yok. Biriktirmemiz gerekiyor. Ayrıca, sisteme muhalif kulvarda koşmaktan önce de, sisteme muhalif kulvarı açmak zorundayız...*

Bu nedenle, **Eugene Ionesco**'nun "Gergedan"laşan "insan"larına benzemeden, akıntıya eyvallah etmeden biriktirmek zorundayız. Hem de damıtarak...

Damıtarak biriktirmek, "biz"lere dayatılan iletişimsizlik ve yabancılaşma ortamında, "biz"imle birlikte olabilecek ne varsa, onlarla olabilmek demektir. Birbirimize tutunmak ve kendimizi abartmadan üzerimize düşeni yapmaktır. Anlamayı, değiştirme faaliyetini rasyonalize ederek güdükleştirmeden; yani ütopyasız rasyonalizasyonun felsefesizliğin işlevi olduğunu unutmadan tabii...

Bunları yaparken, mistizm kokan bir lanetleme mekanizması üzerine temellenmiş "hesaplaşma"lar, "hesap sorma"lar ya da "muhasebe"ler; (tekrar ediyorum!) bana, uzak durulması gereken yüzeysellikler gibi geliyor. Artık damıtarak biriktirirken derinliğine ve yüksekliğine düşünmeyi öğrenmemizin zamanıdır. Unutmayalım: **"Büyük bir çalışmaya, dahası acı çekmeye katlanmadan, hiçbir şey meyve vermez."** (Bernard Palissy)

Örneğin, **İlker Belek** kanımca önemli bir iş yapmaya başladı. **İlker**'in "Devrim" dergisinin Şubat)Mart-1994 tarihli 24'üncü sayısında yayınlanan "Soru (n)larımız ve Ütopyamız" yazısını müthiş önemsiyorum. **İlker**'in ki, sadece bir başlangıç. **İlker**'in,**"yanıtlardan çok, üzerinde düşünülmesi gereken soruları belirginleştirmeye çalıştım"** (s.20) diyerek tanımladığı yazısı, kanımca ihtiyacımız olanı dile getiriyor.

Sorusu ve sorunsalı netleştirilmemiş "yanıt" arayışları, sözde "tepki"lerin bir adım ötesine gidemediği gibi, yolumuzu da açmıyor artık...

Çok yerde dile getirdim, bir kez daha yineleyeyim: Ütopyaya ihtiyacımız var. Ütopya üretmek basit bir hayal kurmanın çok ötesinde işlevleri olan bireysel ve toplumsal edimdir.

Duyarsızlığın ve yabancılaşmanın toplumun tüm dokularına nüfuz ettiği kesitlerde, bilimin tek başına yol açıcılığından fazla şey beklenemez. Örneğin bilim, yalnızca olanın tanımlanması ve evrenin dönüşümünü öngören ve bunun yollarını gösteren yöntemdir. **Marx**'ın onbirinci tez'de belirttiği gibi, aslolanın dünyayı değiştirmekte olması, bilimin ütopyalarla taçlandırılmasını 'olmazsa olmaz' kılar. Çünkü ütopya, varlığını benimsemediği dünyayı yadsırken; kabul edilebilir bir dünyanın gerçekleştirilmesinin ipuçlarını sunar. Böylelikle de, dünyadaki yabancılaşmanın boyutlarını ve bunları gidermenin yollarını göstermiş olur. *Ütopya (distopya değil!), insanı yabancılaştıran koşullara karşı çıkışı besler güçlendirir. Yeni insan ve yeni dünyanın yolunu açar... Rasyonalizmin gözlemcilik konumundan kurtarır...*

Kapitalist çürüme ve yabancılaşmaya karşı yeni ütopya: Şimdi, damıtarak biriktirmek ve insanlığın umudunu ayaklandırarak örgütlemek zorundayız. Bu bağlamda devrimci felsefe silâhına sarılma zamanıdır. Kıyamımıza böyle kalkabileceğiz. Unutmayalım, devrimci felsefe toplumda, büyük tehditler karşısında ihtiyaç oluyor. Çünkü felsefe kendisini ancak, inanç ile inançsızlığın ve yalanla doğrunun içiçe girdiği anlarda ve alanlarda çözümleyici çıkış noktası olarak var edebiliyor...

YAĞAR.. YAĞAR DİİL Mİ

Meteorlar yağacak gökyüzünden
Pırıl pırıl altın şeklinde
Sen inanmaya devam et
Pamuk tarlalarına yağacak
Ancak kurtuluş bundadır
Zamanla dalga geçen haylaz ekonomi
Snop edalı ekonomi şampiyonları
Özene bezene madyalarla yediniz bizi
Keşiş efendi söyleyin
Gökten altın yağar mı
Tek kurtuluş bu, yeniden yazalım tarihi
Bunca zulüm, zindan, zivanadan çıkış
Utanıyorum üstümden, başımdan
Dört yanım put olmuş, yeşil bir zehir
Baharı yaşamayan yoksul ülkem
Tek başına, borç içinde
Kim bize imdat eyleye
Urun kafasını düşünürün
Öldürün koyun boğazlar gibi
Bilgini, anayı, evladı
Soramazsın bu yumrukların acısını
Hep dert mi fışkıracak topraklarımızdan
Bu nasıl ülke, ya bu israf
Eyvah kahır çiçeği, başımda ısırgan
Kim ayıklayacak bu taşlı pirincin fazlasını
Ellemeyin yaramı, düşümde gördüm
Kurtuluş yakınmış altın yağarmış gökten
Yağar mı yağar diil mi?

Ali Ersin GÜNÇE

Yanılmanın Gerçekliği- 3

Kaan ARSLANOĞLU

Demokritos'un, tek bir olayın gerçek nedenini bilebilmek için, bütün bildiklerimden vazgeçmeye razıyım, dediği söylenir. Gene o, 'bir toz tanesi yok edilebilseydi eğer, bütün evren çökerdi,' diyordu. Evren ve toz tanesi arasında kurulan bu ilişki ile, olayların nedenlerinin bilinebilmesinin güçlüğü hakkındaki görüşler arasında bir bağıntı var. Her şey birbirine öylesine bağlıdır ki, tek bir olayın gerçek nedenini bilebilmek, ancak bütün olayların aranan olayla bağıntısını bilmekle mümkün olacaktır." (32)

Ele aldığımız konu açısından, insanın neden yanıldığını anlamaya çalışmak da bir kördüğümü çözmeye benziyor. Evet, ipi çözdükçe görece başarılar elde ediyoruz; ama elimizde tuttuğumuz düzgün bir makaraya sarılmış durumdaki ipin artık kördüğüm olmadığını, yani ilk halinden başka bir şey olduğunu bilmemiz de cesaretimizi kırmıyor değil. Biz o kördüğümü kendi bütünlüğü içinde kavramak isterdik. Fakat bu pratik olarak mümkün olmadığından önce ayrıştırmak, sonra yapay olarak yine birleştirip önceki kördüğüm halini tasarlamak zorundayız. "Hareketi tasarlamak için onu daima sürekliliğinden ayırmak, 'ölü gibi dondurmak' zorundayız. tasarlamak, düşünmek, kavram kurmak, hareketi kesintiye uğratmak ve 'kaba saba' kılmak demektir. Hareketi yalnızca kavramlar içinde ifade etmek değil, duyumlarımızla algılamak da, aynı biçimde onu durdurmaktır." (33) "Kavram, aralarında belirli özellikleri paylaşan bir grup nesne veya olaya verilen semboldür... Kavramlar düşünce sürecimizde büyük ekonomi sağlar. Kavramlar olmasaydı dış dünyadaki her olayı teker teker öğrenmek ve hatırlamak durumunda olurduk. Düşünün bir kere; Ağaç'la ilgili bilgiyi vermek için şimdiye kadar gördüğümüz her ağacı hatırlayıp teker teker onların özelliğini söylememiz gerekirdi. Kavramlar bireyin son derece karmaşık ve ayrıntılı algısal yaşantısını özetler, soyutlaştırır ve böylece insanoğlunun bilim, teknoloji, sanat ve edebiyatı geliştirmesini sağlar." (29) "Bir kategoriler sistemi kurmak demek, nesnel gerçekliğin bağıntılı yapısını, düşüncede bir bağıntılılık düzeyi olarak yeniden üretmektir. Bu yeniden üretilmiş sisteme 'bilgi' adını veriyoruz." (32) "Düşüncenin kavramlar aracılığıyla üretildiği bu somutluk, elbette somutun kendisi değildir." (32)

İnsan, soyut düşünceyi, kavramları, kategorileri, sembolleri, dili, yetkin olarak kullanabilen tek varlıktır. Bugünkü kültürel düzeyine o sayede varabilmiştir. Kavramlarla düşünebilmek belki akli süreçlerimizin bize en çok yarar sağlayanıdır. Fakat kavram kullanmanın sakıncaları da yok değildir. Kavramlar hiçbir zaman gerçekliğin kopyası değildir çünkü. İnsanın normal düşünce süreçlerini açımlamaya çalışırken bir dizi kavram kullanıyoruz. Duygu, algı, bilişim, düşünce, akıl, zeka v.b.. Tüm bu kavramların açıklamaya çalıştığı şey, bir bütünün gerçekte birbirinden ayrılmaz parçalarıdır. Bütünü öğrenmeye çalışırken onu parçalıyoruz. ancak parçaları sonunda yeniden birleştirmeyi ve bunu da aslına olabildiğince sadık kalarak başarmayı kolay saymamalıyız. Parçaları incelerken de parçaların, yani kavramların esiri olmamalıyız.

Bilişim: Günümüzün Batı önderlikli ruhbiliminde bilgi işlem süreci ele alınırken kullanılan yaygın bir kavramdır bilişim. Çevreden, geçmiş deneyimlerden, planlar, tasarımlar gibi akli faaliyetlerden kaynak alan duyusal ve algısal verileri değerlendirmek, örgütlemek, kullanmaktır. Düşünme, bilme, hatırlama, problem çözme, dili kullanma gibi tüm zihinsel faaliyetleri içine alır. (28) Psikolojide bilişimle ilgili beş türlü yaklaşım olduğu söylenir. Bir bilgi işlem süreci olarak bilişim, sembollerin zihinde kullanımı olarak bilişim, problem çözümü olarak bilişim, genel kapsamlı düşünce olarak bilişim, birbiriyle ilişkili süreçlerin toplamı olarak bilişim (Bilme, algılama, hatırlama, karar verme, düşünme, akıl yürütme, problem çözme, öğrenme, hayal etme, kavramlaştırma, dil kullanımı. Bkz.29)

Anlaşılacağı gibi incelememizin üzerinde odaklaşacağı konu bu konudur. Daha önce bilişimin temeli ya da ilk aşaması olan algıda ortaya çıkan yanılmaları incelemiştik. Şimdi insanların bilmesinde, öğrenmesinde, problem çözüp karar vermesinde ortaya çıkan yanılgılara yavaş yavaş girebiliriz. Ancak bunu yapabilmek için yine bazı kavramları açmamız gerek. Çünkü insanın düşünsel süreçleri bu kavramların ifade ettiği birleşik süreçlerden kuvvetle etkileniyorlar.

"Hayvanların dış dünya ile kurabildikleri haberleşme işaretleşme yoluna Pawlow, 1. Sinyal sistemi der. Köpeğin eti görüp ya da kokusunu aldığında ona doğru hareket etmesi gibi. Çevre ile 1. Sinyal sistemi üzerinden ilişki kurabilen canlının bilinci de kuşkusuz hayvansal bir bilinçtir. Toplumsallaşma ve üretimle başlayan insanlaşma döneminden sonra 1. Sinyal sistemi yetmez olur. Bu sistem devam etmekle birlikte buna, nicelik ve özellikle nitelik bakımından farklı yeni bir örgütlenme eklenir. Artık doğadaki nesnelerin yerlerini onlarla ilgili kelimeler, kavramlar almaya başlar. Böylece bu kavram ve kelimelerin yardımıyla da insan, sanki doğadaki herhangi bir şeyi görmüşcesine onunla ilgili şeyleri düşünebilir, konuşabilir olur. Kelime ve kavramları, yani işaretlerin işaretlerini içeren bu yeni sisteme de Pawlow, 2. Sinyal sistemi der. Bu yeni sistem bizim, konuşma, düşünce ve kavramlaştırma yeteneğimizi kapsar. 2. Sinyal Sistemi, doğanın ve beynin en son ve en kusursuz ürünüdür." (27) Bir başka kavram duygulanımdır (Affection). "Bir de duygusal yaşam vardır ki, sevinç, keder, korku, tutku, heyecan, sevgi, nef-

ret, iyilik, kötülük, kızgınlık vb. gibi sayısız duygularla doludur... Duygu, belirli nesne olay ya da kişilerin bireyin iç dünyasında uyandırdığı izlenimlerdir... Duygulanım, irade ve zekadan ayrı görülen duygusal tepkiler gösterme durumudur." (31) Acılar, hazlar, heyecanlar, tutkular duygusal durumlar kavramı içinde ele alınır. Heyecanlar denetim altında tutamadığımız kuvvetli duygulardır. Öznel yaşantı, gözlenebilen davranış ve fizyolojik değişmeler gibi yönleri vardır. Görüldüğü gibi kavramlar kullanmak bir şeyin başka bir şeyle ayrılığını ortaya koymamızı kolaylaştırırken, benzerliğini ve birleşikliğini gözümüzden kaçırmamıza da yol açabilir. Çünkü duygu ve düşünce aynı yapının aynı anda yürüttüğü birleşik bir faaliyettir ve birbirini yakından etkiler. "Duygular düşünce yığınlarıdır," (34) sözüne ancak bütünsel bir bakış kazanabilmişsek anlam verebiliriz." Gerçekte duyum, duygu, düşünce ayrımı yapay bir ayrımdır, bu üç öge her zaman bir bütünlükte kendini gösterir ve anlam kazanır. Düşünce edimleri duyum ve duygu süreçlerinden soyutlama yoluyla ayrılabilse de duyumlarla duygular arasında bir ayrım çizgisi koymak olası değildir. Her belirgin duyum bir duygusallıkta açınlanır, her duygusallıkta kurucu bir duyum etkeni vardır. Estetik hazda da duyum başlatıcı etken olur, duygudan giderek düşünceyi esinler. Bilinç bir bütünselliğin bilincidir. Onda dışla iç, duyguyla düşünce, gerçekle düş, geçmişle gelecek bir bütün oluşturur, onda her duygusallık bir düşünselliğe açılır, her düşünsellik bir duygusallıkla koşullanır. Bir gül kokusunu bir sevinçten, bir sevinci bir gitme fikrinden ayıramayız. Bilinç hem kendi kendisinin bilinci hem herhangi bir şeyin bilincidir, hem bir uyarılığın hem bir karşıtlığın bilincidir. Bilinç belirlerken de yadsırken de düşünsel olduğu kadar duygusal bir etkinlik içindedir. Bu etkinlikte o, başka bilinçlerle ayrı noktalarını ve ortak noktalarını koyar. Bilincin gücü hem ayrı bir bilinç olmasından hem ortak bir bilinç olmasından gelir. Yetkin bilinç ayrılık ve ortaklık özellikleri yüksek bilinçtir." (6)

Bilgi işlem süreciyle ilgili kavramlar konusunu kapamadan önce ruhbiliminin saptadığı bazı ilginç noktalara değinmekte yarar vardır ki; bunlar insanın akli faaliyetlerinin anlaşılmasında önemlidir. Bunlardan biri bellekle ilgilidir. 'Yapılandırıcı Bellek' kavramından söz etmek istiyorum. "Yapılandırıcılık belli bir kültürde yetişmiş olmamızdan ileri gelir. Belirli bir kültürde yetişmiş olmak demek dünyaya, olaylara, bireylerin davranışlarına bakış tarzı ve anlam verme bakımından belli bir görüşü, belli bir düzeni toplumun diğer üyeleriyle paylaşmak demektir. Kültür hangi durumda neyin nasıl yapıldığı takdirde uygun düşeceğini bize öğretir. Hangi durumlarda hangi davranışların daha olasılı olduğunu bize söyler. Kültürün bu özelliği belleğin yapılandırıcılığı biçiminde kendini gösterir. Aşağıdaki türden bir etkileşim olduğunu farz edin: *Mümtaz elindeki şişeden bir yudum aldıktan sonra karısına, 'Bıktım artık! Bu evde yemek hiçbir zaman hazır olmayacak mı, diye bağırdı. Karısı kızgın bir halde mutfağa girdi. Ağlamamak için kendini zor tuttuğu belliydi.* Bir süre sonra size 'Mümtaz sarhoş muydu?' diye sorulsa, büyük bir ihtimalle 'evet' cevabını verirsiniz. Niçin? Çünkü size verilen hikayede Mümtaz'ın elindeki şişeden bir yudum aldığı söyleniyor. Evinde karısına kızgın bir ifadeyle konuşan adamın elindeki şişenin içki şişesi olduğunu ve bu nedenle duygularını kontrol etmekte zorluk çektiğini düşünmeye başlamanız doğaldır. İçinde yaşadığımız kültür 'içki-kötü duygular-ailede uyumsuzluk ve mutsuzluk' beklentiler zincirini bize öğrettiği için, bu zincirin ancak belirli kısmı verilse dahi, bize verilmeyen kısımları zihnimizde tamamlarız... Kültürün beklentiler zinciri... oluşmuş kalıp yargılar yoluyla da benliğin işleyiş tarzını etkiler. Yapılan bir araştırmada, deneklere, davul ve zurna çalan iki kişiyle onlara gülerek bakan bir üçüncü kişinin resimleri gösterildikten sonra, 'gösterilen resimdeki çingene ne yapıyordu?' diye sorulduğunda ya 'davul çalıyordu' ya da 'zurna çalıyordu' diye cevap vermişlerdir. Gerçekte ise resim bir üniversite gezisinde çekilmişti. İki çingeneden rica edilmiş, onların davul ve zurnalarını iki üniversite öğrencisi çalmaya uğraşırken, çingene onlara gülerek bakmıştı. Bu örnek kültürümüzdeki Çingenelerle ilgili kalıp yargının belleğimizdeki yapılandırıcı etkiyi belirli bir yöne ittiğini gösterir. Belleğin yapılandırıcı özelliği, önceden olmuş bir olayı hatırlarken kendini daha etkin bir biçimde gösterir. Örneğin, bir kişi tanıklık yaparken olayı olduğu gibi söylediğine içtenlikle inanabilir, ancak gerçekte söylediği, onun belleğinin zaman içinde yapılandırdığı bir olaydır." (29)

Başka bir nokta problem çözmede karşılaşılan güçlüklerle ilgilidir. Bunlardan 'İşleve Takılma Güçlüğü' ilginçtir. "Daha önceki deneylerimiz bize nesnelerin belirli işlevlerini öğretmiştir. Örneğin, kalem yazı yazmak için, çanta kitap taşımak içindir. Biz nesnelerin bu işlevlerine saplanıp kalırız ve bu işleve takılmanın sonucunda onları yaratıcı bir biçimde yeni durumlarda kullanmayı düşünemeyiz." Sözkonusu güçlüğü göstermek için bir deney yapılır. Deneğin tavandan sarkan iki ipin uçlarını bağlaması istenir. Ancak denek, bir ipin ucunu tuttuğunda onu bırakmadan öteki ipe yetişememektedir. Masada da bir makas durmaktadır. Makasın bazı şeyleri kesmeye yarayan bir alet olduğu bilgisine saplanan kişi çözüm yolu bulamayıp deneyi bırakır. Başka bir denek ise makası bir ipin ucuna bağlar. Onu bir sarkaç haline getirip sallar, öbür ipi tutup sarkaç kendine doğru geldiğinde her iki ucu birbirine düğümler. Başka bir güçlük, 'Zihinsel Kurgudur'. Bir sorunu belirli bir yöntemle çözdükten sonra o çözüm yöntemine bağlanırız. Bu, benzer ya da farklı başka problemlerde yeni çözüm yöntemleri uygulamamızı engeller. Sabırsızlık ve cesaretin kırılması gibi insani duygusal özelliklerin insanın akli süreçlerini olumsuz yönde etkilemesi konusunda da çok sayıda araştırma yapılmıştır. İnsanın düşüncesini taklit eden başka bir deyişle 'zeka gösteren' bilgisayar programları yaratılmıştır. Bunlardan sabırsızlık ve cesaretin kırılması gibi duygusal özellikler eklenen programlarla, insan davranışına daha benzer davranışlar elde edilmiştir.

Öğrenme ile ilgili bilgilerimiz de, insanın bugünkü uygar durumunu ve bu uygarlıkla ilk bakışta bağdaşmazmış gibi görünen kimi özelliklerini anlamamızda bize yardımcı olur. Bu bilgi şudur: insanın akli yetenekle-

ri, zekası ilkçağdaki insanın akli yetenekleri, zekasından daha gelişmiş değildir. İnsan bugünkü uygarlık düzeyine geçmiş deneyimleri birbirine aktarma yani öğrenme-öğretme yeteneği sayesinde ulaşmıştır.

Akıl hastalıklarında ortaya çıkan düşünce bozukluklarını, normal yaşamda sık karşılaştığımız düşünce bozukluklarını açıklamada kullanabilir miyiz? Psikozlarda ortaya çıkan ağır düşünce bozuklukları, düşüncenin şeklinde bozukluklar ve düşüncenin içeriğinde bozukluklar olmak üzere kabaca ikiye ayrılır. Düşüncenin içeriğinde bozukluklara hezeyan adı verilir. Hezeyan kişinin bilgi düzeyi ve içinde yaşadığı kültürün özellikleriyle açıklanamayan, kişinin aksi kanıtlarla, mantıklı açıklamalarla ikna edilemediği, sabit fikirler, inanışlardır. Psikiyatride 'İçgörü Yitimi' ya da zayıflaması terimi de kişinin içinde bulunduğu ruhsal durumu kavrayamadığı, örneğin hezeyanlarını, varsanılarını gerçek sandığı, ruhsal yönden hasta olduğunun bilincine şu ya da bu ölçüde varamadığı durumlar için kullanılır. Psikiyatrinin terimlerini gündelik 'normal' yaşam için kullanma alışkanlığı günümüzde hayli yaygınsa da bizim konumuz 'normal' dışı akli süreçlerin incelenmesi değildir. Yazı dizimizin konusu, yaygın ve baskın olduğu için normal sayılan akli süreç yanılmalarıdır. Gerçi hezeyanlar ve içgörü kayıpları 'normal' kabul edilen toplumsal yanılgıların karikatürü gibidirler. Fakat bazı farklı nitelikleri nedeniyle onların incelenmesi, normal insani yanılgıları açıklamada ufkumuzu sanıldığı kadar genişletmez. Bu yanılgıların en önemli 'farklı' niteliği normal sayılan sıradan insanlarca da tanınması ve benimsenmemesi, normal toplum yaşamıyla bağdaşmamasıdır.

Felsefede Düşünce ve Duygu: İnsanın doğru düşünebilmesi, yanılgılarının nedenlerinin bulunması sorunu ilkçağdan bu yana filozofların en çok üstünde durdukları sorunlardan biridir. Doğru-yanlış, iyi-kötü kavramları, insanın doğruya ulaşma yolları, algı, duygu, düşünce ile ilgili kurallar düşünürlerin, bilginlerin tartıştığı ana problemlerden olagelmiştir. İnsan aklına, doğrulara ulaşabilmesi için değişmeyecek temel kuralları gösterebilmek, mantık biliminin kurucusu sayılan Aristo'nun en büyük amacıdır. Felsefe ve mantık ele aldığımız konuyu çağlar boyunca inceleyen iki bilim dalıdır. Hegel'e göre, "Mantık bilimi düşünceye, bilmeye ve dış dünyaya hükmeden en önemli genel yasaların aralarındaki bağıntıların bilimidir. Göreceğiz ki bu tanım, sonradan materyalist diyalektikçiler tarafından da geçerli bulunacaktır." (34)

Sofitslerden Gorgias'ın duygulanımları sınıflamaya çalıştığını, bunlardan dördünü, sevinç, acı, yüreklilik ve korkuyu en önemlileri saydığını görüyoruz. "Ruhu Platon üç kısma bölüyor: Ruhun idealara yönelmiş olan, güdücü, akıllı bir kısmı ile iki tane de isteyen, duyusal yönü vardır. Bu sonunculardan bir tanesi akla uyarak soylu, güçlü istençli eyleme, öteki de akla karşı gelerek bayağı, maddi duyusal isteklere, iştaha götürür. Bu düşüncesini Platon, Phaidros dialoğunda biri beyaz öbürü yağız iki atın çektiği bir arabayı kullanan sürücü simgesiyle canlandırmıştır. Burada sürücünün kendisi arabayı güden aklı karşılar, beyaz at soylu isteğe, yağız at da maddi isteğe karşılıktır." (35) Aristo'ya göre, "İtkilerimiz (iştahlarımız, isteklerimiz) bizi hep kötü olan aşırılıklara doğru itip sürükler; bu arada doğru görüş bize iki aşırılığın ortasındaki doğruyu, pek çok ile pek azın ortasını buldurur ve doğruyu yapa yapa edinilen alışkanlık da, hep bu doğru ortayı bulacak gibi istencimizi ayarlar. Doğru orta için Aristoteles'in incelediği erdemlerden birkaç örnek: Cesaret, delice atılganlık ile korkaklığın; cömertlik, müşriflik ile cimriliğin; adalet, haksızlık yapma ile haksızlığa katlanmanın; dengeli oluş, deli gibi kızıp köpürme ile vurdumduymazlığın arasında bulunan 'doğru orta'dır." (35) Stoalılara göre doğal olan, herkeste bir olan aklın egemen olmasıdır. Doğaya aykırı olan ise, insanda içgüdülerin ağır basıp üstünlük kazanmasıdır. "Sokrates de, Platon da, Stoa da ruhun yüksek yönünün (akıl, istenç) aşağı yönüne (istekler, içgüdüler) hakim olması gerektiği, hakim olabileceği düşüncesindeydiler. Hıristiyanlığa göre ise ruh doğal haliyle bütünüyle bozulmuştur." (35) Dini dogmaya göre insan aklı ancak Tanrının inayetiyle kötü doğası üzerinde egemen olur.

Hıristiyan dogmatizminden Kopernikus'un aydınlığına geliyoruz. "Duyumların bize gösterdiğinin tam tersini yapıp üzerinde bulunduğumuz yeri hareket halinde saysak daha yalınç daha sade bir doğa tasarımına varamaz mıyız? Kopernikus'a göre varabiliriz. İşte onun öğretisinin başlıca amacı da budur: Algının gösterdiğinden daha yalın, hem de doğa gerçeğine daha uygun bir görüşe varabileceğimizi matematik olarak tanıtlamaktır. Bu öğreti, evrendeki nesnelerin belli bir görüş noktasından nasıl göründüklerini bir açıklama denemesidir; bu belli görüş noktasından kavranan tablo da evrenin gerçek görünüşüne uygundur ve bu görünüşe duyumlarla değil, duyumları düşüncenin işlemesiyle, bunlar üzerinde yaptığı bir eleştirmeyle varılmıştır." (35) Kopernikus aklın sınırlarının duyumlar, algıyla saptadıklarımızın ötesinde olduğunu matematik olarak tanıtlamıştır.

Bacon, insan yanılgısının nedenleri üstüne en fazla kafa yoranlardan biridir. "Bacon'ın Ortaçağ düşüncesine karşı savaşı, her şeyden önce önyargılara karşı bir savaştı. O'na göre insanı özgür düşünceden ve araştırmadan alıkoyan dört yanıltıcı düşünce vardı. Bacon, bu önyargıları ideoller olarak adlandırmıştı. İdol, put anlamına geliyor ve doğrusu, kalıp halindeki düşünce ve önyargıların birer tapınma nesnesi gibi körü körüne savunulduğu ve onlara bağlı kalmamanın cezalandırıldığı zamanlara güzel uyuyor. Bacon'ın idol olarak gördüğü, başlıca yanlış ve yanıltıcı düşünceler şunlardı: İDOLA TRİBUS (Kabile veya soy putları) insanın doğasında yerleşik olarak bulunan ve genillikle herkes tarfından paylaşılan önyargılara, Bacon 'soy putları' adını veriyor. Bunlar nesneleri insan ölçülerine indirgeyen, efsanelere, geleneksel alışkanlıklara dayanan düşüncelerdir... Bu önyargılar, insanların nesneleri kendilerine benzetmelerinden doğarlar. Cansız nesneleri canlı saymak (animizm) böyledir. Evrende bir ereklilik bulunduğunu kabul etmek de, insanın kendine özgü özelliklerinin doğada da bulunduğunu sanmaktan doğar. Toplumsal önyargılar, doğanın bize benzetilmesine dayanan yanlış düşünceleri kolaylıkla kabul eder ve yerleşik hale getirir. Örneğin 'güneş doğdu' dediğimizde dünyanın

dönmediğini söyleyen eski inançlara bağlı kalmaktayız. Bu bir önyargı olarak herkes tarafından paylaşıldığında, artık bilimsel tezlerin kabul ettirilmesi için bedeli ağır mücadeleleri göze almak gerekmektedir. İDOLE SPECUS (Mağara putları) Bacon'a göre insanın bireysel yapısı, kendisini hapsettiği bir mağaradır. Dış dünyanın gerçekliği, buraya ancak ölgün ışıklar, belirsiz gölgeler halinde yansır ve bireysel özelliklerle karışarak iyice çarpılmış ve yanlış görüntüler oluşur. Böylece nesneler arasındaki benzerlikleri ve farkları kendi mizacına göre yorumlayan insanın önyargıları doğar. Örneğin kişi tembel ve uyuşuksa, olaylara yavaş ağır anlamlar yükleyecek, dünyaya durgunluğun penceresinden bakacaktır. Öyleyse, bilimsel araştırmada, gerçekliği 'olduğu gibi' görebilmek için araştırmacı, içindeki mağaranın etkilerinden, kendi huy ve alışkanlıklarının görünüşü bozucu sonuçlarından kurtulmayı bilmelidir. Dış dünyayı olduğu gibi değil de, kendi mağarasının duvarlarında göründüğü gibi yorumlayan birisi, en önemli ve temel özellikleri görmezden gelirken, hiç önem taşımayan özellikleri abartabilecektir. İDOLA FORİ (Çarşı putları) Bacon'a göre, kullandığımız dilin kelimelerine verilen değişik anlamlar ve bunların genel gündelik kullanışları, bilimsel düşünceyi saptıran bir başka önyargıyı doğururlar. Bunun gibi içerikleri dondurulmuş kavramlar da düşünceyi doğru bilgiye ulaşmaktan alıkoyarlar. Ona göre kavramlar genellikle geçmiş zamanların eksik ve yanlış bilgisini taşırlar. Onların olduğu gibi kullanılması, canlı bilginin gelişmesinin önünü tıkar. Bunlar en tehlikeli yanılgıları doğururlar. Gerçeği yansıtmayan, ya da yalnızca eski zamanlar için belli ve sınırlı bir gerçekliği ifade etmiş olan soyut düşünceleri bugün de kullanmaya devam etmek, düşünceyi geri götürür. İDOLA THEATRİ (Tiyatro Putları) Gelenekler tarafından kabul ettirilmiş, ya da araştırmacı tarafından bağlanılmış bulunan düşüncelerin, felsefi görüşlerin ya da bunların temsilcileri olan 'büyük ustaların' otoritelerinin yarattığı önyargılara Bacon, tiyatro putları adını veriyor. Bu tür düşünce ya da düşünürlere körü körüne bağlanan insanların durumu, bir tiyatro oyununu gerçek zanneden insanın durumuna benzer." (34) Bacon'ın yukarıdaki saptamaları, felsefenin, bilimin ve ruh biliminin bu denli geliştiği günümüzde bile geçerliliğini koruyan önemli değerlendirmelerdir. Özellikle mağara benzetmesi insan yanılgılarını açıklamada (elbette ki tek başına yeterli olmayan) iyi bir saptamadır ve kişilik engelinin gerçekliğini yansıtmaktadır. Dilin ve kavramların kullanımı konusundaki tespiti de yerindedir ve bu konudaki mücadelesi günümüzde de kıyasıya sürmektedir. (Kültürel ve sanatsal alanda 'egemen dile', 'egemen dil kavramlarına' savaş açan **İnsancıl**'ın söyledikleri yazık ki hâlâ birçok 'aydınımızca' anlaşılmıyor. Bilindiği gibi **İnsancıl**, öteden beri piyasa sanatının eleştirmenlerince bolca kullanıp, içerikleri boşaltılmış olan, kavramların anlamını soruyor. Güzel nedir, en iyi nedir, önde gelen, başyapıt, çağdaş, nesnel, özgün, yeni bir soluk nedir, eski soluk, şiirin toprağını eşelemek, şiirin hakkını unutmamak, romanın doruğu nedir; diye soruyor ve ticari eleştirmenlerin hayatta karşılığı bulunmayan kavramlarla bilinçleri nasıl dumura uğrattıklarını sergiliyor.) (Dille düşüncenin karşılıklı olarak birbirini etkilediği yönündeki tezlerin dışında Psikolojide, kişinin konuştuğu dilin türünün o kişinin düşüncesinin içeriğini ve biçimini belirlediği yönünde bir tez de vardır. Bkz.29)

"Ruhumuzda önceden yerleşik olarak bulunan Tanrı düşüncesi gibi düşüncelere ya da tasarımlara Descartes 'doğuştan ideler' der. Buna karşılık duyuların aracılığıyla bize dışardan gelen ve hayalgücümle benim kendimin yapmış olduğu ideler vardır. Son iki grup ideler bulanıktırlar, çünkü ikisinin de aracı duyulardır. Duyuların bildirdikleri daima bulanıktır. Ruhun kendisinin devşirdiği doğuştan ideler ise hep açık ve seçiktir. Örneğin gözle gördüğümüz bir daire ile matematikçinin düşündüğü bir dairede, birincisi ne kadar bulanıksa ikincisi o kadar açık ve aydınlıktır. Çünkü bu ikincisi daireyi kuran son ögeler ve bunların arasındaki ilgilerle açık ve seçik olarak kavranmıştır. Descartes matematiğin kavramlarını da doğuştan kavramlar, ideler arasında sayar... Ancak Descartes doğuştan ideler derken, insanın birtakım düşünceleri dünyaya hazır olarak birlikte getirmiş olduğunu anlamaz, bu gibi düşünceleri geliştirebilmek için insanda doğuştan bir yatkınlık olduğunu söylemek ister." (35) Leibniz de matematiğin gerçeği tanımada en elverişli bilgi olduğu anlayışındadır. O'na göre "Duyu bilgisi tam olmayan bir bilgidir. (cognitio imperfecta), asıl bilgi akılla edinilmiş bilgidir. Bilginin birinci basamağı duyu bilgisidir. Son ögelerine kadar çözümlenmemiş olan bu bilgi seçik olmayan bilgi çeşidir; onun için buna karışık bilgi (cognitio confusa) diyebiliriz. Bu duyu bilgisi içinde iki basamak vardır. Duyu bilgisi ya bulanıktır ya da açıktır. Bir şeyi duyumlarımla onu yeniden tanıyabilecek kadar kavramamışsam bu şey üstüne olan tasımım bulanıktır. Örneğin bir şeyi karanlıkta görürsem, bu görme bulanık bir duyum, bulanık bir bilgi olur. Buna karşı bir şeyi onu bir daha gördüğümde yeniden tanıyabilecek kadar net algılamışsam bu şey üstüne olan bilgim açık bir bilgidir (cognitio clara). Ama bu da bir duyu bilgisi olduğundan yine de seçik olmayan bir bilgidir (cognitio clara confusa). Demek ki duyu bilgisi açık olabiliyor, ama seçik olamıyor. Hayvanlar bu bilgi basamağına kadar çıkabilirler. Duyu izlenimlerinde birtakım ayrımlar ayırt edip bunları tanımlamaya girişince bilginin üçüncü basamağına yükselmiş oluruz. Bu bilgi artık tamdır, çünkü hem açık hem de seçiktir (cognitio clara et distincta). Örneğin bir bitkinin sadece rengini, biçimini, katılığını vb. algılamayıp onda bir de kök gövde, yaprak çiçek diye ayırmalar yapınca bu bitkide birtakım ayrımlar belirlemiş olurum. Bunu yapmakla duyu bilgisinden akıl bilgisine geçerim. İnsan çoğu zaman bu bilgi basamağında kalır. Duyu izlenimlerini çözer, ayrımları kavrar, bunları elden geldiğince aydınlık olarak tanımlamaya çalışır. Ama asıl bilgiye dördüncü basamakta varırız. Buradaki bilgi upuygun olan bilgidir (cognitio adaequata). Bir nesneyi kuran her bir öge seçik olarak kavranmışsa, yani çözümleme (analysis) sonuna kadar götürülmüşse, bilgi upuygun olur. Sayı bilgisi böyle bir bilgidir." (35)

"Hume'a göre.. Bizim bir şeyi bilmemiz bir algılama olayından başka bir şey değildir. Buna göre insan zihninin tüm algıları izlenimler ve fikirler olmak üzere iki

ayrı türdedir. Şöyle der Hume: 'Daha büyük güç veya daha büyük şiddetle giren algıları izlenimler diye adlandırıyorum ve bu ad altında ruhta ilk göründükleri biçimiyle duyumlar, tutkular ve duyguları topluyorum. Fikirden, izlenimlerin düşüncede ve usa vurmada bıraktığı zayıf imgeleri anlıyorum.' Hume'un asıl konusu izlenimlerin araştırılması değildir. Onun gözünde böyle bir araştırma felsefeyle değil de anatomiyle ve fizyolojiyle ilgilidir. Yalnızca fikirler, izlenimlerin kopyaları olan fikirler, bu fikirlerin kendi aralarındaki ilişkileri ve izlenimlerle ilişkileri zihnin dokusunu oluşturur... Descartes'in uşçuluğu imgelemi bir yanılgılar kaynağı olarak görür. Hume ise bilginin verimli kaynağı olarak imgelemi görür ve düşüncesini bu yolda derinleştirir." (6)

Kant'da "duyu dünyasıyla düşünce dünyası birbirinden ayırt edilir, bu iki dünya için değerleri başka başka olan iki ayrı bilgi ileri sürülür." (35) Takipçisi olduğu rasyonalistlere göre, "a priori ya da doğuştan dedikleri kavramlar, bilgiler, ilkeler hep salt ögelerdir. İmdi Kant, duyu bilgisinin de salt ögeleri olduğunu ileri sürer. İşte bu anlayış felsefe tarihi için tamamıyla yenidir. Ona göre duyu bilgisinin salt ögeleri uzay ile zamandır." (35) "Biz duyumla nesnelerden etkileniriz, anlık bu nesnelerin sezgisiyle bilgiye ulaşır, yoksa eskilerin sandığı gibi duyulardan düşünülere ve düşünülerden duyulara geçmek olası değildir. Kant burada koyduğu ayrımı, duyumla anlığın ayrı şeyler olduğu görüşünü geliştirecektir. Böylece Kant duyulara tekili olumsuzu, usa evrenseli zorunluyu uygun gören eski anlayışa karşı çıkar." (6) "Sezgi ve kavram tüm bilgilerimizin ögeleridir, ne kendilerini herhangi bir biçimde karşılayan sezgiler olmadıkça kavramlar, ne de kavramsız sezgiler bir şey sağlayabilirler.." (6) O'na göre, "içeriksiz düşünceler boş, kavramsız sezgiler kördür." (6) Kant'a göre, "Tüm bilgimiz duyularla başlar, oradan anlığa geçer, usta son bulur. Sezginin gerecini geliştirmek ve onu düşüncenin en yüce birliğine götürmek için usun üstünde bir yeti yoktur." (6) Ona göre metafizik insanda doğal bir yatkınlık olarak bulunur. İnsan, varlığın son sorunlarını çözebileceğini umar. Ancak akıl bu yolda ister istemez kuruntulara düşer. Aklın eleştirisini yapmak O'na göre bu yolda nasıl yanılmakta olduğunu ortaya çıkarmaktır. "Kant'a göre deneyin üstüne yükselmeye kalkan düşünce zorunlu olarak çelişmelere düşer, ya da Kant'ın kullandığı bir deyimle söylersek birtakım antinomilerle karşılaşır. Kosmolojik ideleri de düşünmeyi deneyince, ister istemez çelişmelere düşeriz. Bu yanlış düşünme, düşünmede yanlış bir yol tutma yüzünden olmuyor. Yanılmadan kaçınmanın yolu eninde sonunda bulunabilirdi. Burada çelişmenin kendisinden kaçamıyoruz, çünkü antinomiler aklın yapısıyla ilişkilidir. Bundan dolayı onları ortadan kaldıramıyoruz. Kant'a göre bizi antinomiler karşısında bırakan dört tane kosmolojik ide vardır. Bunların problemleri şöyle formüllenebilir. 1- Evrenin zamanda bir başlangıcı, uzayda bir sınırı var mı? Yok mu? 2- Maddenin artık bölünemiyen son parçaları yani atomlar var mı? Yok mu? 3- Nedenler zincirinde geriye doğru gidersek, sonunda artık kendisinin olmayan, yani özgür olan bir varlığa varılabilir mi? Varılamaz mı? (Özgürlük sorunu) 4- Evrenin nedeni olan zorunlu bir varlık var mı? Yoksa rastlantılı bir varlık mı bu? (Tanrı sorunu). İmdi Kant'a göre bu sorunların hem tezlerini hem anti tezlerini aynı kesinlikle tanıtlayabiliriz. Ama birbirine karşıt olan iki önermenin ikisini de doğru saymakla, ister istemez çelişmeye düşmüş, antinomilere saplanmış oluruz." (35)

Psikodinamik kuramın akli süreçlerdeki yanılmaları açıklamak bakımından ruh bilimine yaptığı en önemli katkılardan biri bilinçdışı kavramı, öbürü 'Savunma Düzenekleri'dir. Savunma düzenekleri benliğin (egonun), içgüdüleriyle çevre koşulları, baskıları arasında denge sağlamasına yarayan ve genellikle baskın olarak bilinç dışı süreçlerin bir faaliyeti olarak yorumlanan düzeneklerdir. Onlarca çeşit savunma düzenekleri içinde en önemlilerden biri 'bastırma'dır. Çevreye, toplum kurallarına uymayan birçok içgüdüsel arzu, örneğin cinsel arzular bilinç dışına itilir, yani bilincin algılayamayacağı bir derinliğe bastırılır. Konumuz açısından da önemli olan bir başkası 'yansıtma'dır. Örneğin kişi, bir tandığından nefret etmekterdir. Benliği bu gerçeği olduğu gibi kabullenmek istemez; tanıdığının kendisinden nefret ettiğini düşünerek, o duygu ve düşünceyi karşı tarafa yansıtır. Yadsıma, yer değiştirme, akla uydurma, yalıtma, düşünselleştirme gibi bazı savunma düzenekleri yanılgılarımızı açıklamada bize önemli ip uçları sağlar. Freud'cu kuramı eleştirirken açacağım gibi benim bu konudaki itirazım, savunma düzeneklerinin baskın olarak bilinç dışı süreçler olmadığı yönündedir. Zaten bilinç dışı kavramına verdiğimiz anlamlar da tümüyle farklıdır.

Sonuç: Düşünce yanılmaları konusunu şimdilik geçiyoruz. Görüldüğü gibi insanın akli süreçlerinde yanılgılara yol açan birçok etmen var. Bunların en önemlileri duyguları, güdüleri ve aklını, zekasını, duygularını, güdülerini bir benlik yapısı içinde birleştirdiği kişiliği, karakteridir. Başka bir deyişle bilinçli varlığıdır. İşte bu konuları iyice açtıktan sonra düşünsel yanılgılar konusuna yine döneceğiz.

"Doğru ile yanlış arasında ayrım yapabilmenin kendisini, inanmak ve cesaret etmek ya da kuşkuya kapılmak ve korkmak kıstasları içinde gösterdiğine pek çok kez tanık oluşumun, beni mantık ve metod üzerinde çalışmaya zorladığını belirtmeliyim. Doğruyu düşünebilmek cerasetiyle, doğru düşünme bilgisi her zaman birlikte bulunmuyor; ya da yanlış, haksız yere cesaretle olumlanıyor, ya da bilgi korkunun örtüsü kılınabiliyor." (32) İşte sonuna dek katıldığım bir görüş...

Bu bölümü, Horkheimer'in bir sözünü tekrarlayarak bitirelim. "Doğru istemenin doğru düşünmeye bağlı olduğu kadar doğru düşünme de aynı şekilde doğru istemeye bağlıdır." (13) SÜRECEK.

KAYNAKLAR

32- Aydın Çubukçu, Mantık ve Diyalektik, Evrensel Basım Yay. 1993.

33- Lenin, Felsefe Defterleri, Yukarıdaki eserden alıntı.

34- Christopher Caudwell, Ölen Bir Kültür Üzerine İncelemeler, Metis Yay. 1983.

35- Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi, 1990.

Anlamak

Ozan YILMAZ

annelerin ninnilerinden
spikerin okuduğu habere kadar
kitapta, yürekte
ve sokakta yenebilmek yalanı,
anlamak sevgilim
o bir müthiş bahtiyarlık
anlamak gideni ve gelmekte olanı

N. Hikmet

Galile'nin Sesi

Hastanede nöbet odasında televizyon izliyoruz. Çok kanallı TV.'de tercihler çakışıyor. İdare memuru Emel Sayın'ın konserini, personel Ferdi Tayfur'un filmini, uzman hekim futbol maçını izlemek istiyor. Ben de Galile filmini izlemek istiyorum. Hiyerarşik yapılanma burada da kendini gösteriyor. Uzman hekim çıkınca, maçı kapatıp Galile filmini açıyorum. Ben çıkınca emel Sayın tuşlanıyor hemen. Odada idare memuru da yoksa, Ferdi'nin inleyen nağmeleri hastaneyi sarıyor. Bir o kanal, bir bu kanal açılırken Galile'nin papazlara söylediği sözler duyuluyor bir ara. "Gelin... işte teleskop... bakın, gözlerinizle görün... dünya dönüyor..." Papazlar bakmak, görmek istemiyor... odadakiler de... Uzman'ın tercihiyle tekrar maç izlenmeye başlanıyor.

Ferdiciler, Emelciler, cim-bomcular Galile'nin yaşamını, mücadelesini kilisenin/dinin bilime... insana baskısını görsünler, anlasınlar istemiştim... Kimbilir, gevezelikten faydalı bir sohbete, anlamsız uzlaşmacılıktan (uzlaşır-çelişkisiz görünmekten) anlamlı bir tartışmaya geçebiliriz diye düşünmüştüm. İstemediler. Çoğu insan da istemiyor bilmeyi, görmeyi, anlamayı... Yanlışlarla öyle rahatlar ki. (Yoksa rol mü yapıyorlar?) **Galile geçmişten, birçok aydın/düşünür bugünden, sankl boşuna sesleniyor insanlara.. "Gelin... bakın... siz de gözlerinizle görün... gerçeği..."**

Sonra düşündüm. İzleseler ne değişecekti? İnsanın kendisinden kaynaklanan bir ilgililik, çaba, dönüşüm/gelişim isteği yoksa, anlatmak, izletmek, okutmak, göstermek ne kadar yarar sağlayabilirdi? "İlginç" bulup izleseler, okusalar, dinleseler ne kadarını, ne şekilde, nasıl anlayacaklar?

Çok okumak, çok bilmek, anlayarak çok anlatmak yetmiyor. Karşıdakinin de anlayabilmesi, sorgulayabilmesi, kavrayabilmesi gerekiyor. Yine de insanların bu olanaklara kavuşabilmesi için çabadan vazgeçmemek gerektiğini düşünüyorum.

Ölü Ozanlar Derneği

TV'de nadir de olsa, nitelikli filmler de gösteriliyor. **Ölü Ozanlar Derneği** filmi de bunlardan biri. Filmin TV'de gösterilmesinin ertesi günü, iki doktor hanımın filmle ilgili konuşmalarını duydum: "O çocuğun ölümüne çok üzüldüm.." "Ay kız, ben de çok üzüldüm... yine ağladım." Bu konuşmayı duyunca ben de onlara üzüldüm... Filmdeki mesajları, "o çocuğu" intihara sürükleyen aile/okul/sistem baskısını, "o çocuğun" ruhsal gerilimini, intihar protestosunu anlamayıp... tartışmayıp... sadece üzülmelerine üzüldüm. (Onları anlamaya da çalıştım. Hangi etkilerle/nedenlerle böyle duygulandıklarını/düşündüklerini... yaşam tarzlarıyla ... sistemle bağlantısını düşündüm.) "O çocuğun" ötesinde, filmde üzerinde konuşulacak, düşünülecek o kadar çok olay ve söz vardı ki... **"Sözler ve düşünceler yaşamı değiştirebilir. Oyun sürerken senin de katacağın bir şeyler olmalı. Bana aşkı öğretecekmiş... öyleyse önce insanı öğren. Biliyorum dediğin zaman, olaylara farklı açıdan bakmayı da denemellyiz.. yoksa özgün adımlarımızı bulamayız. Yüreğinden geçenleri değersiz bulma. Ormanda iki yol çıktı karşıma... ben az kullanılanı seçtim... ve yaşam o zaman başladı. Eğitim kendi adına düşünmeyi öğretmektir. Siz bağışlarsanız biz apakız. Ölüm saatl geldiğinde hiç yaşamamış olduğunu anlamak çok acı..."**

Çoğunluk TV'de bu filmi izlemedi. Ferdi'yi, Müslüm'ü, Fener'i, Bruce Lee'yi, Yalan Rüzgarları'nı... resmi açıklamaları izledi. "Kaliteli bir film" diye izleyenlerin çoğu anlamadı... üzüldü. Açık açık gösterilen nedenleri... oradaki ve buradaki sistemle... eğitim dizgesiyle... kendisiyle bağıntısını, nasıl böyle olabildiğini ve nasıl değiştirilebileceğini düşünmedi... (Yetkililerde, çok kişinin izleyeceği... anlayacağı endişesi olsa, belki de yayınlamazlardı...)

Neden Anlamıyoruz

Temel nedenlerden birisi şu; **beyinlerimiz** (bilgisayarlarımız), **bilmeye, anlamaya değil, inanmaya koşullanmış** (kodlanmış). Koşullanma iki kanaldan kaynaklanıyor. Birisi inanma üzerine inşa edilmiş olan inanç sistemleri. Diğeri, inanç sistemleri gibi, kendini haklı/doğru/değişmez göstermeye... buna inandırmaya çalışan ekonomik/politik sistem. Resmi ve dini ideolojilerin kendi "doğrularına" inandırarak düşünceyi dondurması, anlamayı da engellemektedir.

Konuşma dilinin bir anlama/düşünme dili değil de "anlaşma" dili olması, kavramlarla zenginleşmemesi de ayrı bir sorundur. Üstelik bu dil, "anlaşmayı" bile sağlamıyor çoğu kez. Konuşarak anlaşamayacağımızı tespit ettiğimiz kişiler, anlaştıklarımızdan daha fazladır. Kavramların kavranması/bilinmesi eksik ya da farklı ol-

duğundan anlaşmama/anlamama çoğalmaktadır. Çok kelime/kavram ile anlatan, az kelime/kavram ile düşünenlerin zihnine ulaşamamaktadır. Böylece bazı anlatıcılar, isteyerek ya da istemeyerek, çoğunluk için anlaşılmaz hale gelmektedir. Sözün anlaşılır olmaması, anlama çabasında, anlam arayışında olan çoğu genç birçok insanın istese de anlamamasına yol açmaktadır. Bunları "anlatmak" konusunda geniş olarak açıklamak üzere "neden anlamıyoruz" sorusunun yanıtlarına geçelim.

1) Çerez Sorunu

Çevremizi gözleyelim. İnsanlar nasıl yaşıyor? En çok hangi sorunlarla uğraşıyor? Çoğu insan geçim derdinde. Geçinmek için de genellikle yaptığı işi sevmeden çalışıyor. Çalışanlar mutsuz. Evdeki kadınlar için de ev işi yük gibi geliyor. Sorunsuz ev yok gibi. Sevgi eksikliği yaygın. Geçim sorununu barınma, eğitim, sağlık gibi sorunlar izliyor. Kira, taksit, vergi, borç... Yüzlerce sorun, yüzlerce korku ile yaşayan insanlar öncelikle bunları çözmeye, anlamaya çalışıyor. bu kadarı bile serseme çevirmeye yetiyor insanı... Sevgi içinde, mutlu, anlamlı yaşama sıra gelmiyor. Daha çok mal sahibi olmaya koşullanmış insanlar, böylece hem daha güvencede olacağına (ki bu bir ölçüde geçerlidir), hem daha mutlu olacağına (ki tartışılır) inanıyor.

Temel sorunların yanında "çerez" gibi kalan günlük problemlerle uğraşmaktan, kendini yaşamaya, kendini, sistemi, dünyayı anlamaya ne zamanı , ne zihinsel kapasitesi yetmiyor. Çerezden, leziz yemeklere ulaşamıyor. Ulaşmayı düşlemiyor, hedeflemiyor. Ulaşanların kimi tadsız buluyor, çerez tadı alabiliyor ancak. Üstelik, leziz yemekler düşlemenin, istemenin, tatmanın ağır bir faturası var. Bazen kabuğu soyulmuş hazır bilgi olarak da sunulan çerezin yanında, sistem, değişmez/kutsal/mutlak inançları da beyni uyuşturan yüksek dozda alkol misali yutturuyor insanlara... (Alkolle çerez iyi gider...)

İnsanın birçok insanca duyguyu, düşünceyi, yaşamı tatması için, önce alkolün etkisinden kurtulup, çerezin nedenini, nasılını, tadına sorgulaması... reddetmesi gerekiyor. YAŞADIĞI YAŞAM BİÇİMİNİ BEĞENMEYİP, DEĞİŞTİRMEYE ÇALIŞMAMAK, GARİP BİR ÇELİŞKİ OLARAK TÜM İNSANLARIN ÖNÜNDE (SOFRASINDA) DURMAKTA VE SÜREKLİ KENDİNİ ÜRETMEKTEDİR. **Bu "kısır döngü" kırıldığında, bu durgun göller setlerini yıkarak denize ulaşabilecektir. O zaman su dendikte durgun bir gölet değil, dalgalı bir okyanus anlaşılacaktır...**

Bunun için silkinme, zahmet, çaba, emek gerekiyor. **"Emek olmazsa, yemek olmaz."**

2) Donanım Sorunu

Basit bir aritmetik sorusu: Ali'nin yüzbin lirası var, tanesi bin liradan yedi yumurta alırsa, kaç lirası kalır? Liradan, yüzbinden, dört işlemden habersiz üç yaşında bir çocuğa bunu sorduğunuzda çözebilir mi? Yeterli bilgi donanımı olmayan, sorunu bilgisini aşan her insan bu küçük çocuk gibidir. İnsanların doğru bilgiye ulaşmasının, bilgiyi değerlendirerek anlamasının olanakları kısıtlanmıştır. Resmi ve gayri resmi yalan yaygın hale gelmiştir. Binlerce yalan arasında kaos yaşayan insan, zaman zaman karşılaşsa da doğruyu seçememekte, kuşkuyla karşılamakta. Bu aşılmadıkça, bir yöntem geliştirmek, farklı bakış açılarını tanımak, anlamak ta mümkün olamamaktadır.

Anlamak için donanımlı olmak gerekir. Herşeyin birbiriyle, bugünün de dün ve yarınla etkileşim halinde olduğunu bilmek gerekir. Bugün değil bazı olguları, değil bazı insanları, kendimizi bile anlamakta güçlük çekmiyor muyuz zaman zaman?

İnsanın kendisini bile doğru anlaması için, insanlık tarihini, yaşadığı sistemi/ülkeyi/toplumu/dünyayı, sanatı, felsefeyi, bilimi... insanın yarattığı birikimleri bilmesi, anlaması gerektiğini düşünüyorum. İnsan neden doğadan korkuyordu? Nasıl başa çıktı? Doğayı, dünyayı, yaşamı açıklamak için hangi düşünceleri üretti? Sınıflı toplumlar nasıl oluştu? Savaşlar neden çıkıyor, kimin çıkarına? Neden her toplum için kendi milleti/dini/üstün/kutsal? Yugoslavya'da Boşnaklar'a, Almanya'da Türkler'e, Güney Afrika'da zenciler'e, Orta Doğu'da Kürtler'e yapılan uygulamaların bir benzerliği var mı? Filistin'de olanlarla bölgedeki savaşların, despot yönetimlerin, petrolün, doların, dinin, milliyetçiliğin, siyonizmin ilgisi var mı? Tüm bunlarla, memur maaş zammı oranının, özelleştirmenin, faili meçhul ve faili belli cinayetlerin, irticanın -otellerin-kitapların-yolsuzluğun alevlenmesinin, orduya-diyanete trilyonlar akıtmanın, milyonların açlık sınırında yaşamasının, liberal sistemin, yeni dünya düzeninin, talancılığın, yalancılığın... mutsuzluğumuzun, anlamamazlığımızın ilgisi yok mu? Kendimizi anlamamız için tüm bunları doğru anlayıp, bağlantılarını görebilmemiz gerekmiyor mu?

Donanımsızlık, beyni çalıştırmak yerine hazırlanmış doğrularla (inanarak) yetinmek, insanın beğenmediği yaşamın/sistemin/dünyanın, belki de en önemli sebebi ve sonucudur.

Hazır sunulan yemekler (sistemin doğruları), altın tabakta, leziz görünüşte olsa bile, mutfağında pislik, kan, çıkar olabilir. Yemeği üretme sürecinde olmadığımızdan nasıl hazırlandığını, mutfakta neler döndüğünü, nelere mal olduğunu tam bilemiyor, tam anlayamıyoruz.. (Bir lokma, insanın yaşamına mal olmuş olabilir) Peki, içimize nasıl sindirebiliyoruz?

3) Seyircilik Sorunu

Olan biteni ve sürmekte olanı değerlendirecek bilgisi/birikimi olmayan insanlar, resmi senaryoyu izliyor yaşam tiyatrosunda. Kendisi de oyunun içinde; "figüran seyirci.." "Hımm, demek ki böyleşmiş" diye inanıyor. Buna göre düşünüyor, duygulanıyor. Ne, nasıl, niçin oluyor, perde arkasında, kuliste neler oluyor? Bırakın anlamayı, merak bile etmiyor çoğu. Sanki yaşamından soru işareti, ünlem işareti, noktalı virgül... çalınmış. Merak etmek, itiraz etmek, şaşırmak, kızmak, haykırmak, sorgulamak, açıklamak, tanımlamak, sorular oluşturup özgün yanıtlar bulmak... anlamak gereksiz sanki. Nesneleştirme, içselleşiyor gibi.. Sistem içinde kendi yerine yetkililer/uzmanlar sorular soruyor, ardından yanıtları sunuyor. Seyirciye, bir çeşit test tek-

niği ile yanlış yanıtlardan birini seçmek kalıyor.. sistem her alanda uyguluyor bu tekniği; seçimlerde, sporda, sanatta, evde, okulda...

İnsanların oyunu izlemekten, oyunculardan birine taraf olmaktan vazgeçip oyunu anlayıp kendi oynamaya karar vermeslyle, gözboyayıcı oyun yerine gerçek yaşamın sahnelenmeye başlanabileceğini düşünüyorum... Tribünlerden sahaya indikçe...

Anlamanın Tarihi Ya Da Tarihi Anlamak

Biriyle karşılaştınız, konuştunuz. Onu anladığınızı, neyi, niçin söylediğini/yaptığını söyleyebilir misiniz? En azından bugününü de etkileyen ve belirleyen, geçmişi hakkında bilgi edinmeniz gerekir. Bir toplumu, bir sistemi... insanlığı anlamak da böyledir. **Tarihten kopuk düşünürseniz bilginiz yetersiz kalır, eksik/yanlış değerlendirirsiniz, anladığınızı sansanız da anlayamazsınız.** Bir insanın bir tek olgusunu, örneğin bir hastalığını anlamak için, doğumuna, bazen doğum öncesine uzanan ayrıntıları, ekonomik, sosyal, psikolojik, fiziksel ortamları bilmek gerekirken, milyonlarca insanı anlamak için daha da geniş bakabilmek gerekir diye düşünüyorum. Elbette düşünce doğru bilgiyle beslenmeli. Tarih iyi bilinmeli, anlayarak..

İnsancıl düşüncelerin, insani arayışların tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir belki. Bulunan ve incelenen eski yazıtlarda bunların izlerine rastlanmaktadır. Birçok insan özgürlüğünü ya da yaşamını bu uğurda yitirmiştir. Çeşitli ulustan/dinden/kültürden/düşünceden birçok insan, çağına göre ilerici, insani düşünceleri ve davranışlarıyla bunun çabasını vermiştir. Bunları anlayanlar, izleyenler azınlıkta kalmışlar ki savaş, yıkım, adaletsizlik, eşitsizlik çoğu zaman egemen olmuştur dünyaya. (Anlayanların bir kısmı da çıkar için kullanıp, anlamı yozlaştırmıştır.) Ezilen, zarar gören de çoğunlukla anlamayanlar olmuştur ki kendilerine karşı despotları iktidarda tutmuşlardır. Despot yöneticiler, insani bir dünya, insanca yaşam isteyenleri, düzenlerine karşı çıkanları bunlarla sindirmiştir.

Herşeye rağmen, **insanlığın çalkantılı tarihinin süzgecinden birkaç damla insani değer bugüne ulaşmıştır. Sevgi, hoşgörü, adalet, dürüstlük, hakça paylaşım, özgürlük...** Bunları, içeriğini kavrayarak **anlamak,** yaşanır hale getirmek insanlaşmak sorunu olarak önümüzdedir ve **bu değerler bize ulaştırmak için herşeyi göze alan insanlara, insanlık borcumuzun da gereğidir...**

Anlamanın Önemi

İnsan kendisinde ve çevresinde olanları anlamıyorsa, yaşamasının anlamı ne kadar vardır? Anlamayanın da yaşamaya.. insanca yaşamaya hakkı vardır elbette. Ancak yaşamının anlamlı olabilmesinin, insanca yaşayabilmesinin anlamayla orantılı olduğunu düşünüyorum. Birşeyin anlamlı olabilmesi, sevilebilmesi onu anlamakla, bilmekle mümkündür. Bir sevgili, bir yaşam ya da bir düşünce/bir inanç... bilinmeden, anlaşılmadan sevilebilir mi? Milyonlarca insan severken, kızarken, üzülürken, korkarken, "bana ne" derken, daha çok mal/para sahibi olmaya çabalarken, çevresini hızla kirletirken, neden böyle yaptığını, bu duyguların, düşüncelerin, davranışların nasıl oluştuğunu düşünüyor mu, biliyor mu, anlıyor mu? **İnanıyor, neden/neye inandığını bilmiyor. İnandığı sistemin mantığını anlamıyor. Kıskanıyor, neden kıskandığını anlamıyor. Sevgiden diyor, sevginin had safhasında, sevdiğini öldürebiliyor...** Sevgiyi insani bir güzellik olarak anlasa, kıskançlığın sınıflı toplumla, özel mülkiyetle, sahip olma ile, erkek egemenliğiyle.. sistemle... dinle... bağlantılarını bilse, anlasa, **insanı, kendini, "sevdiğini" anlasa bu cinayeti işler mi?** Binlerce cinayet, şiddet uygulaması, baskı, haksızlık, savaş, saldırı biraz da anlamamaktan kaynaklanmıyor mu? Anlamak önemli. Bazen yaşamsal...

Anlamanın Güzelliği

Anlamak, insanın anladığı şeye ve kendisine güzellik katar. daha doğrusu varolan güzelliğin farkına varmasını sağlar. **İnsanın anlamadığı görüntü karanlıktır. Anlamak ona ışık tutmaktır.** Bir resimdeki sanatı, güzelliği anlamak için, resim bilgisi, o resmi ortaya çıkaran koşulları, sanatçının felsefesini, ne amaçla, nasıl yapıldığının bilinmesi gerekir. Bu verilerle bakıldığında tabloya, nitelikli bir eserse, güzelliğini görüp, derin bir haz, mutluluk duyumsamak mümkündür. Bunlar yoksa, "ne varmış bu resimde, ben de yaparım" der geçersiniz. Fakat, anlayanların yanında aptal durumuna düşersiniz.

İnsanın anlamadığı şekil, kapalı bir kutudur. Anlamak, o kutuyu açmak, içindekini/sürecini bilmektir. Ancak bildikten sonra güzelliği değeri hakkında doğru yaklaşımlar oluşturabiliriz. **İnsana, ancak anladığı söz birşeyler söyler.** Sözün yarısı anlaşılmışsa, yorumlamak, eleştirmek mümkün olmaz. Olursa da eksik olur.

İnsanın anlamadığı müzik gürültüdür. Bir senfoniyi anlamak, her notayı, her müzik aletinin sesini ayrı ayrı duyumsamak ve bir kokteyl gibi birarada tatmak, içmek, müziği kan dolaşımında hissedip o güzellikle coşkulanmak, "çakırkeyf" sarhoş olmak gibidir. Anlamayanlar için, tüm senfoniler "Mozart'ın kapı gıcırtısı"dır... Dede Efendi demodedir... Anlamayan için müzik, ya mekanik disko ritmi, ya da inleyen arabesk nağmelerdir.

İnsanın anlamadığı insan yaşamıyordur adeta.. Onun yerine beynindeki imajıdır yaşayan. Onu, kendindeki imaja göre değerlendirir, kızar, sever. İnsanı anlamak, iç dünyasını, duygu ve düşüncelerini oluşturan etkileri/süreçleri bilmekle başlar. **Bilmeden, anlamadan insanı sevmek, yanlış sevgiye, kızmak haksızlığa sürükler.** Bilinmeyen sevilir mi? Bilinmeyene kızılır mı? Yanlış sevmemek için de, gerçek aşk için de kendimizi ve karşımızdakini anlamamız gerekiyor. Güzelliğe ve sevgiye böyle yaklaşabileceğimizi düşünüyorum. **Bir güzelliği ne kadar çok anlarsak, yaşama sevincimizi o kadar çok arttırır, estetik yanımız o kadar çok gelişir.** Sevgi bir güzelliktir. Sevmek, biraz da anlamaktır. Anlamak güzeldir, gerçek güzeli buldurur. İnsana insanı buldurur. **Sevgili İnsan. Seni anlamaya çalışıyorum. Beni anlamaya çalış. Güzelleşelim. Anlaşalım. Sevgiyle...**

Şiirime Verdiğim Görev

Berrin TAŞ

İnsan ve Sanat

Boş ıssız bir alan... uçsuz bucaksız uzanan ova. İnsan bu alanın ortasında yiyecek bir şeyler arıyor. Dağların yamaçlarında otlar var... otlarla beslenmeye uğraşıyor. Bir süre sonra besinini üretebileceğini anlıyor. Sellerle sürüklenen topraklarda yeni tadını bilmediği yaban otlarının oluştuğunu gözlemliyor. Tarlaları ekip biçmeyi... tohum atmayı ve ürünün olgunlaşmasını beklemeyi öğreniyor. Yaşama içgüdüsü ona zorluklara karşı çözüm üretmeyi öğretiyor. Koyun sığır inek v.s. gibi ot yiyici hayvanları evcilleştirmeyi ve onların sütünden yararlanmayı öğreniyor. Doğaya egemen olma isteği insanın gelişimine zemin hazırlayan zorlukları aşması için yönlendirici bir etken.

Üşüdüğünde hayvan postundan giysi yapmayı... iklim koşullarından etkilendiğinde kendine barınacak yerler aramayı... yaşamını güvenceye almayı... doymak için ekip - biçmeyi... bakırı demiri işlemeyi... yiyeceğini saklamak için kapkacak yapmayı yaşama mücadelesi içinde öğreniyor. Bütün bunları gerçekleştirme sürecinde beynin gelişmesi zorunlu... İnsan yaptıklarını ya da yapmayı düşlediklerini anlamlandırmak istediğinde anlamsız seslerin bütünlük oluşturarak dile dönüşmesi süreci başlıyor. Dil yaşamın anlatımını bulduğu bir araç... dilin yaşam bağları işlevinden kopuk değil. Geçmiş dönemin insanı yaşamını oluşturan emeğe henüz yabancılaşmamış... teknolojik gelişmeler insanla emeğin ürünü arasındaki bağlantıyı koparmamış... ekmeğini kendi yapıyor... ateşi kullanmayı eti pişirerek yemeği öğreniyor. Bu onun beslenmesini kolaylaştırıyor gelişimini hızlandırıyor. Doğayı dönüştürürken kendini, kendini dönüştürürken doğayı dönüştürüyor.

Sonra insan bir gün doğaya verdiği anlamı... mücadelesinin çeşitli aşamalarını durup düşünmeye başlıyor... sanat doğuyor. Yaşamına anlam verme yapıp ettiklerine bir geçerlik kazandırma ve dünyayı güzelleştirme isteği dışavurumunu sanatla buluyor.

Güzel Nedir... Ne Değildir

Bugün her birimizin ekmek yapması gerekmiyor... birileri bizim için ekmek yapıyor biz para ödeyerek fırından alıyoruz. Giysilerimizi kendimiz dikmiyoruz konfeksiyon atölyeleri var. Burjuvanın evinde karnını doyurmak için herkes çalışmayabiliyor... bazen tek kişinin çalışması ötekilerin doyması için yeterli olabiliyor. İnsanların topluluklar halinde yaşamaları herkesin her gereksinimi için zahmet etmesini gerektirmiyor ama insan bunun ayrımında bile değil. Kendine bugünün koşullarını hazırlayan nedenlerin binlerce yılda oluştuğunu unutmuş. Oysa belleği olan... geçmişin birikiminden yararlanan tek varlık insan.

Geçmişinden kopmuş insan güzel değil... geldiği yolları unutmuş kendine... emeğine yabancılaşmış insan güzel değil. Sistemin güdümlediği insan arkadaşlığı... dostluğu paranın ardında... insani değerlerin uzağında bir yerlere yerleştirmiş... üstelik doğru davrandığına inanıyor.

Sanat güzellik yaratmak olduğuna göre güzel nedir sorusu önemli. Bu sorunun sanatçıyla -şairle- ilintisi yarattığıyla yarattığının ne olduğuyla doğru orantılı. Güzel nedir sorusu binlerce yıldır insanı düşündürmüş... Sokrates'ten, Platon'dan, Aristo'dan başlayarak güzel nedir... çirkin nedir... iyi nedir... kötü nedir sorularına yanıtlar aranmış... yanıtlar sistemleştirilerek disipline edilmiş... ahlaki temeller oluşturulmaya çalışılmış. Durum böyleyken insani birikimin uzağına düşen insan tarihinden kopmuş güzel... çirkin... iyi... kötü kavramlarını kullanırken sistemin güdümlediği kâr amacına yönelik değer yargıları oluşturuyor... insanın insana bakışı... değerlendirmesi de yararcı bir anlayışın yararcı felsefi disiplinin ötesinde insani yanı... insana yaraşanı yakalayamıyor. Yabancılaşmanın en korkunç boyutu bu. İnsana yarar amacına göre bakmak üstelik bunun ayırdında bile olmamak... belki de bilmek istememek. Çünkü çoğu kez bilmek acı verir... bilmek sorumluluk duymaktır. Sorumluluk değişmeye değiştirmeye yönelen bilincin kaçamayacağı görevlere sakıntısız yürümesidir.

Günümüzde Güzel'in anlamı görüntülerle sınırlanmış durumda. "Güzel" insan için iyi... insan için doğru... insan için gerekli oluşuyla değerlendirilmiyor. Sistem içi boş doğrularla yarattığı standard insanla değersizlikleri değer diye belletiyor. Değersizliklerin dışında insani kültür birikimini edinmek ve bunu insana ulaştırmak isteyenlerin vay haline. En acımasız saldırılar başlayabilir. İnsani değerlerle sistemin değer diye sundukları arasında çatışma çıkması kaçınılmaz.

Değerler Çatışması

Sisteme uygun davranan insanla insani kültürü yaşatmak isteyen... insan olmaya yürüyen insan arasında bir değerler çatışması olması kaçınılmaz. Aynı toplum içinde yaşayan ancak yaşadıklarına sistemin kendinden beklediklerine yanıt veren insanla... kendini oluşturmak insani yanını geliştirmek isteyen insan arasında bir değerler karmaşası olması.... karmaşanın bir kapışmayla sonuçlanması zorunlu ve bu çatışmanın in-

san için çözümlenmesi gerekiyor.

Bir Deneme

Sistemin onayladığı davranış modelleri özellikle para ilişkilerinde kendini gösteriyor. paranın insanı ne hale sokacağını öğrenmek istiyorsanız bir arkadaşınızdan borç para alın... ödeme günü geldiğinde ödemek istediğiniz halde parayı ödeyemezseniz arkadaşlığın nasıl yerle bir edildiğini göreceksiniz. Parayı neden... niçin ödeyemediğinizin... sorunlarınızın hiç önemi kalmamıştır. Önemli olan paranın ödenmesidir... siz geriye itilirsiniz... sorun birlikte çözümlenmeye yanaşılmaz. Sistemin alışılan kalıpları insani ilişkilerin önüne geçer... para insanın yerine konuşmaya başlar. Orda insan yoktur... değer ölçütleri paranın emrine girmiştir. Sistemin paranın oluşturduğu değerlerin ortasında insanlaşma mücadelesi veren insan ablukaya alınır... arkadaş olduğunu söyleyenler senin dört yandan kuşatılmanı seyreder... seni sistemin adıyla yargılar. Sen istemesen de o insanı dinlemek zorunda kalırsın... direngensen bir gün onun yanlışını anlayabileceğini... senin yanında olduğunu söylediği halde sistemin sözcülüğünü yaptığının ayrımına varabileceğini düşünür anlayışlı davranmaya özdenetimini koruyarak ona yanlış yaptığını anlatmaya çalışırsın. Yetmez... çoğu kez anlayışınızın ardında kurnaz düşünceler aranır. Değerlendirmeler para karşısında... paraya göre... parayla ilintili yapıldığından dürüstlük neredeyse şaşırtıcı bir güvensizlikle anlamını bulur. Parayı gününde ödemek sözünü tutmak önemlidir... ama sözünü neden tutamadığın arkadaşını ilgilendirmiyorsa o insanın arkadaşlıktan anladığı ancak yarar ilişkisi olabilir.

Şair-Şiir

İnsan kendini meta derkesine düşünürken güzel nedir sorusu önemli. Şairin güzeli... çirkini... iyiyi... doğruyu hangi gözle gördüğü... şiirini estetize etme yönteminin geçerliliği anlam kazanıyor. Ben paranın egemen olduğu insanın alınıp satıldığı bu dönemde insana iç dünyasını... duygularını anımsatmanın öncelikli olarak şairin gündeminde yer alması gerektiğini düşünüyorum. Şair herşeyden öte anlayan insandır. Duyarlılıklarını insana kapatmayan... okuyan kendini geliştiren... dünyayı gerçekçi bir gözle değerlendiren insandır. Şair içinde insanı taşımadan... insanı yaşamadan... yaşamalarına aşkı katmadan... aşkla yaratmadan şiir yazmaya kalkışıyorsa bu insana hakaret tir... bu anlamsızlığın çukurunda boğulmayı... boğulduğun çukura insanı da çekmeyi getirir. Oysa okuyan sorumludur... bilgilenen... bakan... gören... anlayan insan sorumludur... bildiğinden... gördüğünden... anladığından sorumludur. Bu ne anlama geliyor. Biliyorsan... bildiklerin dünyayı insanı güzelleştirmek... değiştirmek için seni harekete geçirmiyorsa... anlıyorsan ve anladıkların insanı sevmene yol açmıyorsa... görüyorsan ve gördüklerin sende müdahele etme isteği uyandırmıyorsa o bilgi tamamlanmamıştır. O bilgi metalaşmanın çukurunda alınıp satılmanın tüketiciliğinde harcanan bir araç konumuna itilmiştir. Bu durumda, şairin... şiirin işlevi bir köşede ilham bekleyen esin perisinin gelişiyle sınırlandırılmıştır. Ben şairin kendine şu soruları sorması gerektiğini düşünüyorum. Şiirimin işlevi ne... şiirimin yaşadığım dönemde savunacağı... koruyacağı değerler neler olmalı. Ben toplumdaki şairler arasında kendimi nereye yerleştiriyorum... gerçekten yerleştirdiğim yerdemiyim.

Şair başıboş akan bir ırmak gibi örgütlenmemiş yaşamın sürdürücüsü anlamsızlığın sürükleyicisi olamaz. Şair ne istediğini bilmek... kendini tanımak iç dünyasını yeniden yoğurmak zorundadır. Sistemin alışılmış sahte duyarlılıklarından kendini kurtarabilmek için iç dünyasını sorgulamak ve kendini doğru kurmak gereksinimi duymalıdır. Şairi esin perisi bekleyen aylak durumuna... şiiri boş zaman uğraşına indirgeyerek şiirin ve şairin saygınlığını yitirmesine neden olanlar bugün anlamsızlığın çukurundaki şiirin oluşturucusu konumundadırlar.

Şair bugün anlamsızlığın... insan ilişkilerindeki çarpıklığın metalaşan yanını... insanı metalaştıran psikolojiyi insana göstermek zorundadır. Bunu gösteremeyecekse şiir yazmasına gerek yoktur. O zaman otursun ticaretle uğraşsın... insanla ilgilenmeyi başkalarına bıraksın.

Şair yüzünü insana dönmelidir.

İnsana Yolculuk

Ben insanın iç dünyasına doğru yolalan bir kazıcıyım. Hiç durmadan dinlenmeden insanı anlamaya çalışan... insan davranışlarını irdelemeyi seven bir kazıcı. Bu bir anlamda kendimi anladığım kadar seni... seni anladığım kadar dünyayı anlamak bilmek anlamına geliyor. İnsanın değişiminin kökeninde... yabancılaşmayı çözecek etkenin insana kendini... duygularını anımsatmak olduğunu görüyorum. Metalaşan insan duyarlılıklarını geriye itmiş nerdeyse unutmuş... kendine yabancılaşmış. İnsanın değişimini sağlayacak içsel itici kuvvetlerini harekete geçirecek kıpırtılar yaratmak iç dünyasının derinliklerinde bu kıpırtıların oluşturduğu birikimlerin niteliksel bir iç devrime yol açmasını sağlamak şiirimin amacı. Duygularını adlandırmayı... sıkıntılarını, sevinçlerini... özlemlerini anlamlandırmayı unutmuş sistemin doğrularıyla kendilerini bütünleştiren insanlara kendilerini göstermek... onlara ayna tutmak çağrışımlar... sevinçler... öfkeler... kızgınlıklar... kırgınlıklar yaratmak tepkisiz insan modelinden dışarı çıkarmak istiyorum. Beni güçlüklerin beklediğini biliyorum... şiirde insanın alanını genişletmek... yaşamın bütün alanlarına şiirin sokulabileceğini şiirimle... davranışlarımla... yaşamımla göstermek istiyorum. Bir insana merhaba demenin güzelliğini... bir dostla çay içebilmenin sevincini... zor günlerde arkadaşın yanında olmayı... bir insan için yorulmayı... ufacık sevinçlerin ardına düşmeyi... insanın insanı gereksinmesinin anlamını... zorlukları birlikte aşarak güzelleşmenin oluşturacağı güveni sezdirmek şiirimin amaçladığı uzun bir yol.

İnsanın kendini yaşamasını önemsiyorum... kendini doğru kuran karekterini yaşayan insanların insan için örgütlenmiş bir yaşam... bir dünya isteyeceklerine inanıyorum. Şiirime yeni insanı oluşturmakta görev alma rolünü veriyorum.

---

* Silivri 1. Kültür Festivalinde sunulan bildiri.

Yeni İnsan Üst Eleştirisi

Mustafa Bayram MISIR

15-16 Haziran'a,
haziran sıcaktır,
haziran sıcağında direnenlere,

Giriş

Zorunluluk. Zorunluluk görmekten kaynaklanıyor. Görmek, yöntem dışı bilimsel bir eylemdir. Görülen, Toplumsal Kurtuluş (T.K.) okulunun sonudur. Bu son, **Yeni İnsan**'dır. Yöntemli çalışma, görüleni bilimsel bir bütün (önerme anlamında bütün) olarak ifadeyi sağlıyor. Bu yazıda, bu önermeyi sunmayı deneyeceğiz.

Bu önerme, üst eleştiridir.

Yazı, daha çok "Yeni İnsan" üzerinedir. **Yeni İnsan**'ın anlışılabilmesi için, T.K. sayfalarına, pratiğine ve kadrolarına yer yer (dipnotlarla da olsa) uzanmak kaçınılmazdır. Bu kaçınılmazlıktan... kaçınamadık. Ne söylediysek de (*) "sevgi dolu öfkemizle" (1) söyledik.

Tarihsel Arka Plan: Onurlu Bir Aydının Politik Serüveni...

Yalçın Küçük kimdir? Bir tuhaf derviştir. Her derviş gibi, "tanrılaşmak hakkını" (2) kullanan, ama... bunu devrimcileşmek olarak anlayan bir derviştir. Dervişlik, devrimciliği askıya alır. Yalçın Küçük bu yüzden, biliminsanı (bilimadamı yerine: biliminsanı), onurlu bir aydın pratiğini aşamaz. (**)

Devrimci teori devrimci pratiğin olmazsa olmaz koşuludur ve Yalçın Küçük'ün sık sık söylediği gibi teorinin de hep yeşil kalma zorunluluğu var. Teorinin yeşil kalışı sürekli eylemle taçlandırılmasıdır. Yalçın Küçük'ün kavrayışı ise farklıdır. Yeşil teori, kendi pratiğinin dayattığı bir kavramdır ve temelinde pratiğin teorik bir kategori olarak kavranması yatıyor. Pratik herşeyden önce, yapma-etme, eyleme'dir, onun teorik kategori olarak kavranışı Yalçın Küçük'ün gözünde "saf teori" olarak devinen pratiğin yeşil teori olarak yanılsanmasına neden oluyor. Pratiğin yapma-etme, eyleme'den arındırılarak teorileşmesi, politik pratikteki başarısızlığın gözlenmesiyle birleşince, idealist bir tez, anlamanın eylemliliği azaltan etkisi, Yalçın Küçük tarafından formüle ediliyor.

Sacayağı tam da böylesi saf 'yeşil' bir teoridir. Temelinde sınıf mücadelesinin ve onun örgütlenme aşamalarının kendiliğinden bir süreç olarak kavranışı yatıyor. İrade vurgusu, tersten bir sapma olarak (her sağ sapma bir sol sapmadır) bu kavrayışı gizleyebilmek için gerekiyor. Kitlelerin manüple edilmesi, sürüleşme doğru tahlillerine dayanan irade vurgusu, azalan sayılar ve kitlenin reddiyle sonucuna (doğal evrimine) varıyor.

Baudrillard şarlatanı yazıyor: "Kitlenin sosyolojik bir varlığı yoktur. Toplumsal kendi ölümünü yaşıyor." (3) Bu kavşaktır. (***) Kavşak buluşma noktasıdır. Farklı yerlerden başlasalarda yollar kavşaklarda buluşurlar. H. Çetinkaya bu kavşağa ulaşmayı başarıyor. **Yeni İnsan**'ın serüveni böylece başlıyor.

Azalan sayılar, egemen ideolojiyi paralize etmek için yola çıkıyorlar. **Yeni İnsan**: Marksist Yalçın küçük ile Postmodern (ist) H. Çetinkaya'nın Teorik (!) İzdivacı...

Egemen ideoloji paralize edilmelidir. Doğru... ama nasıl? "Bizce diyalektik maddeciliğe göre 'yanlış bilgi' her zaman bir eylemi gerektirir, bu eylem elbette zorunlu ya da ilerici olabilir, ama henüz sömürüye ve yabancılaşmaya son veren bir eylem değildir. Gerçek kurtuluş, yani sosyalist devrim, bir doğru bilinçlenmeyi de içerir ve burada doğru düşünce zorunlu bir öge durumuna gelir. Bu yüzden, diyalektik maddecilik için, kavramsal düşünce kendine yetmez, tarihin son amacı da değildir. Gerçek ortaklaşmayı ve gerçek özgürlüğü gerçekleştirmektir sözkonusu olan, sosyalist toplum elbette yanlışların sonunu getirmeyecektir, çünkü sosyalizm tarihin sonu demek değildir, ama ideolojilerin ve 'yanlış bilinçlerin' sonunu getirecektir." (4)

İnsan aklıyla mı görür? Kantçı iseniz evet... marksistseniz "Maddeci ve diyalektik insancılığın insanı toplumsal bir varlık olarak aldığını, insanların fiziksel dünya üzerinde gittikçe artan bir egemenliğe sahip olmaları ve toplumsal yaşayışta gittikçe daha geniş ve daha yetkin bir ortaklaşmanın ve gittikçe daha büyük bir özgürlüğün kurulması yönünde evreni ve toplumu eylemiyle dönüşüme uğratmak için başka insanlarla işbirliği içinde çalışan bir toplumsal varlık olarak aldığını" (5) bilirsiniz. Bilgi de bu ortak eylemden çıkar. "Doğa üzerinde gittikçe artan bir egemenliği gerçekleştirmek için ortak eylem, gerçek bir ortaklaşma, eksiksiz bir özgürlük ve mutluluk -eğer sözcüklerden korkmuyorsak-." (6)

İnsan eylemiyle görür! Emeğiyle görür! "Zihnin ilerlemesi yoktur, bilginin ilerlemesi vardır." (7) Yani hiç kimsenin aklıyla görebilecek kadar büyük kafası yoktur.

Yine de insanın gördüğü kesindir. Neyi... örneğin, "umutsuz insan, hayvandır." (8), bunu görür.

H. Çetinkaya umutsuzdur. (9)

H. Çetinkaya **Yeni İnsan** yazarıdır.

Onurlu bir aydın için, belki de sonuç gerçekten, anlamanın eylemliliği azaltmasıdır. Ancak ahlak, eylemde vardır: etika. Eylemsizleşenin yalnızca ve yalnızca kuruntuları olabiliyor.

Yeni İnsan'ın Devraldığı Miras: **Edebiyat Dostları...**

Eylülizm, insanı, insani kültürü... yoketmek istedi. Başaramadı ama derin izler bıraktı. **Edebiyat Dostları,** eylülist dönemin bir dergisidir. Öncelinde **Tan var,** edebiyat seçkisi... Enis Batur'un yönettiği... **Edebiyat Dostları,** bu geleneğin "sol" bir versiyonuydu. Neyi savunuyordu? Derginin, dergi olarak, neyi savunduğunu bildiğini sanmıyorum. Bilinçsizce de olsa, bir şeyleri savunmama üzerine kurulu bir muhalifliği (bilinçsiz olarak, zira henüz postmodern durumun ayırdında değiller) yeğlediği... H. Çetinkaya'nın Lukacs ve Kagan eleştirdiği, Benjamin ve Adorno telif ettiği görülüyor. (****)

Yalçın Küçük, **Edebiyat Dostları**'nın dostudur.

Hapishane edebiyatı çıkınca, **Edebiyat Dostları,** en büyük tantanasını koparıyor. Mahkum ediyor... o edebiyatı yaratanların zaten mahkum olduklarını bilmiyormuşçasına... bir kez daha mahkum ediyor.

Başka... bir iş yapmıyor.

Yeni İnsan, bandında bir üçleme taşıyor, "politika, eylem, sanat". Herbiri uzayıp gelen ve **Yeni İnsan** kavşağında biten yollardır. Politika, T.K. yoludur. Sanat, **Edebiyat Dostları** yoludur. Eylem ise salt teoriktir. **Yeni İnsan** Estetiği: H. Çetinkaya'nın Dediği...

Yeni İnsan'ın çıkış nedeni, T.K.'un ufkunu anlatıyor: egemen ideolojiyi paralize etmek. Muhalif insancıl kültür hareketinin her aksiyoner/aktivisti, (*****) aydın oluşumunun bu tür bir katkısını sevinçle karşılar. Ancak **Yeni İnsan** yazarları tarihsel ve diyalektik materyalizm 'dışı' söylemleriyle, sınıf mücadelesine, bu katkıyı/katılmayı gerçekleştiremiyorlar.

H. Çetinkaya'nın **Yeni İnsan**'ın muhtelif sayılarındaki estetik görüşlerinin eleştirisine geçmeden, **Yeni İnsan**'ın ilk sayısındaki 'sunuş' yazısını kaleme alan Hasip Akgül'e (******) bir iki hatırlatmada bulunmak yerinde olacak. İlki, Edip Cansever'in, Dostovyeski'nin, Marks'ın ve diğerlerinin sınıflı toplumun insanı oldukları ve bu yüzden sınıfsız toplumda yerleri olmadığı/olamayacağıdır. Yirminci yüzyılda Aristo, sınıfsız toplumda Marks, bunlar çok komik akıl yürütmelerdir. H. Akgül tarihi materyalizmden nasibini alamamış görünüyor. İkincisi, "insanın elinden 'düşünme yeteneği' alınsa da geriye" (10) emeğinin kalacağıdır. H. Akgül'ün insanın düşünen değil alet yapan hayvan olduğunu bildiğinden kuşkum yok, düşünme türevdir, temelinde emek süreci yatıyor, bilinmesi gerekiyor. Marksizm tahrif edilerek savunulamıyor.

Üst insan, üstün insan kavrayışı tarihi materyalizme maledilemeyecek idealist bir kavrayıştır. (Bilinçli ve bilinçsiz insan, bu ayrım sırf politik anlamda gereklidir, üst insan kavrayışı ile de bir ilgisi yoktur.) Azalan sayılar, işçi sınıfının dünya görüşünün dışından bakabilme (böylece bilimsel olunuyor!), 'olumsuzlama olarak sanat' vs... tezler bu idealist kavrayışı (söylemi) besleyen ve ondan beslenen tezlerdir. Elitizme tekabül ediyor. Sonunda, elimdeki son **Yeni İnsan** sayılarından birinde, köylüleri öldürmeye karar verdiklerini ürpererek okuyorum. Şükrü Erbaş'ın, burada **Yeni İnsan**'da (11) ne işi olduğunu anlayamamam bir yandan... hayretimi ve ürpertimi çoğaltıyor. Elimdeki son sayıda, Oğuz Atay'ın kaleminden ülkemizde çok köylü yetiştiğini öğrenince (12) rahatlıyorum... ironi yaptıklarını düşünüyorum.

H. Çetinkaya, Frankfurt okulunun en yeteneksizce geliştirdiği 'olumsuzlama olarak sanat' kavrayışını Althusser'in 'sanat üretimdir' önermesiyle süsleyerek önümüze sürüyor. Bu idealizmdir ve bir kez daha, her tür idealizme karşı karnımız toktur. Tarihsel ve ideolojik manipülasyon, **Yeni İnsan**'ın yani H. Çetinkaya'nın ilk yazılarındaki teorik dayanağı budur ve sanatı, genel olarak da gerçekliği, bu veriye dayanarak tanımlamaktadır. İlk yazılarında diyorum, çünkü devam yazılarında, Adorno aktarmacılığı yerini postmodern söyleme (Biçim Alışkanlıklarımız, Tekniğin Olanaklarıyla Tüketilebildiği Çağda Sanat Yapıtı I-II) bırakıyor.

Theodor W. Adorno'dan aktarıyorum ve bu H. Çetinkaya'nın söylediğinin özüdür: "Sanat ne sınıfsız toplumu, ne böylesine bir toplum için mücadeleyi, ne de bu mücadelenin bir yönünü temsil edemez: Sanatın eleştirel gücü tam da herhangi bir şeye karşılık gelmesinin yoksanmasında yatar. Sanat toplumsal bir işlev yüklenecekse bu ancak onun işlevsizliği olabilir. Sanat olmayı arzuladığının tümü olamamışsa da, parçası olduğu tek boyutlu topluma meydan okumadan, 'olumsuzlama'dan daha fazlasını yapamaz." (13)

Sanatın 'ne' olduğuna dair özet gerekiyor. İnsanın kavrayış/anlama süreci çok geniş bir tarihsel dönemde evriliyor ve ilk durak sezgidir. Sezme beynin diğer bireylerden bağımsız faaliyetidir yani kavranan bireyde hapsoluyor, bunun diğer bireylere aktarımı sözkonusu değil. İkinci durak sanattır. Emek üretkenliği gelişen ve böylece toplumsallaşan insan kavradığını aktarma zorunluluğu duyuyor, anlaşma varolabilme için gerekiyor. Sanat anlaşabilmenin aracı olarak ortaya çıkıyor. Önce el kol hareketidir, sonra duvar resmi ve daha sonra birtakım sesler (veya daha önce) oluyor. Üçüncü durak dildir. Dil toplumsallaşan insanın birbiriyle olan iletişiminin doruğa çıkmasıdır. İnsan çok az bir yanılma payı ile karşısındakini anlayabilmektedir artık. O halde sanatı 'iletişim biçimi' olarak tanımlamak mümkün. (14) Kapitalizmle birlikte sanatsal süreçlerin birer üretim süreçleri olduğunun netleşmesi sanatın özüne değin bu tanımı değiştiremiyor.

H. Çetinkaya, dünya görüşünü, "toplumsal varoluş biçimlerinin pratik ideolojiler olarak yaşanması" olarak tanımlıyor. (*******) Bu tanımdan da dünya görüşünün sınıfsal karakteri ortaya çıkmaktadır. Toplumsal varoluş biçimleri üretim ilişkileridir ve üretimi ilişkilerinin bir yerinde konumlanan birey (üretim araçlarının sahibi ya da ücretli ya da küçük toprak sahibi vb...), kendi ile toplum arasındaki ilişkileri bulunduğu yere göre tanım-

lıyor. Bu tanımlama dünya görüşüdür (tanıma göre de) ve sınıfsal karakter taşıyor. H. Çetinkaya'da bunun bilincinde ve üçtür dünya görüşünden sözediyor: "Ahlaki-dini, hukuki ve politik." (15) Tarihi materyalizme göre bunların, toprak sahibinin, burjuvazinin ve proleteryanın dünya görüşü olarak (sırasıyla) yazılması mümkün. Yine de H. Çetinkaya bir an olsun dünya görüşünün sınıfsal karakterini unutturabilmek için olsa gerek yeni ağızla konuşuyor. Şunun için: eğer bilimsel olmak iddiasında iseniz her tür dünya görüşünün çeperini yırtmak gerekir diyecek. Öyle midir? Tanıma dönelim toplumsal varoluş biçimleri diyor yani üretim ilişkileri, bu bir çeperdir ve herkesi kapsıyor. Bütünü kavrama bu çeperin içinden biryerlerden mümkün olabiliyor. Durduğunuz yer dünya görüşüdür. H. Çetinkaya çeperin dışından bakmanın ancak ve ancak bunun bilimsel olduğunu yazıyor. Çünkü dünya görüşünden sıyrılabileceğimizi söylemektedir ama bunun imkanını bunları yazarken hiç düşünmediği ya da zorluğunu görerek bundan uzak durduğu anlaşılıyor. Tüm bunları gevelerken tarihbilimi ağzından düşürmüyor, çok güzel, tarihbilimin (tarihi materyalizmin) bize öğrettiği en önemli gerçeği yazmak yararlı olacak, bu SINIF MÜCADELESİDİR.

Sanat hakkında kaldığımız yerden devam edebiliriz. İnsanın düşünme süreci tarihsel olarak kendisinin belirlediği üretim ilişkileri tarafından ansal olarak belirlenmektedir. O halde bilimsel olanın özerkliği, onun özgürlüğünü değil bağımlılığını anlatır. Bu bilimsel bilgiyi imkansız kılmaz. Yalnızca onun tarihsel olarak 'doğruluğunun matematiksel olarak yüksek bir olasılık' olduğunu ve mantıksal olarak da göreli olduğunu gösterir. Sanat için durum daha belirgindir. Kavranan, bilgi olarak adlandırılıyor ve bunu bilimsel bilgi, sanatsal bilgi olarak sınıflandırmak mümkün. Sanatın, işlevsel bir tanımı da böylece, sanatsal bilgi üretim süreçleri olmasıdır. Bilimsel ve sanatsal etkinlik, bilgiyi dolayısıyla HAKİKATi toplumsallaştırır. (Kollektif bir bilgi üretim süreci mümkün müdür sorusunu sadece soruyorum. (16)).

Bilginin niteliği sanatın sınıf karakteri üzerine söyleyeceklerimizi kolaylaştıracaktır. Soru şudur: Sanat sınıfsal/üstyapısal mıdır? Burada üstyapı kavramının kendisinin "tartışmalı" olması dolayısıyla bir açıklama yapma ihtiyacı duyuyorum. Üstyapısallıktan kasıt, belirlenim/belirlenme değil, üretim ilişkisi içinde (ilişkinin içinde) varolmaktır. Yani son tahlilde belirlenmedir. Zira, Adorno'ya, Marcuse'a ve H. Çetinkaya'ya göre sanat, üretim ilişkilerinin içinde "korunaklı" bir alandır. Örneğin bilim, değildir, politika, değildir. Ama sanat "korunaklı" bir alandır ve "maddeci bilginin de imkanını yaratır. "bu aynı zamanda postmodern söylemin dayandığı temellerden biridir. Bilimsel bilginin iktidarı (toplumsal meşrulaştırım sistemi) karşısında, sezgisel bilgiye (sanatsal bilgiye) özgürlük, gerçekliği temsil konusundada eşitlik ister. Dolayısıyla, sanatı yüceltir, mutlaklaştırır. Sistemin sanatçısını eleştirir gibi görürünürken, bu korunaklı sanatın, sınırda gezinen sanatçısı, tanrılaştırılır, sanat da ebedileştirilir. Gözyaşartıcı bir idealizmdir bu: "Bunu ilk söyleyen ben değilim. H. Marcuse **Tek Boyutlu İnsan**'da akıl ve ahlakın yani bilgi ve arzu düzeninin bir diğer deyişle bu düzen rejimleri (evrensellik, nesnellik ve birlik rejimleri) ile kendisini meşrulaştıran marxism ve kapitalizmin her ikisinin de başarısızlığı ve çıkışsızlığı karşısında, bilgi ve arzu düzenleri dışında bir yaşama olanağı olarak sanatı önerir. Çünkü sanat pratiği hiçbir zaman bilinen anlamda normal bir pratik değildir. Her zaman aykırının, anormalin, marjinalin, farklının varoluşu olmuştur sanat. Her bir yapıt başlıbaşına dünyanın tüm şeyleri içinde bir farklılıktır. Adına özgün denen bir farklılıktır bu. Bilgi ve arzu düzenleri karşısında, çelişkili, tutarsız, bu düzenlere göre çoğu kez anlamsızdır. Bir şiir size ne bilgi ne ahlak önerir. Bir şiir, bir yaşama biçimi, farklı bir varoluştur. Anlamanın şeyleşmemiş, yabancılaşmamış ve yeniden üretim mekanizmasının nesnesi olamayacak bir kipidir." (17) Ne diyelim, amin...

Sanatın bir üstyapı kurumu olduğunu anlamada epey yol almış oluyoruz. Sanat bir üretim sürecine tekabül etmekteyse üstyapı kurumu olmaktan çıkmaz mı? Hayır. Üretim, sanatın ancak biçimsel bir boyutudur özsel değil. Yani sanatsal üretim, üretim ilişkilerini belirleyen değil, sanatsal etkinliğin sürdürülmesi için gereken ve egemen üretim biçimi tarafından sınırları belirlenen (özgürlüğü saptanan) bir süreci anlatır. Bu tekelci çürümenin yaşandığı bugün sanatsal üretimin neredeyse bütünüyle tekellerin kontrolüne geçişini anlamayı da kolaylaştırır. H. Çetinkaya, sanatın üstyapı kurumu olmadığına dayanarak "her sanat ürününün başkaldırı pratiği" olduğunu yazıyor. Hayal görüyor. Yaptığı Adorno'nun elli yıl önce kuramlaştırdığı 'sanat olumsuzlamadan başka bir şey yapamaz' tezini yinelemekten öteye gidemiyor. (18)

Tekelci kapitalizmin yarattığı yabancılaşma ve şeyleşme (sürüleşme) gerçekten ürükülecek boyuttadır. Eleştirel teori bunu keşfediyor (ideolojik ve tarihsel manipülaslon) ve tepkisi ürtmektir. Radyo almanya'da faşizmin yükseliş yıllarında faşizmin simgesi haline geliyor. Frankfurt Okulunun tepkisi ürkmektir ve bu yüzden radyoya savaş açıyor. Brecht ise radyoda faşizme karşı programlar yapıyor.

Tarihi materyalizmin bize öğrettiği gerçeklik sınıf mücadelesidir ve gerçekliğin sınıf kümeleşmelerinde aranması gerekiyor. Tarihsel ve ideolojik manipülasyonu keşfeden, kütledeki sürüleşemeden ürken **Yeni İnsan** yazarı, yalnızca her sanat ürününe başkaldırı pratiği olma payesi vermiyor; gerçekliği, Brecht'te olduğu gibi sınıf kümeleşmelerinde değil, Adorno'daki gibi bugüne dek topluma nüfuz eden yabancılaşma ve şeyleşmede ele alıyor. Böylece sanatsal savaşım topyekün bir olumsuzlamaya indirgeniyor. Sonuç olarak da, estetik biçimin somutlanması olarak uslup, gerçekliği başka bir üzene 'güzellik yasalarının' buyruğuna tabi kılıyor. Bu çok açık bir idealizmdir ve felsefeyi dahi reddeden Çetinkaya'nın kaleminden çıkıyor. Neden idealizmdir, çünkü olumsuzlama kavramının kendisi idealisttir. Neye göre, nasıl ve kim adına olduğu belli değildir. Sadece madem kitleler artık sürüdür (yani sosyolojik varlığı yoktur ya da manipüle edilmiştir ya da simüle edilmiştir vs...), o halde herkes sanatın ka-

buğuna çekilmeli, olumsuzlamalıdır deniliyor. Sınıf mücadelesi unutulmuştur, üstüne üstlük gerçeklik güzellik yasalarına havale ediliyor.

Brecht yazıyor: "Yalnızca hakikati yazamazsınız: biri için ve birine yazmalısınız, yazdığınızda birşeyler yapabilecek birine... Hitap ettiğiniz belli bir eğilimdeki kimseler olmamalı, ama bu eğiliminden toplumsal konumlarının temelinde çıkar sağlayan, yararlanan kişiler olmalı." (19) Tekelci devlet düzeninin neredeyse tümüyle kontrolüne aldığı, varolan, **star sistemi sanatı,** gericidir, star sistemi sanatında başkaldırı pratiği görmek bayağı bir maharettir. Sanatçı burjuva ilişkilere hapsedilmiş, devletleştirilmiştir. Tarihi ve diyalektik maddeci tutum, sanatın yoksanarak aşılmasını gerektiriyor. Bu da Brecht'in söylediğidir, biri için ve birine üreterek, sanatı eyleyerek, gerçekleştirerek mümkündür. Bu noktada, star sistemi sanatçılarının olumlanması, **Yeni İnsan**'ın işi olmamalıdır.

Burada, duruyorum. Zira H. Çetinkaya'yı artık aynı izlekle eleştirmek olası görünmüyor. Artık, **Yeni İnsan** yazarının sadece sözünün varolduğu, ama anlamının olmadığı görülüyor. Bu durumda eleştirinin izleği de, postmodern söyleme kayıyor. **Yeni İnsan**'ın aynı imzayla çeşitli görüşlerin ifade edilmesine gösterdiği hoşgörünün takdire şayan olduğunu, belirtmeliyim.

"Modern dönemin zihniyet paradigması içinde kalındığı sürece de evrensel, insani değerler, öz, hakikat, gerçek, bilim, herşey olan tarih, herşeyi belirleyen toplum, vb. ulvi amaçlar ve 'zorunluluklar' temelinde üretilen biçimler, sanat pratiğinin değil ideoloji pratiklerinin biçimleridirler." (20) dedikten sonra, "Burada somut tarihin ve sınıf olgusunun değil, bu olgulara ilişkin kavrayışta bir kaymadan sözettiğimiz belirtilmelidir." (21) diyerek günah çıkarmanın ne anlamı var? Az sonra, "Herşeyin tabi olduğu zorunlu bir ilke, evrensel ideal insanlık inancı, insanın özü, doğası, insancıllık vb. tüm bu kavramlarda inşa edilen anlam, pratikte eylemleri gelecekteki mutluluk adına bugün geriye yönsemeli bir biçimde manipüle etmiyor mu? İşte anlatının gücü, ürettiği iktidar kipi. Gücünü ve iktidarını kişilerin bugünü, anlamsal göndermelerini dünü üzerine kuran bu anlatı iktidarına olumsuz güç uygulaması diyorum." (22) diyerek yine reddetmiyor musun? Çetinkaya'nın **Yeni İnsan**'ın kendi gibi düşünmeyen okurunu gözettiği anlaşılıyor. Peki bu sözlerin, Sinan Kukul'un 'Kadife Tenli Zamanlara' adlı şiirinin yanına basılı olduğunu görünce... ve şiirin altına **Yeni İnsan**'ın "ve silahla kurarız barışık zamanları" (23) diye yazdığını okuyunca, insanın, sevgi dolu öfkeyle dolmaması olası mı? Hani "bizzat bu geleneğin -modernist marksizmin demek isteniyor, b.n.- uyguladığı anlatı tarzının ürettiği güç ve iktidar, pazar/devletin -kapitalizmin demek istiyor, b.n.- uyguladığı manipülasyon süreçlerinde üretilen olumsuz güç ve iktidardan farksız"dı. (24)

Aradan çekiliyorum, sözü Çetinkaya'ya bırakıyorum.

"Ancak temel sorun hâlâ ortada: Populist bir tavrı tercih edip, tek bir sınıfın yüceltilmesi mantığı içinde sınıf bilinci geliştirme geleneğine önem vererek yanıtlar aranabilir ve kuramlar inşa edilebilir. Ki bence bu kuramlar arzu düzlemi denilebilecek bir düzlemde yer alırlar. Ve geleneğimiz de bu düzlemde bilgi(arzu) üretmeye pek elverişlidir." (25)

"Öznenin arzulayan özne olması durumunda sözcüklerin ve kavramların düzeni yaptırım(ahlak) ya da umut (özgürlük-ilerleme, kurtuluş, öte-dünya ideolojileri) düzenini meşrulaştırır. Ahlak, kısaca bir şeyin (yani her zaman kaosa karşı tanımlanmış akılcı bir düzenin) kalıcılığını, umut ise gelecek zamanı bilmek ve yakalamak adına pazarın tüketim biçiminin kalıcılığını üretir. Bu üretim, özneyi belirli bir tarihsel ve toplumsal (kapitalist, komünist, liberal) düzenlenişe eklemler. Umut ve beklenti arzusu bir amaca dönük olarak işler. Ahlak ve umut, bugüne akıl yoluyla egemen olan pazar toplumunun geçmişe ve geleceğe egemen olma istek ve iştiyakının birer göstergesine dönüşür giderek ve bu dönüşüm, daha doğrusu metamorfoz sonuç alarak pazarın işleyişini üretir ve meşrulaştırır." (26)

"Ne yapmalı sorusu hâlâ açıkta. Ancak, bazı ipuçları çok net olarak görünmektedir. Temsili demokrasi karşısında gerçek sosyalist demokrasi arayışları dogmatikler dışında politik olarak çoğulcu bir stratejiyi izliyor gibi görünüyor. (Bu ne lahana turşusu demeyin, az sonra söyleyeceklerine zemin hazırlıyor, b.n.) Aynı şey sanat pratiği içinde geçerlidir. Yeni Sanat Biçimleri açığa çıkmaktadır. Klasik modernist sanat anlayışları karşısına postmodern denebilecek anlayışlar çıkmaktadır. (Olumsuzlama olarak sanat daha akıllıcaydı, hiç olmazsa tartışmaya değiyordu, b.n.) Yeni sanat biçimleri, popüler ve tarihsel öykünmeci, parodik ya da ironik, pastich ya da kitsch, ne olursa olsun, iredelenmeden, işlevleri, medya ve toplum özelindeki işlevleri keşfedilmeden reddedilemez, reddedilmemelidir." (27)

H. Çetinkaya'nın ahlaksızlığı ve umutsuzluğu önerdiği/yeğlediği bir kez daha açığa çıkıyor.

"Umutsuz insan, hayvandır." Bu, H. Çetinkaya'nın yazdığı derginin, **Yeni İnsan**'ın arka kapağında yazıyor. Yalçın Küçük yazıyor.

Ben... utanıyorum.

Artık, H. Çetinkaya ile tartışmayı kesiyorum. Sunduğu önermelerin aslı, örneğin, simülasyon (benzeşim) sorununda Baudrillard şarlatanı vb. (***) öne çıkıyor... hesaplaşmayı Çetinkaya üzerinden yapmayı anlamlı bulmuyorum. Ancak, son kez, dürüstlük önerebilirim." Alman İdeolojisinde belirtildiği gibi, toplumcu bir düzende sadece ressamlar değil, diğer işlerinin yanısıra resim de yapan insanlar bulunacaktır." (28) dedikten sonra, "Sanatın metalaşması süreci sanatı öldürdü. Sanatın ölümü ya da bir simülasyon oyunu unsuruna dönüşmesi olayı sadece kapitalist pazarın (medyanın) marifetiyle ortaya çıkan bir olgu değildir. Sosyalist sanat bu oyunu 1930'lardan itibaren başlatmıştır. Toplumcu gerçekçilik okulu, toplumsal gereksinimleri karşılayan bir pratik olan sanata (hani sadece olumsuzlardı, b.n.), politikanın gereksinimlerini karşılamasını vazetmiştir. Ve bu pratiği politikanın bir unsuruna, bir hizmetlisine indirgemiştir. Kapitalist pazarda, reklam mantığı içinde sistemi pazarlama aracı olarak kullanılan sanat, sosyalist devlet mantığı içinde politik sistemi pazarlama mantığı olarak kullanılmıştır." (29)

demenek gerekir. Bu bala şeker katmak bile değil, şekeri ballamaktır. Bizim doğrularımızı böyle kötü çarçur etmemelidir **Yeni İnsan** yazarı, çünkü adama gülerler... sonra da 'ironi'nizi 'parodi' sandık derler. Hem, ayrıca, toplumcu düzende, yani komünizmde sanat varolacak değildir. Lucien Goldman'dan aktarıyorum: Son olarak, maddeci ve diyalektik insancılığın bir estetik görüşü var mıdır? Var olduğunu sanıyoruz; ama sorun burada tartışamayacağımız kadar karmaşık. Bu estetiğin sanat yapıtının bütünselliğini, iç tutarlılığını ve biçim ve içerik arasındaki uyuşumu ölçüt kabul ettiğini söylemekle yetinelim. Aynı zamanda buna göre, sanat da hukuk, iktisat ve din gibi toplumsal yaşayışın öbür alanlarından ayrı gerçek bir olgu olmakla, sınıfsız bir toplumda ortadan kalkacaktır. Belki yaşamdan ayrı sanat da olmayacaktır, çünkü yaşam kendisi bir uslüp bir biçim olacaktır, yaşam bu biçimde eksiksiz anlatımını bulacaktır." (30)

Anlaşıldı mı bay Çetinkaya...

Sonuç: Sorun Yöntemseldir...

Yeni İnsan iddiası ile ortaya çıkanların, H. Çetinkaya ile barışık varolabilmesi, iddialarının sahibi olamadıklarının bir göstergesi değildir yalnızca... yöntemsel çaresizliklerinin de göstergesidir. (31)

"Herhangi bir araştırma alanında, araştırma nesnesi edinilecek 'malzeme', dağınık, karman-çorman yığılı bir halde durur-bu durumuyla, araştırılmaya, nesne edinilmeye elverişli değildir, çünkü araştırma sonucu edilmeğe çalışılan anlamlı bütün için yol gösterici olamaz böyle bir yığın. Bu yüzden, araştırıcının, bu yığını **eklemleştirmesi, dilegelir hale** getirmesi gerekir; araştırılacak nesne alanının **düzenini** araştırıcınınkendisinin kurması gerekir-tıpkı bir mimar gibi...

Bu yöntemi, kendi süreci içinde (oniki yıl boyu) gelişen, biriken 'eleştirel' düşüncelerine uygulayan Kant, felsefe tarihinin en büyük 'yapıt'larından (en garip yapılarından) birini, **Saf Aklın Eleştir**i'sini kurar bu yolla. Sonraki yapıtlarında (yapılarında) da, hep, bu yöntemin temel kuruluş ilkesi işgörecek, düzenlemeleri sağlayacaktır." (32)

Yalçın Küçük Kant'ı sever. Eyler de...

Sonuç: "Aklın en temel özelliği, **kuruculuğudur.** Böylece, aklı eleştirmek, onun kurma biçimlerini bilinçlendirmek; başını alıp ötelere geçmesine yol açan kurgulamalarını belirlemektir. -Ancak, bu işi yaparken elimizdeki araç. **yine** bu akıl; yaptığımız iş de **yine** bu kurma/kurgulama işi olacaktır. Öyleyse, eleştirilen nesne ile eleştiren özne arasındaki ayrımın yittiği bu noktada, 'öznel ile 'nesnel'in çakıştığı bu noktada, öznenin yapabileceği, önündeki nesnede belirlediği her özelliği, **kendi özelliği** olarak belirlemek benimsemek, kendine katmaktır. -Yılan, kendini kuyruğundan başlayarak, dişlerine dek tamamıyla yiyip bitiriyor, tüketiyorgeriye ne mi kalıyor? Ya (hem) hep aynı yılan; ya (ama, hem) bir yemiş bir de yenmiş, iki yılan; ya da (oysa, hem de) tek, aynı yılan yenip bitirildiğine göre, hiçbir şey..." (33)

İnsan, aklıyla görür. (Yalçın Küçük)

Aklıyla görürse, ne olur? Elde hiçbir şey kalır.

Sonsöz: Bir Toparlama Denemesi...

Bir üst eleştirinin gereklerini yerine getirip getiremediğimi bilemiyorum. H. Çetinkaya'nın sözünün belirli bir eleştirel izlekle takip edilmesinin mümkün olmadığı açık... eleştirinin diyalektik ve tarihsel materyalizmden sapmalar üzerinden örgütlendiği de açık... demek ki, tarihsel materyalist yani marksist estetik hakkında söylenecekler kaldı.

Ne kaldı? Örneğin, Gökhan'ın, sevgideğer Gökhan Aktemur'un Murathan Mungan'da tüm o güzellikleri, hepsinin toplamı olarak Devrim'i görebilmesi, (34) beni şaşırtıyor. Murathan Mungan, stardır... **Gündem**'de yazması bunu değiştirmiyor, durumu vahim kılıyor. Sistemin sanatçısıdır ve her pazartesi, bir başka sistemin sanatçısına gül yolluyor.

Ne kaldı? Aynı sayıda okudum: "Pek çok kompleks verdik. Yükseldiler veya kaybettiklerinin tümünü çok kısa zamanda bizimle yeniden elde edeceklerini sandılar. Bunlara azap diyorum, azap kadınlar aramıza katıldı. Yaşamlarında yok olanların tamamını, görkemi, yükselmeyi, cinselliği, güveni ve hepsini kısa zamanda bizde bulacaklarını sandılar. İlk sıkıntılarda şizofrenik haykırışlarla sağa ve sola bu arada bize saldırarak gittiler. Tekrar geldiler. Gittiler.

Çok iyi tanıdığınız bir erkek arkadaşımızın akıl hastahanesine yatırıldığını duydum. Erotman kadınlar çıktı; hastahaneye yatmalarının gerektiğini söylüyorlar.

Bu tür sorunlara biz başka türlü bakıyoruz. Bir kez bizimle birkaç basamak merdiven çıkıyorlar, ancak çıkmayı sürdüremeyecekleri zaman, hem çıktıkları en son basamakta ve hem de ilk başladıkları basamakta durmaları mümkün olmuyor. Tam bir dejenerasyonu yaşıyorlar." (35) Yalçın Küçük bunları yol arkadaşları için yazıyor. Artık şaşırmıyorum... insanın ahlak ve umut olduğunu düşünüyorum. İnsanın "tanrılaşmaya" heves etmeden yolarkadaşlarına bunları söyleyebileceğini sanmıyorum. Yeni İnsan'a giden yolun, tanrılaşmaktan değil, insanlaşmaktan geçtiğini düşünüyorum.

"Tarih, bir hep varolan tek alan üzerinde kesintisiz yürüyen tek bir oluşma değil, alanların başkalaşımlarını hatta toptan gidiş gelişlerini içeren bir kopukluklar sürecidir." (36) Bu, Foucault'un perspektifidir. Ancak, böylesi bir tarih anlayışı, "Ruhi Su ermeni mi?" sorusunu önemseyebilir.

Ne olur? Yolarkadaşlarına yukarıdaki sözleri söyleme gücü doğar. Yalnızca bu mu... bir de, Çetinkaya'yı dikkate alır, **Yeni İnsan**'ı ona havale edersiniz. Çünkü ortada, "söz yoluyla sağlanmış bir güç" vardır, "söylemle." (37)

Çünkü, marksist yöntem uykudadır. Uyanık olan sözlerdir: "Konuşmak, birşey yapmaktır." (M. Foucault)

Yeni İnsan, bir şey yapmaktadır.

KONUŞMAKTADIR!

DİPNOTLAR

(*) Dostları eleştirmek sancılı bir iştir. Belki de bu sancıdır, acı söyleten... neyleyelim ki, dost, tartışan, eleştiren ve nihayetinde sözünü sakınmayandır. Yeni İn-

san'cıların sözü doğru anlamalarını umuyorum. Sorun "yeni insan" sorunudur ve ne yazık, bazen, iddiayı ortaya atanlar, iddialarının çok gerisine düşmektedir. Gerekçemiz, iddiayı hatırlatmaktır... gerekçemiz, ütopyayı çağırmaktır.

(**) Bunu özetlemek gerekiyor. Bu özetin, reel politik bir söylem taşımasının gerekirliğinin okurca anlaşılacağını umuyorum. Uzundur ve şöyle bir serüven: 80 öncesi devrimci harekette çok önemli bir yeri yok, **Yürüyüş**'le yürüyor, yani TİP'lidir. Genel olarak reformist bir pratik, **Yürüyüş** budur. 70'li yılların sonunda, ayrılıyor ve **Sosyalist İktidar**'ı çıkarıyor-lar. Bir nitelik farkı bulunmuyor. Eylül faşizmi, Yalçın Küçük'ü de hapishane ile buluşturuyor. Hapishane'de direnen genç insanların Yalçın Küçük'ün sempatisini kazandığını söyleyebiliriz. Zira, eylülizme ilk karşı çıkış, aydın camiasında Yalçın Küçük'ün eliyle gerçekleşiyor. Bunun direnen genç insanlara ödenen bir borç olduğu rahatlıkla söylenebilir. Yeniden sahneye çıkış, **Toplumsal Kurtuluş**'la gerçekleşiyor. İlk dönemler açıkyasalcı bir mücadele ufkuyla sınırlı politik perspektif, "Kürt yükselişiyle" radikal bir aydın muhalefetine evriliyor. Bu evrim döneminde, sacayağı adını verdiği bir politik mücadele perspektifi sunuyor. Sacayağı, devrimci sürecin üç momentine göre şekilleniyor, egemen ideolojiyi paralize etmek, devletin baskı aygıtını nötralize etmek ve kitleleri aktivize etmek. Böylece, siyasal muhalif özne parçalanıyor, parçalamak yoketmektir, yokediliyor. Bu keşfi azalan sayılar izliyor. Sonuç politika sahnesinden çekilmek, ya da politika sahnesinde özne olmamak, en hafif deyişle kuyruk olmak şeklinde açığa çıkıyor. Politika sahnesinden yitip giden T.K. devrimci sürecin momentlerinden birini, egemen ideolojiyi paralize etmeyi seçip, benim görevim diye ilan ediyor ve **Yeni İnsan**'ı çıkarıyor.

(***) Baudrillard, toplumsalın öldüğünü, kitlenin artık varolmadığın vs. öne sürüyor. Bilimi inkar temelinde yükseldiği için, tezlerine bilimsel (sosyolojik, politik ekonomik ya da karşıt tarihi materyalist) kanıtlar sunmuyor, böyledir, başka türlü olamaz diyor. Önerilen simülasyon (benzeşim) halinin marksist yabancılaşma nosyonuna akrabalığı seziliyor ancak, umutsuzlaşarak ve bilinemezcileşerek ayrışıyor. Zira, kitlelerin bugünkü (kendileriyle olan) varoluşları, bilinemezci edasıyla (neden-sonuç bilimsel çerçevesinin reddiyle), yeni felsefe adı altında (postmodern durum) yine kitlelerin önüne sürülüyor; hiçbir şeyin üzerinde iz bırakmadığı, sosyolojik varlığı olmayan kitlelerin önüne: Körfez savaşında televizyona çıkıp yorum yapıyor Baudrillard. Bazı aklı evveller de bu şarlatanda ilericilik arıyor!

(****) H. Çetinkaya'nın **Edebiyat Dostları**'nda, çok ciddi bir tartışma daha çıkardığını hatırlıyorum. Daha doğrusu... arşivlerden öğreniyorum. Enis Batur'un bir dipnotu üzerine (**Tan,** Foucault özel sayısı, sayı 3/4, s.11) bu tartışma... söylev mi demeli söylem mi?! O zaman, anlaşamadılar. Şimdi, buluştular... postmodern(ist) oldular. H. Çetinkaya'nın Enis Batur'u eleştiriyor görünmesi ciddiye alınmamalıdır. Çünkü, birey-özne, toplumsal ilişkiler içinde durduğu yere göre ideolojisini üretir. Enis Batur star olarak bu sisteme hizmet eder. H. Çetinkaya da tüm marjinalliğine rağmen aynı işi yapar. O da sistemden payını yazarlığından değil ama üretim ilişkileri içinde konumlandığı yerden almaktadır. Marjinallik, başlıbaşına muhalif bir kimlik yaratmaz... muhalif kimlik sınıf temelinde yaratılır. Proleteryanın iktidar mücadelesi içinde...

(*****) Bu, **İnsancıl** demektir... ben, **İnsancıl**'ı böyle anlıyorum. Bir açık olduğunu düşünüyorum. Açık düzlemde değil evrendedir. Üç boyutu var, üç eksen demektir, ilki **Tavır**'dır, ikincisi **Evrensel Kültür**'dür, üçüncüsü **Edebiyat Dostları** (Yeni İnsan)dır. **İnsancıl,** birbirine dik bu üç eksenin hiçbirinde durmaz. Bu üç eksenin yarattığı açıkta durur. Mutlak olmayan hareketli bu nokta, muhalif kültürün örgütlenme dinamiklerinin yakalanabileceği bir noktadır. **İnsancıl,** bunu başarmalıdır.

(******) Hasip Akgül, H. Çetinkaya'yı **Yeni İnsan**'a bağlayan köprüdür. Bu yüzden önemlidir. Yazılarından, Oğuz Atay'ı sevdiği anlaşılıyor. Savunuyor... diyor ki, Oğuz Atay, çözülüşü yazdı, umutsuzluğu yazdı, doğru ama şaka yaptı. (Yeni İnsan, sayı 2) Nobakov da şaka yapıyor, şaka yaparak olumsuzluyor... düzeltiyorum, ironi demem gerekiyor. Biraz ciddiyet, ceset canlandırılamıyor, bilmek gerekiyor. Çözülen bireyin, kendi konumunu muhafaza etme gücünü, **Tutunamayanlar**'ı okuyarak kazandığını/kazanabileceğini (kutsal kitap okur gibi), H. Akgül en az benim kadar bilmelidir. Belki beni ciddiye almaz, ama hocası da, Yalçın Küçük, bunu yazıyor. Yoksa, o da mı şaka yapıyor... düzeltiyorum, ironi, demem gerekiyor.

(*******) Çetinkaya'nın tanımı spekülatiftir. Yine de tartışırken, tezlerin -önermelerin- dönüp dolaşıp bu tanıma gönderme yapmasında bir sakınca görmedim. Spekülatif olduğu için, ancak anladığınız "anlam"a gönderme yapabilirsiniz. Ben böylece, bu tanıma gönderme yaparken, tarihi materyalizme gönderme yapıyor oldum. Peki neden spekülatiftir? Pratik ideolojiler olarak, toplumsal varoluş biçimlerini yaşayamazsınız. Anlamsızdır. Toplumsal varoluş biçimleri içinde, ideolojileri gündelik pratikler olarak yaşayabilirsiniz. Örneğin, işçi olup (yani kapitalizm çağında) kiliseye ya da camiye vs. gidebilirsiniz...

NOTLAR

1) Gündoğdu, Cengiz, Ekmek, İnsancıl yay, s.24

2) Küçük, Yalçın. Türkiye Üzerine Tezler III- Tekin yay, s.522-3. Aynı iddia sanatçıya da atfediliyor. Acıdır, böylece sanatçı 'kutsal bir inek' oluyor.

3) Baudrillard, J. Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsal'ın Sonu, Ayrıntı yay, s.7

4) Goldmann, Lucien. Diyalektik Araştırmalar, Kavram yay, s.17

5) Agy, s.14

6) Agy, s.15

7) Godelier'den aktaran, Murat Belge, Marksist Estetik, BFS Yay, s.245

8) Küçük, Yalçın, Yeni İnsan, Eksilirken Çoğalmak, sayı.13-14, arka kapak.

9) İnsancıl, sayı 42, 'Akif Yalnız Değil Çünkü Hüsamet-

tin Var' adlı yazımda, 'umutsuzluğun' felsefesinin teşhir etmiştim.
10) Akgül, Hasip. Yeni İnsan, sayı.1, sunuş yazısı, 'İnsanın elinden düşünme yeteneği alınırsa geriye ne kalır?' diye soruyor.
11) Erbaş, Şükrü. Yeni İnsan, sayı.22, 'Köylüleri Niçin Öldürmeliyiz'
12) Atay, Oğuz. Yeni İnsan, sayı.23, 'Ülkemizde En Çok Köylü Yetişir'
13) Adorno'dan aktaran, Phil Slater, Frankfurt okulu, BFS Yay, s.140 vd.
14) İnsancıl, sayı 39, bu konuda 'Estetiğin Temel Kategorisi Olarak Seçici Kitle' adlı yazıma bakılabilir.
15) Çetinkaya, H. Yeni İnsan sayı 1, Başkaldırı Sanatı, s.8 vd.
16) "Bilgi üretimi de artık bireysel değildir, kollektiftir, anonimdir." Betül Çotüksoken, İnsancıl, sayı 40, s.11
17) Çetinkaya, H. Yeni İnsan, sayı 23, 'Edebiyat Eleştirmenliği Pis Bir İş', s.15
18) Çetinkaya, Yeni İnsan, sayı 1
19) Brecht'ten aktaran, Phil Slater, agy, s.140 vd.
20) Çetinkaya, Yeni İnsan, sayı 5, 'Biçim Alışkanlıklarımız'
21) Agy, s.13
22) Agy, s.14
23) YENİ İNSAN, sayı 5, s.15
24) Çetinkaya, Yeni İnsan, sayı 5, s.14
25) Çetinkaya, Yeni İnsan, sayı 7, Tekniğin Olanaklarıyla... s.8
26) Çetinkaya, Yeni İnsan, sayı 23, s.14
27) Çetinkaya, Yeni İnsan, sayı 10, Tekniğin Olanaklarıyla II... s.20
28) Çetinkaya, Yeni İnsan, sayı 5, Üretim Olarak Sanat, s.8
29) Çetinkaya, Yeni İnsan, sayı 10, s.19
30) Goldman, agy, s.24-25
31) Doç. Mustafa Sercan, İnsancıl'ın Nisan '92 sayısında "Yalçın Küçük'ün Bilim Dışı Bilimselliği" başlıklı bir makale ile, yöntem sorununu tartıştı. Tespit, doğruydu, ama nedense tartışma kısır kaldı, ilerlemedi.
32) Aruoba, Oruç, Tan 3/4 (Temmuz-Ağustos 1982) - Söylemin Bariisi, s.24
33) Aruob, agy, s.27
34) Aktemur, Gökhan, Yeni İnsan, sayı 23, s.45
35) Küçük, Yalçın, Yeni İnsan, sayı 23, s.3
36) Aruoba, agy, s.34
37) Aruoba, agy, s.38

DAKİK

Bir kat altımdaki
genç kadın dövüyor
her yarım saatte bir
çocuğunu.
Bu yüzden
saatimi sattım
bıraktım kendimi
bu güçlü ellere
altımdaki,
sayılı sigaralar
yanımdaki;
düzenliyor zamanımı

DENİZ KATLİAMI

Bir Amerikan uçak gemisi
Ve bir gotik katedral
Gömüldü durgun sulara
Okyanusun ortasında
Karşı karşıya.
Son ana dek
Genç Vıkar orgunu çaldı.
Şimdi uçaklar ve melekler gökte
Bir türlü inemiyorlar yere.

KORKU

Kocaman gökkuşağının üstünden geçip
Giderken eve,
Yorgunduk ölesiye.
Tutunduk korkuluklarına
ve korktuk,
solar giderse diye

Kocaman gökkuşağının üstünden geçip
Giderken eve,
yorgundum ölesiye

Tutundum sana ve korkuluklara
ve korktum,
ikiniz, sen ve gökkuşağı
solar gidersiniz diye

MUTLULUK

Boş bir otobüs
Delip geçiyor yıldızsız geceyi
Herhalde şöförü şarkı söylüyor
Ve çok mutlu şu anda.

Gunter GRASS
Çev. Necdet NEYDİM

Sevgi Yolu Palmiyealtı Sohbetleri

Bülent HABORA

Sevgi Yolu, bahar gelince daha bir güzel oldu. Pırıl pırıl insanlar geçiyor, cıvıl cıvıl kızların aralarına serpiştiği. Ama bazıları da, günün **"mânâ ve ehemmiyetl"**ne uygun olarak, tam bir uygarlıkdışı yaratık.

Sevgi Yolu sakinlerinin **"Doktor"** dedikleri bir adam var. Hangi kitap barakasının önünde boş bir iskemle bulsa, hemen çöküyor. Sonra kaldırabilirsen, kaldır. Yaşar Aksoy, İzmir'i ve İzmir'lileri ölesiye seven bu adam, belki de yaşamında ilk kez bir İzmir'liyi kovdu yanından, onu. Ama adam yüzsüzdü, kelini kapatmak için kullandığı peruk bile bu yüzsüzlüğünü örtemiyordu.

"Doktor" lâkaplı bu yaratık, bir gün, adı güzel, gelip geçenleri güzel Sevgi Yolu'ndaki barakaların birinin arkasına geçip, işedi. Gördüler onu.

Sevgi Yolu'nun kitapçılarından Adem, ağzına geleni söyledi. Ama **"Doktor"**, büyük bir pişkinlikle, **"N'apacaktım yanl?!.."** dedi.

Cengiz Gündoğdu, sertliğiyle tanınan bir kişidir. Ama korkunç sevecendir, kin falan tutmaz, her ne kadar **"tutar"** gibi görünürse de. Bir türlü onun gibi olamadım, ben. Birinden nefret ettiğim zaman, onu siler, atarım. Ağzıyla kuş tutsa, benim için **"yoktur,"** o artık. İşte 12 Eylül darbecisi Kenan. Hidayete erip, **"Devrim"** için savaşım verse, hâtta devrimcilerin önünde yürüse, benim için sıfır çizgisinden bir milimetre yukarıya çıkamaz.

Bir pastane sahibi var Karşıyaka'da. Bir gün, benden, tüm kitaplarımı almak istediğini söyledi. Aldı, kenara koydu ve üstüne yattı. Ondan ben, iki büyük pasta, dört kilo baklava alıp, bir kuruş ödemeden çıksaydım pastaneden, ne derdi acaba? Dinçer Sezgin'e, o pastacıyı bana tanıştırdığı için, açık söyleyeyim, çok kızgınım.

İzmir'de o pastacı gibi, o **"Doktor"** gibi insanlar, neyse ki çok az. Her toplumda olur böyle asalaklar ya da pislikler. Onlar da olmasaydı, belki çok az kalan güzellikleri göremezdik, yorumlayamazdık.

Manisa'da da çirkinliklerle güzellikler yanyanaydı. İzmir'li sanatçı Hakkı Gümüştaş'ın ve Ertan Yıldız'ın uğraşısı sonunda 454. Mesir Şenlikleri kapsamında, ilk kez bir elişleri ve kitapçılar çarşısı açıldı.

Ertan Yıldız'ın barakası da vardı, o çarşıda. Ertan, İzmir'in Jean Cocteau'su. Zaten bu İzmir'den hep Jean Cocteau'lar çıkıyor. İşte Tarık Dursun K.... Şiir, öykü, roman, senaryo yazdı, dergi çıkardı, yayıncılık yaptı. İşte Yaşar Aksoy... Bay İzmir İzmir, kenti üzerine yazılar yazdı, kitaplar çıkardı, fotoğraflar çekti, söyleşiler yaptı, sergiler düzenledi, gazetecilik yaptı. Yetmedi, urub İzmir'li Mehmet Beşeri'yle kitap müzayedesi hazırladı. Yalnız bu müzayedede Nail'leri, İlhan'ları, Aşkın'ları ve onların emeklerini unutmamak gerekli.

Ertan Yıldız da öyle. Yazı yazıyor, fotoğraf çekiyor, Karikatürcüler Derneği'yle ilgileniyor, sergiler açıyor, gazetecilik yapıyor, kitapçılıkla uğraşıyor.

Onun barakasına gittik, ozan Recai Atalay'la, imzaya. İmzalar, söyleşiler ve Manisa'lı gençlerden şiirler, şarkılar. Hele bir Didem'le Hazal (Bir başka Hazal'ın dedesi Müşür Kaya Canpolat, kulakların çınlasın, dilerim torunun da böyle olur) vardı ki, şiir okuyan, şiirce.

Manisa'da da çirkinlikler vardı. Örneğin gülyağı kokulu kitap fuarı. Yanlışlıkla girdik oraya, midem bulandı. Tayyip Efendi Hazretleri, **"İstanbul'a Azlz Nesln'ln adını sokmayacağım,"** derken, benim gülyağı kokulu gerici taifesinden iğrenmem olağan karşılanmalı. Heykele **"Put,"** diyen dangalak gericilerin yaşadığı bir ülkede, benim gülyağı kokulu gerici taifesinden iğrenmem olağan karşılanmalı. Çocak yapıp, sonra karısını evden atan, sözde dindar adamların **"adam"** sayıldığı Türkiye'de, benim gülyağı kokulu gerici taifesinden iğrenmem olağan karşılanmalı.

Sevgi Yolu'na da geliyor bu taifenin üyeleri. Olmayan beyinleriyle, propaganda yapıyorlar, gençlere. Ah, bir bana gelse bu adamlar. Biraz Kuran'dan sözederdim onlara, örneğin El Ahzab suresinden.

Neyse... Gene de Türkiye'de, İzmir'de, Manisa'da güzellikler var. Ergeç bu güzellikler, başka gülyağı kokulu çirkinlikler olmak üzere, tüm pislikleri yenecek... İnanıyorum...

Sevgi Yolu'nda bunları düşünürken, elişi satan öğrencilerden biri olan Koray'ın yiyecek verdiği, sokak köpeği **"Haydut"** geldi, yanımıza. Sevdik, okşadık onu. Sonra Haydut uzaklaştı yanımızdan, gitti bir ağacın altına, arkasını bizlere dönerek, işedi. **"Doktor"**un görmesini isterdim. Belki de şöyle derdi **"Doktor"**: **"Bakın, köpek de ağacın altına aynı işl yapıyor..."**

İzmir güzel... Sevgi Yolu daha da güzel... Neden "Sevgi"yi öldürürler, bilmiyorum...

Ben Bir Küçük Yazarım Canım İsterse Yazarım

Bozan YAMAN

Bu ülkede, en suçlu olduğu durumda bile, kendinden daha suçlu birilerini bulup ilan etmekte ustalaşmış yarı-aydınların dillerinden düşürmedikleri bir söz vardır: Ülkemizde yeterince kitap okunmuyor.

Doğrudur. Yeterince kitap, dergi, gazete... okunmuyor. Ama bu ülkenin her karış toprağında neden insanların canlarına okunuyor? sorusunu sormayan insanların bir bölümünün, diğer bir bölüm insanı okumaya duyarsızlıkla suçlaması ne kadar haklılık içerir?

Yazdıklarıyla, sorulara yanıt olmaya çalışmayanlar, ortaya, hangi hastalığı iyileştireceği belli olmayan bir şeyi ilaç diye sürüp sonra da bu ilacın satılmadığından yakınan biri kadar komik değiller mi?

Dörtyüz elli milletvekili; yüzlerce prof. 'u, doç.'u, dr.'si; yüzlerce şairi, yazarı, sanatçısı olan bu ülkede kitapların bin, en çok üç bin basılıp yıllarca kitapçı raflarında beklemesine haklı gerekçeler bulma peşinde değilim. Bu, tartıştığımız olgunun bir parçası. Bir diğer parça da şu: Yazanlar, okumayanları eleştirmeden önce, birbirlerinin yazdıklarını nesnellikle değerlendirdiklerinde, insanların okumamakta pek de haksız olmadıklarını göreceklerdir. Çünkü, okur kobay değildir, olmamalıdır. Kitap kurtları dışında hiç kimse bir kaşık bal için bir çuval keçiboynuzu çiğnemek zorunda değildir. Burada okur için savunulan bağışıklık (muafiyet), hazırlopçu, pasif okurlukla karıştırılmamalıdır.

Yukarıda tartıştığımız nedenlerden dolayı, ikiyüzlülükten vazgeçip, doğal ayıklamanın işleyişinin önüne dost ahbap kayırmacılıklarıyla durmamamız gerekir. Çünkü, dost ahbap ilişkileri sonucu ya da medyanın şişirmesiyle bir süre 'piyasada' adı büyük sanatçıya çıkanlar, sonuçta doğal ayıklamadan kurtulamazlar ama, asıl yerlerine yerleşene kadar, edebiyat dünyasını kirletmiş olurlar.

İşte, televizyonun ve bazı mal bulmuş mağribi yazarların, elbirliğiyle adını büyük sanatçıya çıkarmaya çalıştıkları yazarlardan birinin 'romanına(1) yazdığı önsözde editör(2) şöyle diyor: "O, toplumsal gerçeklikten kopmak istemez. Bununla beraber gerçeklik kaygısını ve tutumunu kaba çizgilerden arındırmaya çalışır. Ahlâkî mesajlar vermeye çalışır. Sanatta Edebiyatta ahlakî tutum (etik) kaçınılmaz bir görev gibidir Nihat Genç'te." (s.6)

"Tutumunu kaba çizgilerden arındırmaya" çalışan Nihat Genç'in romanının ilk cümlesi şöyle: "İsa'nın üvey kardeşiydim, hey!, hadi bir mucize öğretin bana, pederim beni de yanına alsın, (...)" Evet, ünlemden sonra virgül koyup küçük harfle sürdürmek de, yazısını noktalama işaretlerinin tahakkümünden 'arındırma' çabasının bir sonucu olsa gerek. Noktalama işaretleri roman boyunca keyfilikle kullanıldığından, üzerinde daha fazla durmayacağım. Belki de benim anlayamadığım bir yeniliktir bu da.

Ama romanın dördüncü sayfasından başlayarak boy gösteren bozuk cümleleri ve sözcüklerin yanlış kullanımını ayrı bir yenilik olarak değerlendiremeyeceğim için, bunların üzerinde duracağım.

"Polislerden biri **blrazdan** demir kapılı bir odaya soktu beni." s.10

"Naci, olaydan iki gün önce, mahallenin delisi 'Gıdı Gıdı'ya elli lira para veriyor ve Zerrin'**In** kahvenin önünden geçerken arkasından gidip eteğini kaldırmasını söylüyor." s.13

"İsa, sen ve akreplerin dünyanın ebediyyen terkedilmiş bu kilise duvarları içinde **başbaşaydın.**" s.26

"(...) bunu yalnız sen ve akreplerin **bllyordu,** yani öğreniyordun çok şeyi!" s.27

"Birlikte olduğumuz zaman, önce hep ben **konuşuyor,** o da beni dinliyordu." s.30

"(...) bakalım **çantamızda** neler getirmişiz!" deyip **plknlk sepetinden** yiyecekleri **çıkartmaya** koyuldu." s.31

Buraya kadarki alıntılardan farklı olarak, bir de hangi anlamı ya da anlamsızlığı iletmek üzere yazıldığı anlaşılmayan cümleler var:

"Sonsuzluğun günahına yapılmış, yani insan olacaksın!" s.44

"Diz kapağı oturduğu yerde ani reflekslerle ileri atılıyor, ızdıraplı bir dirençle, yalvarırcasına ayaklarına yapışıyor, durdurmaya çalışıyordu." s.46

"Ateşin bittiği ağaç, yittiği gömlek, gökten yanaklarıma inerdi bir şeyler." s.50

"Tarihinin ve ilahi hikmetinin oradaki sırrınla artık

hayallerimde övünmene hakkın yok." s.121

"Suyumuz havuzda kokuşuyor, tenimiz bedenimizde!" s.122

Yukarıdaki alıntıları, Nihat Genç'in "Çağdaş Edebiyatımız Gençlik Kütüphanesi Dizisi"nde yayınlanan "Dün Korkusu" adlı romanından cımbızla çekip çıkardığım düşünülebilir. Öyle yapmadığımı göstermek için, Nihat Genç'in romanındaki bölüm başlıklarından, bence yazarı ve yazdıklarını tanımlayan, iki tanesini ve bu başlıklar altında yazdıklarını olduğu gibi aktarayım:

"BEN BİR KÜÇÜK YAZARIM
CANIM İSTERSE YAZARIM

KÖR/ Gözlerimi kapadım, günlüğüme başladım. Gölgem sandık ben kunduz dedim yalan söyledim. Her adımım uçurum, ellerime tutundum. Demirdenmiş bu musluk, başında üç perçemi, şırıl şırıl kayıyor, sesler nerden geliyor. Hey insanlar insanlar, gözü açık insanlar, baktığın yerde yok, olduğun yerde yoksun, bu mu benim kuzeyim, bu mu senin güneyin. Bundan sonra saymalı, üç adım olur kapı, bu kapı yirmidört bak." s.54

"HEZEYANLAR

".. Diz kapaklarıma çiviler çaktım ve öğrendim, ben bir ucubenin çocuğuyum, sabah ezanlarına giden rüzgarların serinliğiyle, kirpiklerimde birikmiş sulardaki dünyaya, sen Tanrısın senden sonra başlar engellenemeyen... Yapraklar bu yüzden kavakların gecelerinde ruhlarla ürperir, hışırtı korkularıma çarpar, kediler imparatordur, kuşlar..." s.95

Bu alıntılardan sonra, bu romanı ve yazarını neden bu kadar ciddiye aldığım sorulabilir.

Nedenlerimi yazıyorum:

1- Bu roman, gençliğe sunulmuş ve editörünün dediğine inanırsak, bu romanın ilk basımı "özellikle genç okuyucular arasında ilgi" görmüştür. Eğer öyleyse, durumun vehamet derecesini öğrenmek açısından, bu gençlerin sayısını bilmek isterim. Ayrıca, okur yazar olup olmadıklarını da.

2- Eleştiricileri, yazarları; yayınevi ve dergileri gerçekçi, sorumlu davranmaya çağırıyorum.

1- DÜN KORKUSU, Nihat Genç, Gendaş Yayınevi, İst. 1992

2- Adnan Özer

12 MART 1971'DEN PORTRELER II

Sırrı Öztürk

SORUN YAYINLARI
Piyerloti Cad. No:85 D/2-A
Çemberlitaş - İstanbul

DIŞBÜKEY MERKEZDE EVRİLEN YAŞAM

Mutluluğun giz yüklü uykusuna yattık
Beşiğini salladık bıkmasız.
Açlığı, tokluğa vurarak yıllarca,
Beraber ısıttık bu döşeği.
Dalgaların köpüğünde gitmiş de
Sanki hiç ısıtmamış gibiyiz.

Yanağına utanç kırmızısı
dudaklarına kiraz
ve gözlerine zeytin dikerek
Beraber kurduk bu çocuğun iskeletini.
Mühürlü durur günlerimiz şimdi
Aklımızdan bedenimize uzanan
Fidanları sanki dikmemiş gibiyiz.

Dünyayı evimize sığdırdık
Yüzgörümlüğü istenmeyen sevişmeler sonrası
Odamızdaki ırmakların güzelliğinde
Açık denizlere yol alan gemiler yüzdürdük
Sevdalar ürettik, tohumu patlamaya hazır.
Sanki bunları dün yaşamadık
Aynı, kavgalaşıp ayrılamamış
Merhaba karesindeki yabancılar gibiyiz.

Bu kitapları ortaklaşa okumadık
Mektuplarda göçmedik/ dirilmedik
Bu tabloları ihtiyarlatmadık
Badanası solmuş duvarlarda sanki biz.
Şiirler ses vermiyor artık
Tıkanmış yüreğimizin ince damarları
Geçmiş zamanları duymaz gibiyiz.

Ölüm üstüne ölüm kurulmaz biliyorum
Ama yaşamak yediveren gülü gibidir
Boy verir istemesen de
Üstleri örtülü olsa da toprakla
Er-geç yeşerir sevgilerimiz.

Bir vagonun içindeyiz şimdi
Yollar, raylara düğümlü gidiyoruz
Evler, ağaçlar, kuşlar bizimle
Karışmış da birbirine sevgilerimiz
Sanki bir uçurtmayı gökyüzünde
Yeniden boylandırıyor gibiyiz.

Güngör GENÇAY

—bir dilcinin günlüğünden—

Gramer Terimleri Sözlüğü Üzerine

Yusuf ÇOTUKSÖKEN

Türk dili profesörü Dr. Zeynep Korkmaz'ın AKDTYK Türk Dil Kurumu Yayınları arasında yayımlanan *Gramer Terimleri Sözlüğü* (Ankara 1992, 212 sayfa), yazarının "ÖN SÖZ"de belirttiğine göre "bütün dilcilerimizin ortaklaşa kabul edebilecekleri bir terim birliğini sağlayabilme" (s.XI) amacıyla hazırlanmıştır. Prof. Korkmaz gerek önhazırlık aşamasında gerek inceleme komisyonundaki tartışmalarda pekçok dilcinin kendisine yardımcı olduğunu belirtmiştir.

Gramer Terimleri Sözlüğü'nün terim birliğini sağlayıp sağlayamayacağı konusu, önyargılı davranmadan çeşitli düzlemlerde yapılacak bilimsel eleştiri ve değerlendirmeler çerçevesinde tartışılmalıdır. Ben, bu konuda bugüne kadar, bu türden derli toplu bir inceleme-değerlendirme yazısı göremedim. Oysa bu çalışmayı eleştirip değerlendirecek pekçok dilcimiz vardır. Neden bu işe girişemiyorlar acaba? Umutsuz değilim, dilcilerimiz bu konuda üzerlerine düşen görevi hakkıyla yerine getireceklerdir, er ya da geç.

Ben bu yazımda söz konusu çalışmadaki eş-terimler (eşanlamlı terimler) üzerinde durmak istiyorum. Prof. Korkmaz, "ÖN SÖZ"de, birkaç yıl süren bu çalışmada, bütün dilbilgisi kitapları ile 200'ün üzerinde makale taranarak elde edilen terim malzemesinin süzgeçten geçirilip değerlendirildiğini (kitabın kaynakçasında kimi bilimsel çalışmalardan hiç söz edilmiyor. Örneğin: Oya Adalı, A. Dilâçar, Ömer Demircan, Tahir Nejat Gencan, Haydar Ediskun, vd. Bu tavır da düşündürücü.) "eldeki terimlerin birden fazla karşılık taşıyanları ile hiç karşılığı bulunmayanlar, karşılığı bulunup da yapı ve içeriğindeki sakatlık dolayısıyla, benimsenmemiş olanlar, tanımlamaları yetersiz kalan veya yanlış olanlar ayıklanarak alfabetik listelere bağlan"dığını (s.X) belirtmektedir. Ben, bu çalışmada sözü edilen "birden fazla karşılık taşıyan" terimlerin nasıl bir ayıklamadan geçirildiğini inceledim. Yazarın ve kendisine yardımcı olan dilcilerin bu konuda kendilerinden beklenen titizliği pek gösteremediklerini üzülerek saptadım.

İşte örnekleri:

1) **ağız**[3] (s.4), **kişi ağzı** (s.103), **şahıs ağzı** (s.141);

2) **alıntı ek** (s.7), **yabancı ek** (s.167);

3) **alıntı kelime** (s.7); **ödünç kelime** bk. **alıntı kelime** (s.117), **yabancı kelime** ((s.167);

4) **asıl anlam** (s.14), **sözlük anlamı** (s.140), **temel anlam** (s.149);

5) **bağlama zamiri** (s.19), **ilgi zamiri** (s.87), **ki bağlacı** (s.103);

6) **bağlayıcı ünsüz** (s.20), **koruyucu ünsüz** (s.104);

7) **belirli isim tamlaması** (s.21), **belirtili isim tamlaması** (s.22);

8) **belirli nesne** (s.21), **belirtili nesne** (s.23);

9) **belirsiz isim tamlaması** (s.21), **belirtisiz isim tamlaması** (s.23);

10) **belirsiz nesne** (s.21), **belirtisiz nesne** (s.23);

11) **cevher fiili** (s.31-32), **ek fiil** (s.52), **isim fiili** bk. **ek-fiil** (s.89);

12) **cins ismi** (s.32), **tür adı** (s.152);

13) **cinsiyetsiz** (s.32), **yansız (kelime)** (s.170);

14) **çekim eki** (s.36), **işletme ekleri** (s.92);

15) **düşme** (s.49), **ses düşmesi** (s.129-130);

16) **düzleşme** (s.50), **ünlü düzleşmesi** (s.160);

17) **iç ses düşmesi** (s.82), **ortada ünlü düşmesi** bk. **orta hece düşmesi** (s.114), **orta hece düşmesi** (s.115); / ayrıca **hece yutulması** (s.80);

18) **incelme** (s.87), **ünlü incelmesi** (s.160);

19) **İç ses türemesi** (s.82), **İçseste ünlü türemesi** (s.82), **ortada ünlü türemesi** (s.114-115), **ortada ünsüz türemesi** (s.115);

20) **ikizleşme** (s.84-85), **ünsüz ikizleşmesi** (s.163);

21) **ilgileme cümlesi** (s.87), **ki'li birleşik cümle** (s.103);

22) **karşıt anlamlı** (s.99), **zıt anlamlı** (s.179);

23) **ünlü yuvarlaklaşması** (s.162), **yuvarlaklaşma** (s.174).

Şimdi de bu eş-terimlerin bazılarının nasıl tanımlandıklarını görelim:

I) **ağız**[3] (Alm. *Idiolekt*, *idiolecte*; İng. *idiolect*)

Yetiştikleri bölge, meslek, çevre ve öğrenim farkları gibi etkenler ve şahsî eğilimler dolayısıyla, bir dilin kişiden kişiye değişen kullanılışı ve konuşma biçimleri. Her yazarın kendine özgü bir dil ve üslûp özelliğine sahip oluşu bundandır. (s.4)

kişi ağzı (Alm. *Idiolekt;* Fr. *idiolecte*; İng. *idiolect*)

Bireyler üstü dil sisteminin belli bir kimse tarafından kendine özgü kullanılışı. (s.103)

şahıs ağzı (Alm. *Idiolekt;* Fr. *idiolecte*; İng. *idiolect*)

Sosyal bir kurum olan dilin belli bir birey tarafından kendine özgü kullanılışı. (s.141)

II) **asıl anlam** (Alm. *Hauptbedeutung;* Fr. *Sens propre;* İng. *main meaning;* Osm. *mânâ-i aslî, mânâ-i hakikî*)

Bir kelimenin karşıladığı ilk kavram, ana kavram. (s.14)

sözlük anlamı

Bir kelimenin yansıttığı ilk ve asıl anlam. (s.140)

temel anlam

Kelimenin ilk kullanılışındaki anlamı. Bk. **sözlük anlamı.** (s.149).

III) **bağlama zamiri** (Alm. *Relativpronomen, bezüglishes Fürwort;* Fr. *pronom relatif;* İng. *relativ pronoun;* Osm. *nispet zamiri, zamir-i nispet*)

Bir kelimeyi, bir kelime grubunu veya bir cümleyi, bir başka kelimeye, kelime grubuna veya cümleye bağlayan zamir, *ki* zamiri: *Anladım ki dönmeyeceksin...* (s.19)

ilgi zamiri (Alm. *Relativpronomen;* Fr. *pronom relatif;* İng. *relative pronoun*)

Hem zamir hem de bağlaç görevini yerine getiren, bir kelimeyi bir kelime grubuna veya cümleleri ve cümlecikleri birbirine bağlayarak aralarında anlam bakımından ilgi kuran zamir. T. *kim,* F. ki: *Hissediyor ki, bir tarafı can çekişir ve ölürken, her tarafına bedel başka bir tarafı canlanmakta, dirilmektedir.* (N. Fazıl Kısakürek)... (s.87)

ki bağlacı (Alm. *Relativpronomen;* Fr. *pronom relatif;* İng. *relative pronoun*)

ki'li birleşik cümlelerde ana cümleyi yardımcı cümleye bağlayan ve dilimize Farsçadan geçmiş olan *ki* nispet zamiri: *Biliyorum ki yapılan işler hakkında size bilgi verilecektir...* (s.103)

Aktarmalarımızı burada noktalayıp değerlendirmemize geçebilirz.

a) *Gramer Terimleri Sözlüğü*'nde, önsözde belirtilmesine karşın, eş-terimler yeterince ayıklanıp değerlendirilememiştir. Bu da okuru, bu terimlerin aynı olup olmadığı, kimi nüansları içerip içermediği konusunda tereddüt içinde bırakıyor. Oysa terim sözlüklerinde ilke, "bir kavrama bir terim"dir, yani bir kavram zorunluk olmadıkça tek bir terimle karşılanır.

b) *Gramer Terimleri Sözlüğü*'nde terimlerin Almanca, Fransızca, İngilizce ve Osmanlıca karşılıkları verilmiştir. Ancak bazı terimlerde bu karşılıklar yer almamaktadır. Örneğin *asıl anlam* teriminde bu tür karşılıklar görülüyor; *sözlük anlamı* ve *temel anlam* terimlerinde ise görülmüyor. Bu terimler sadece Türkçeye özgü mü? Yoksa bunlar eş-terimler mi? Belli değil. Bu tür belirsizlikler okuyucunun kafasında soru işaretleri uyandırıyor.

c) *Gramer Terimleri Sözlüğü*'nde kimi eş-kavramların kabul edilmesi güç gerekçeler ileri sürülerek farklı terimlerle karşılandığı dikkati çekiyor. Örneğin *belirli isim tamlaması / belirtili isim tamlaması, belirli nesne / belirtili nesne* (Gerekçe: "*Belirli nesne*'de nesne, *belirtili nesne*'de ek esastır." [s.23]), *belirsiz isim tamlaması / belirtisiz isim tamlaması, belirsiz nesne / belirtisiz nesne* (Gerekçe: "*Belirsiz nesne*'de nesne, *belirtisiz nesne*'de ek esastır. [s.23]) Böyle bir ayırımın bilimsel bir temele dayandırılması ve sağlam, kabul edilebilir kanıtlarla açıklanması gerekirdi. Burada belirtilen gerekçe doyurucu değil.

ç) *ki bağlacı* ve *ki'li birleşik cümle* gibi terimlerin (bunlar çeşitli yayınlarda sıkça kullanılıyor) uygun karşılıklar olmadığını düşünüyorum. "ki, ve, ile..." gibi sözcüklerden yola çıkıp terim türetmenin sakıncalı bir yol olduğunu sanıyorum. (*di'li, miş'li geçmiş zaman* terimleri de uygun değildir.)

d) *Gramer Terimleri Sözlüğü* ile resmi TDK'nin *Türkçe Sözlüğü* (2 cilt, 1988), dil terimleri konusunda tam bir örtüşme içinde değil. Örneğin *asıl anlam, alıntı ek, yabancı ek, sözlük anlamı, temel anlam, bağlayıcı ünsüz, bağlama zamiri, ilgi zamiri, belirli isim tamlaması, belirli nesne, belirsiz isim tamlaması, belirsiz nesne...* vd. birçok terim *Türkçe Sözlük*'te yer almıyor. Aynı kurumun birkaç yıl arayla çıkardığı yayınlarda belirli bir terim tutarlılığı bulunması gerekmez miydi?

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz'ın hazırladığı *Gramer Terimleri Sözlüğü*'nün, bu yazıda eleştiri konusu yaptığım yönlerden (eş-terimlerin ayrı ayrı verilip tanımlanması, bunların yabancı karşılıkları...) ele alındığında, "terim birliğini sağlamak"tan uzak olduğu anlaşılmaktadır. Bu terim sözlüğü, eğer gerçekten dil konusunda terim birliğine varılması isteniyorsa, her yönüyle (olumlu, eksik ve yanlış yönleriyle) eleştiri konusu yapılmalıdır.

Bilim adamı (gerçek bilim adamı) eleştirmekten de, eleştirilmekten de korkmamalıdır. Eleştirinin olmadığı bir alanda herhangi bir gelişmeden söz edilemez.

ÇIPLAKLIĞIMDAN SİZE

Etin ateşinde
Tenin fısıltısında
Çıplaklığım değişiminiz
Gizil devinimiyle
Çıplaklığım başkalaşımınız
Sözcükleri susturan dokunuşuyla
Çıplaklığım özgürlüğünüz
Bilge gelini tarihin
Çıplaklığım yaşamınız
Başkaldırın içkinliği
Çıplaklığım ayrılığımız
Uzaklık içinde yakınlık
Çıplaklığım içinizdeki şeytan
Usu kamçılayan dörtnala bir kısrak
Çıplaklığım yarınınız
Düşsel bahçenize izdüşümü geleceğin
Çıplaklığım ılık gözleriniz
çatık kaşlarınız
cin toniğiniz
Siz, çıplaklığıma sarınmışsınız
Bir kentin tutsağısınız
Ben, beklemedeki yolcusu gecikmiş zamanların
Çıplaklığım kadar gerçek ve yalın...

Serpil Durak TUNÇER

ŞİİR

vardır bir şiir: sarnıç suyu gibi durgun
vardır bir şiir: batık kent gölü gibi mahzun
vardır bir şiir: çığ gibi iner çavlan yaratır
vardır bir şiir: dalgaları hem kendiyle, hem kıyıyla çarpışır

vardır bir şiir: zamanla yarışır.

Türkan İLDENİZ

BOZAN YAMAN

ÖBÜR YANI DA ATEŞ

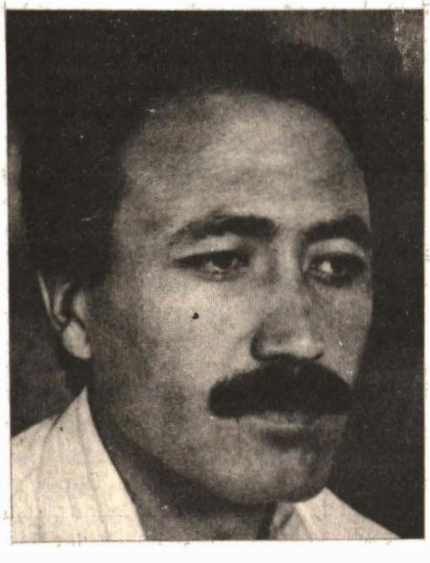

" Bir yanı ateş dediğimde yaşamın
Yaklaşıp hiç kimse
Su eklemediği için öbür yanına
Eksilerek tamamlıyor yaşam
Alıp yaralı yarım tümcemi"

İNSANCIL YAYINLARI

Yaşanmış Olaylardan Kesitler

Mehmet AYDIN

Bir Genel Seçimde Yaşanan Tipik Manzaralar

Yıl 1977. Ülke, tam bir genel seçim eğik düzlemine girmişti. Köylüsü, kentlisi ve işçisiyle halk; toptan ayağa kalkmış gibiydi. Genel bir bayram havası içinde her yer adeta çalkalanıyordu.

Taşra illerinden birinde avukatlık yapan eski bir okul arkadaşım, tanınmış bir partiden milletvekili adayıydı. Kendisini ziyarete gittim. Baktım, bürosunun parkelerini söktürüp tabanı toprak bir duruma getirmiş; ortaya da teneke bir kömür mangalı koydurarak, gelene gidene kahve ikram ediyordu.

Eski arkadaşıma, bu tavrın popülizm olduğunu ve tutarsızlığını belirttiğimde:

-Dostum, köylünün yaşantısına uymak gerekir. Seçim de ancak böyle kazanılır, dedi. Sonunda, gerçekten seçimi de kazandı.

Aynı yıl, seçimlere yakın ilçe kongreleri yapılacaktı. Tanınmış partiden, 14 milletvekili adayı vardı. Adaylardan biri dışında hemen hepsi, on ilçe merkezinde de, gazete kesiklerinden monte edildiği anlaşılan dağınık konuşma metinlerini, ezberlenmiş olarak, hiçbir sözcüğünü değiştirmeksizin, her yerde yineleyerek okudular. Kongrelere katılan bir milletvekili, konuşması sırasında yerel dille sağa sola ve kimi komşu uluslara sunturlu sövgüler savurduğunda, alkışlardan yer yerinden oynamıştı.

İlçe kongrelerinden birinde, delegelerden birisi, milletvekiline şöyle bir soru yöneltti:

- Sayın milletvekili, dinimiz biz öldüğümüzde, soru meleklerinin amel defterimizi sağ yanımızdan vereceğini bildiriyor. Oysa bizim partimiz, Sol eğilimli olduğunu savlıyor. Bu durumu nasıl açıklarsınız?

Milletvekili söz alıp delegeye şu yanıtı verdi:

- Hep biliriz ki, imanımız kalbdedir. Kalbimiz de sol yanımızda olduğuna göre, bizim partimiz Tanrı'ya daha yakındır.

Böylece o dönemde, hiçbir düşünce ve politika üretilmeden sürdürülen kongre, bir coşku seliyle hop oturdu hop kalktı.

Taşra ilinde kongreler bitmişti. Bir grup köylü, dileklerini partinin tek milletvekiline sunmak üzere, Ankara'da önce bana geldiler. Telefon edip birlikte milletvekilinin evine gittik. Karşılıklı konuşmalar yapıldı. Bol bol sözverilerde bulunuldu. Köylüler verilen sözlerden memnun kalmışlardı. Hepsi de gönül erinci içinde memleketlerine döneceklerdi. Tam evden çıkarken milletvekili, hepimizin ayakkabılarımızı çevirip, bizlerle sol elini uzatarak tokalaştı. Bunun üzerine ben, anlamlıca milletvekilinin yüzüne baktım...

O zaman Sayın Bay, bizlere şu karşılığı verdi:

- Ayakkabılarınızı sağ elimle çevirmiştim. Bu yönden sağ elim mikroplandı. Sizlere bu elimle mikrop bulaştırmak istemedim. Bir de biliyorsunuz bizim partimiz sol demokrat bir partidir. Ayrıca, onu da simgelemeyi uygun gördüm... Ne dersiniz, haklı değil miyim?

Hepimiz gülüştük. Çağdaş bir hava ve ilişkiyle! oradan ayrıldık.

Medyanın Topluma Etkileri

Görsel medya, uyguladığı programlar ya da programsızlıklarla toplumu sürekli olarak olumsuz yönden etkilemektedir. Öyküsel gösterimler ve açık oturumlar, genellikle kavgaya dayalıdır. Hemen her kanalda göbek dansları sergilenmektedir. Yerel olaylarla dünya olayları, korku çağrıştırıcı görüntüler ve irkiltici fon müziği eşliğinde verilmektedir. Çağdaş kültür ve yazın, dışlanma yoluna gidilmiştir. Sık sık yinelenen reklamlar ile 900'lü bilmece-bulmacalar, yarışma şovları; insanın bilincini köreltir ve çürütür bir duruma gelmiştir. Zaman zaman göbek dansının arkasından camilerle kutsal konuların tanıtımına yer verildiği görülmektedir. Kimi özel televizyonlarda seks pazarlaması bile yapılıyor.

Bunun etkilerini ise toplumda şimdiden yaşamaya başladık. Geçenlerde, özel sorunları yüzünden intihara kalkışan bir gencin, yüksekten kendini yere bırakması için bir bölük halkın, "Haydi, at aşağı kendini!." diye alkış tutmalarına tanık olduk.

Öte yandan, Ankara'da kent otobüslerine binmek, kimi zaman bir işkenceyi andırmaktadır. Otobüsler duraklara ya geç ya da üst üste düzensiz olarak gelir. Çoğunca da içleri, balık istifi gibi tıklım tıklım yolcularla doludur.

Böyle bir yolculukta, her gün yüzlerce olay yaşanmaktadır. Sıkış sıkış insanlar arasında, itişip kakışma yüzünden ağız dalaşlarına ve hırsızlık olaylarına bile raslanıyor. Kimi insanların da birikmiş sorunları nedeniyle, boyuna dudakları oynayarak, hep kaşları inip kalkıyor.

Birkaç ay önce otobüs yolcuları bir başka olay daha yaşadı. Giyiminden gecekondulu olduğu anlaşılan ayaktaki hamile bir kadın, otobüs koltuğunda oturan bir gençten, yerini kendisine vermesini rica etti. Bıyıkları yeni çıkmaya başlamış delikanlı, kadını paylarcasına, "Yerimi neden size verecekmişim?..." diye karşılık verdi. Kondulu kadın, "Görüyorsunuz ileri derecede özelliğim var da; genç olmanızı düşünerek, sizden rica etmiştim." dedi.

Bunun üzerine delikanlı, öfkeyle: "Bebek edinmek isterken bana mı danıştınız?.." diye kadına çıkıştı.

Bütün otobüs yolcuları, konuşmaları tepkisiz bir biçimde sessizce dinliyorlardı. O sırada ak saçlı yaşlı bir kadın, koltuğundan kalkıp "Gel kızım, gel! Pek çok güzel değerlerimizi de yitirmişiz sanırım..." diyerek, yerini hamile konduluya verdi.

Bu kez de yolcular; olayın nedenini medyaya, ekonomiye ve eğitime bağlayarak, aralarında tartışmaya koyuldular.

ANADOLU BİLGESİ

Rıfat Ilgaz'a

Genç bir Anadolu bilgesi
Emeğin sıcağından almış canevini
Yüzyıllar sürmüş sanki ömrü
Gitti mi gider ardından boşluk bırakıp

Kat kat giymiş taşı toprağı
Beyaz yüzlü aç insanı
Yaşamlardan yaşam devşirmiş
Gitti mi gider ardından ışık bırakıp

Acının soykütüğünü çıkartıp toprağa
İri harfli tohumlar ekmiş
Başak başak gövermiş insan sıcağı
Gitti mi gider ardından çoğulluk bırakıp

Karanlığa çekilmiş kalın ışık çizgisi
Bölünür sonsuzca durmaz itkisi
Toplanıp durulur akpak düşleri
Gitti mi gider ardından hüzün bırakıp.

HERAKLEİTOS VE ÇOCUKLAR

Çocuk ruhlu Herakleitos,
Karanlıkta ilk atlı,
Güneşte ırmağa yol çizdi.
Eylemli toprak avuçlarında,
Kıvrak düşleri akar şafaklara.

İşte orada bakın, çocuklar oynuyor,
Gamsız bir güne başlamanın hazzı,
Zıplaya zıplaya giden kuşlar,
Kuşlar, Herakleitos ve çocuklar
Hep bir ateşe doğru akmaktalar.

ŞAKACI DEMOKRİTOS

"Gizeme paydos" dedi
Demokritos gülerek,
Sonrasız bir güne adım attı,
Abdera'nın gül bahçesindeki
Böceklerle konuşarak,
Dağların matematiğni okşayan bir atomdu,
Gökyüzünden inen yalnızlığın güçlü edimi
Heceledi güneşi,
İşgalci tanrılar korkup kaçtılar
Bedenlerimizde derin diş izleri,
Derenin çağrısına uydu Demokritos
"En doğrusunu deniz bilir" dedi.

KAN DAMLA

Upuzundu kadının saçları
Uzuyordu denizin sınırlarına
Denizin sınırları damla damlaydı
Damlalar uzuyordu saçların sınırlarınca
Kadının saçları bir saç, bir damlaydı
Akıyordu yüreğimin denizlerine
Duyulmaz incelikle
Bir saç kalınlığında kan damla

Özer BURGAZ

Bir Anadolu Bilgesi... İsmet Zeki Eyuboğlu

Türk Dili'nin, Kültürünün gür sesi, bir Anadolu bilgesi İsmet Zeki Eyuboğlu. Anadolu insanının yüzyıllardır süren uygarlık mücadelesini her biri kaynak eser sayılacak kitapları ile ortaya koyan, bir bilim adamı İsmet Zeki Eyuboğlu. Şimdiye kadar tam 80 kitap yazmış. Kitaplarının sayfa sayısı ise 25.000'i aşıyor. Edebiyat, sanat, kültür, felsefe uygarlık... Tümü birbirinden güzel eserlelerin yazarları, İsmet Zeki kırk yıldır oturduğu evinin kapılarını bana açtığında, Anadolu Uygarlık Tarihi'ne yapılacak yolculuğun kapılarını da açmış oluyordu aynı zamanda. Dost gülüşlü, bilge yazarla tadına doyulmaz bir konuşma yapma olanağını buldum.

Yalnız yaşıyor İsmet Zeki, bir müzeyi andıran evinde. Evinin her bir köşesine tarih sinmiş. Her taraftа bir anı, bin hatıra... Duvarlarda Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun (İsmet Zeki Eyuboğlu'nun amcasının oğlu, Sabahattin Eyuboğlu gibi) orjinal resimleri.. Bir kutuda, Karain Mağrası'nda bulunmuş İ.Ö. 30.000 yıllarına ait bir insan iskeleti parçası.. fotoğraflar, kitaplar, belgeler, desenler... Bir düş ülkesi sanki İsmet Zeki'nin evi. Sayısız akrabasından, dostundan, arkadaşından, biri bile yok artık. O ise devamlı çalışıyor, çalışıyor... Röportaj için Fatih'teki evine gittiğimde yine çalışıyordu o bitmez enerjisiyle. Latince'den bir eser çeviriyordu.

Kendisini insanlığa adamış Anadolu'ya, Anadolu insanına, Anadolu'nun tüm kültürel zenginliklerine adamış, bir onur kaynağımız bilge insanla "Anadolu Uygarlığı" üzerine 19 Mart'ta yaptığım röportajı sunuyorum.

Ayhan AYDIN

"Anadolu'da Yaşayan Kaç Aile Varsa O Kadar da Uygarlık Vardır"

Efendim, Türkiye'nin yetiştirdiği sayılı bilim adamlarından birisiniz. Şimdiye kadar ki çalışmalarınız yarattığınız, ürettiğiniz eserler bunun en güzel kanıtıdır. Çalaşmalarınıza baktığımız zaman Anadolu Uygarlıkları ile ilgili olanların özel bir yeri olduğunu görüyoruz. Anadolu yüzyıllardır değişik kültürlere beşiklik etmiş bir yer. Sizi Anadolu'ya çeken ögeler nelerdi? Bu kadar araştırıp, incelediğiniz, eserler yazdığınız, bu kadar sevdiğiniz Anadolu'yu nasıl keşfettiniz. Nasıl başladı bu ilgi ve hayranlık ve bu eserler nasıl meydana geldi?

-Baştan şunu söylemek gerekir ki ben de bir Anadolu çocuğuyum. Bir köylü çocuğuyum, küçüklüğüm köylerde, kırlarda geçti. Geleneksel olarak halktan aldığım bilgisel birikimlerle, sonra öğretim kurumlarında geçen yıllar, okuduklarım, çevremden edindiklerim, içerisinde bulunduklarım ve aydınlar çevresinin etkisi oldu Anadolu sevgimde. Özellikle de o zamanın Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in dolayısıyla başlattığı dünya yazınından çeviriler dizisi o yaratıcı, etkileyici, aydınlatıcı, kılavuz yapıtlar beni kendine çekti. Bunların birçoğu Anadolu'yla ilgiliydi. Bunların çoğunu okudum. Felsefe eğitimi görürken klasik filoloji eğitimi de alıyordum. Klasik filoloji bölümünde okuduğumuz dersler, Latin dili yazısını dolayısıyla Yunan İlkçağ uygarlığıyla bağlantılıydı bu İlkçağ uygarlık yapıtlarını okuyup incelediğimizde, bunları ortaya koyan düşünürlerin, aydınların, ozanların, kendilerinden önceki Anadolu uygarlığından etkilendiklerini görüyoruz. Sözgelişi Latin uygarlığının iki büyük ozanı var. Vergileus ve Ovidius bunların ikisinin de yapıtları Anadolu kökenlidir. Gerek Ovidius'un Metamorfozları gerekse Vergileus'un Ayeneyası doğrudan doğruya Anadolu Uygarlığının etkileriyle ortaya konmuştur. Bunlar okununca insan ister istemez etkileniliyor. Benim yüksek öğrenim yıllarında, ilgi duyduğum daha doğrusu öğretmenlerimin de etkisiyle ilgilendiğim başka bir alan da İlkçağ tarihi. İlkçağ tarihin de doğrudan doğruya Anadolu, Yunan, Roma

tarihlerini kapsıyor. Bunları okudum ben. Gördüğüm öğrencelerden birisi de tarihtir, İlkçağ tarihidir. Kuşkusuz bunun da yetişmemde bir etkisi, katkısı vardır. Felsefenin odağı Anadolu'da yalnız felsefeyle ilgilenmek bile insanın düşünsel evrenini genişletiyor. Bütün olup bitenler bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Bu sorunlar da kaynaklarına doğru sizi çekiyorlar ve çözüm arıyorlar. Sorunların yanında çözüm yollarıyla ortaya konulmuş şekilleri arasında belli bir uyum var. Bu uyumu oluşturan ögeleri araştırdığımızda ister istemez felsefenin doğduğu Anadolu'nun ilkçağına gidiyoruz. Bugünkü anlamda us ilkelerine dayanan, bunlara yönelik felsefe varlığı konu edinen, varlığın oluşumunu, ilkelerini araştıran felsefe Anadolu'da doğdu. Sonra Batı'ya geçti. Batı'da gelişti, bir çınar ağacı gibi dalları büyüdükçe, dalların dalları onlarında dalları bütün Batı'ya yayıldı ve evrensel bir uygarlık alanı oluşturdu. Bugün bile Batı uygarlığından geriye doğru gittiğinizde varacağınız ilk kaynak Yunan-Latin uygarlığıdır. Yunan-Latin Uygarlığını araştırdığınız da üç büyük kaynakla karşılaşacaksınız: Biri Anadolu, öteki Mezopotamya-Mısır. Bu büyük kaynaklar Yunan, Roma ve bugünkü Batı uygarlığının da düşünsel ögelerini besleyen topraklardır. Bunlara gidilmedikçe ne Anadolu uygarlığını açıklayabilirsiniz ne Yunan ne Roma Avrupa uygarlığını.

Söze başlarken Anadolu Uygarlıkları dediniz. Ben Anadolu Uygarlıkları kavramına karşıyım, şundan: Siz neden Fransız uygarlıkları demiyorsunuz, Almanya uygarlıkları demiyorsunuz, İtalyan uygarlıkları demiyorsunuz, Anadolu Uygarlıkları diyorsunuz Neden Mısır uygarlığı yok, Yunan uygarlığı yok, Anadolu uygarlıkları var. Anadolu'da toprağının doğal yapısı nedeniyle değişik bölgeler var. Bu değişik bölgelerde geniş süreçler içinde değişik topluluklar ortaya çıkmıştır. Bu toplulukların bir bölümü Anadolu'nun eski yerlileridir. Bir bölümü de sonradan yine başka ülkeler, komşu ülkelerden buraya gelip yerleşmiştir. Kimilerine göre Hititler de bunlardandır. Frigyalılar, Lidyalılar bunlardandır deniyor. Frigyalıların sonradan geldikleri az çok belli. Ancak bundan önce Anadolu'da yaşayan toplulukların genellikle M.Ö. 2000 yıllarından önce nereden geldiklerini kestirmek güçtür. Değişik görüşler, kurallar ileri sürülüyor. Ancak onlara dayanarak kesin bir yargıya varma olanağı da yoktur. Şu bakımdan yoktur; "Vardır" diyebilmek için Anadolu'nun bomboş bir döneminin bulunduğunu kanıtlamak gerekiyor. Bu da bugün için olanaksızdır. Kazılardan anlaşılıyor ki Anadolu'da İ.Ö. 15.000,30.000 yıllarına değin bir yerleşme var. Buluntular da bunu gösteriyor. Şu kutunun içinde gördüğünüz insan kemiği (yazarımız bize kutuyu ve kemiği gösterdi) Antalya Karain Mağrası'ndan alınmıştır. İ.Ö. 20.000-30.000 yıllarına ait olduğunu söylediler. Şimdi bu değişik topluluklar, Anadolu'da değişik devletler kuruyorlar, değişik başarılar ortaya atıyorlar. Bizim düşünürlerimiz ve bu başarı türlerini bu uygarlık ürünlerinin yapım biçimlerini, gizlerini bunlarda görülen ayrılıklara dayanarak, ayrı ayrı uygarlıklarla bunları açıklamaya çalışıyorlar. buna göre bu şu bakımdan yanlıştır. Diyelim ki Hititler bilmem hangi ülkeden gelmiştir. Kuzey'den geldiler diyelim. İsveç'ten, Norveç'ten... ya da Hazar Denizi kıyılarından... ya da Hindistan'dan geldiler. Sözün kısası Anadolu'ya Anadolu dışından bir yerden geldiler. Şu sorunun yanıtını verebilir misiniz? Neden geldikleri yerlerde Anadolu'daki başarıları ortaya koyamadılar- Neden geldikleri yerlerde kendilerine karşı kazanılan uygarlık alanında saygınlığı özendirilen bir başarı ortaya koyamıyorlar. Anadolu'nun büyülü yanı nerededir, bunun yanıtı yok. Frigyalılar Batı'dan gelmişler, şurdan gelmişler, burdan gelmişler yalnız Frigyalının Frig insanının uygarlık alanındaki başarısının gizemi nedir? Neden Anadolu'nun dışında Frigyalıların geldikleri söylenen ülkelerde Frigya İnsanının kimliğini, kişiliğini sergileyen bir başarı ürünü yoktur. **Bu soruya yanıt verilmedlğl sürece Anadolu Uygarlıkları değil Anadolu Uygarlığı vardır.** Bugün Anadolu'nun değişik yerlilerinde kaşık yapılır. Karadeniz'de yapılan ağaç kaşıkla, Konya'da yapılan kaşık ayrıdır. Kaşıkların yapısına bakarak Karadeniz uygarlığı, Konya uygarlığı diyemezsiniz. Anadolu kaşıklarıdır toplam. Anadolu Halk beceri ürünleri vardır. Çorabından giysisine değiş çok değişiktir bunlar. Doğu'da ortaya konan el işleriyle, Batıdakiler biribirine benzemez. Bunlar arasındaki değişiklik kimilerinde öylesine açık, öylesine geniştir ki bunların bambaşka ülkelerden gelmiş olduğunu sanırsınız. Oysa değil, yalnız Anadolu'dur. ancak bütünlük içinde şunu diyebilirsiniz Anadolu sanatları, Anadolu halk varlığı, Anadolu halk bilgisi, başarıları. Anadolu dışında bir kavramla bunu açıklayamıyorsunuz. Anadolu oyunları diyorsunuz çok değişik olmalarına karşın Anadolu'da ortaya konduğu için Anadolu'da oluyor. Uygarlıkta böyledir. Anadolu toprağı üzerinde ortaya konduğuna göre, Anadolu Uygarlığıdır o. Şimdi Lidya Uygarlığı, Frigya Uygarlığı, Urartu Uygarlığı, Osmanlı Uygarlığı, Selçuklu Uygarlığı, Hitit Uygarlığı, Komalti Uygarlığı... saya saya şuraya gelirsiniz. **Anadolu'da yaşayan kaç aile varsa o kadar da uygarlık çıkar ortaya.** Oysa uygarlığın tabanını oluşturan ilk başarı ögelerinin beslendiği kaynak önemli. Bu kaynak neredeyse onun adı da onunla anılır. Frigyalılar başarılarını geldikleri yerden Anadolu'ya taşımadılar. bu toprakta koydular ortaya. Onların işledikleri özellikle toprak kabları üzerindeki süslemelere bakıldığı zaman Girit'le Yunan adaları ile benzerlikler görülebilir. Ancak şunu düşünmek gerekir ki bu benzerlik çizgilere dayanmaktadır. Çizgilerin de belli nitelikleri vardır. Çizgi ya eğridir ya kıvraktır ya doğrudur. Dördüncü bir biçimi yoktur. Bir süslemeyi ortaya koyarken bu çizginin dışında bir dördüncüyü kullanmanın olanağı var mıdır? Yoktur. Üçünü birleştirebilirsiniz. Kavramları birbirine ekleyerek değişik biçimler ortaya koyabilirsiniz. Ancak üç değişik çizgiyi beş çizgi yapamazsınız. Bu benzerlikler de burdan kaynaklanıyor. Bunda üç çizgi yanyanadır. Berikinde içiçedir. Birinde ise karşı karşıyadır. Bunları incelediğimiz de bütün uygarlıkların belli bir odakta birleştiğini de görürsünüz. Bu da çizginin özelliğinden kaynaklanıyor. Bugün için öyle değil. Bugün kaç ülke varsa sanatçıların ortaya koydukları ürünler de o ülkenin biçimlendirdiği izlenimler vardır. Picasso Fransız ressamıdır. Yalnız Picasso'nun resimlerinin hangisi salt Fransız damgasındadır. İspanyoldur O. Özelliği bellidir. Salvador Dali.

Dünya'nın neresine giderse gitsin Salvador Dali bir İtalyandır. Siz bir ressamı alın başka bir ülkeye yerleştirin, bilgisel birikimlerini ilk edindiği ülkenin dışına çıkaramıyorsunuz. Üç telli sazla türkü söylemeye, koşuk düzenlemeye alışmış bir ozanı dünyanın neresine götürürseniz götürün sazıyla öğrendiğini yapacaktır. Onu piyanonun başına oturtabilirsiniz. Eline keman da verebilirsiniz, ancak üç telli sazını elinde bulundurduğu sürece onu alışageldiği o geleneksel birikimin dışına çıkaramazsınız. Siz tutup bir kemençeciye Betthowen'in bilmem kaçıncı senfonisini çaldıramazsınız. Betthowen'i de getirseniz Karadeniz'e Laz'ın söylediğini ona söyletemezsiniz. Burada biraz da ulusal dediğimiz yönlenmeler vardır, birimler vardır. Onun etkisidir. Konuyu deştikçe genişliyor, değişik sorunlar meydana çıkıyor. Anadolu'nun güzelliğinden biri de budur. Bir Anadolu sözüyle başladık, nereye geldik...

Bir aydın, düşünür için önemli olan kendini, kişiliğini yansıtan bir bakış açısını benimsemesidir. Önüne gelenin gözlüğünü alıpda onunla bakayım demek olmaz. İnsanın kendi gözüne uygun gözlüğü olmalıdır. **Bizim düşünürlerimizin çoğu gözlük kullanmayı bilmiyorlar. Gözlüksüz bakıyorlar dünyaya. Gözlüksüz dünyaya baktığımız sürece yüzeysel şeyl görürsünüz. Onun derinliğine inemezsiniz. Düşünen us ilkelerine, uygarlık koşullarına göre davranan bir aydın için görmeye elverişli bir gözlük edinmektir. Bunu edinmeyen bir aydının söyleyeceği ne varsa boşluktadır. Gözlük bilimsel ölçüdür.** Ölçünün yanındadır. Onu başka yerde bırakırsan düşünürün ortaya koyacağı üründe karmakarışık bir nesne olmaktan öteye geçemez.

Şunu açıkça söylemek gerekir ki Anadolu'da yüzyıllar boyu ortaya konan ürünlerin türlülüğü başka ülkelerde yok. Bugün Anadolu'da sergilenen halk bilgisi varlıklar, tür bakımından benzersizdir. Bu Anadolu insanının yaşadığı doğal yerlerden etkilenmesidir. Ondan kaynaklanıyor. Şöyle düşünelim; Anadolu'nun orta bölümünde göllerde, akarsularda balık vardır. Ancak balık yemeklerinin türlülüğü deniz kıyısındadır. Karadeniz'e giderseniz hamsi balığından 40 türlü yemek yaparlar. (10-15 türlü biliyorum.) Ancak Karadenizli olmayan biri hamsinin en az üç türlü, beş türlü yemeğini bilir. Tavada kızartır, buğular, ızgara yapar. Karadenizdekiler; hamsi köftesini, pilavını, çorbasını yapar, yumurta kırar. Sözgelişi baklava, börek yapılan yerlerde sürekli olarak buğday ekimi vardır. Tatlılar. Ülkemizde bu tatlılar daha çok Doğu Anadolu'da, fıstığın yetiştiği yerlerde çoktur. Sonradan Anadolu'ya yayılıp, Karadeniz kıyılarına gitmiştir. Ancak Karadeniz kıyılarında yapılan tatlıyla Urfa'da yapılan tatlıyı yanyana getirirseniz Urfa birinci gelir. Karadeniz kıyılarında kullanılan baharat Karadenizli değil Urfalıdır. Anadoluludur, başka yerden gelmiştir. Bu şunu gösterir, yöresel olanaklar bir takım başarıların ortaya konmasında yardımcı olur. Bunu genişletip mutfaktan çıkartın, giyim-kuşam, oyunlar, yazım ürünleri, el işlerine götürün çok değişik türlenme ile doğal ortam arasında bir bağlantı vradır. Kilimlerin, halıların bulunduğu yere bakın. Genellikle hepsinde koyun yetiştirilir. Koyun yetiştirilmeye elverişli olmayan yerlerde bu tür başarılar da yok ya da çok azdır. Kimse Giresun halısı, Trabzon halısı, Rize halısı, Samsun halısı, Ordu halısı diyemez. Ordu'da dokuma yerleri yok mu var. Ancak Bünyan halısı, Isparta halısı, bu çevrelerin halıları, Van kilimi, Karaköse kilimi aranan, değer taşıyan kilimlerdir. Hereke halıları gibi hepsi kendi özelliğini çevresinde yetişen hayvanlardan, hayvan yününden elde edilen ürünlerden alır.

Her ne kadar, Anadolu Uygarlıkları olarak ifade etsem de, "Anadolu Uygarlığı" isimli eserinizde aslında bunu genişçe açıklıyorsunuz. Uygarlık, kültür, sanat, felsefe ilişkisi; tablolar, resimler... Birbirinden kopmaz bütünlüklerdir. Sizin aynı zamanda en yakın akrabalarınızdan olan Bedri Rahmi Eyuboğlu ile Sabahattin Eyuboğlu'nun da yine sanat, kültür, uygarlıkla ilgilendiğini biliyoruz. Bunların yanı sıra yine Halikarnas Balıkçısı ve Azra Erhat... gibi Anadolu'nun güzelliklerini yakalama, yansıtma peşinde olan kültür-sanat elçileriyle beraber oldunuz. Bunlar hakkında neler söyleyeceksiniz?

Şimdi bunlara daha katılacak kimseler var; adlarını sayarsam hayli uzun; Vedat Günyol, Melih Cevdet Anday gibi... Bunların ayrı ayrı özellikleri var. Bunlar bir mozaiktirler gerçekten de. Biz bunları mozaiğin içindeki ögeler gibi görürüz Sabahattin Eyuboğlu bambaşka birisidir. Halikarnas Balıkçısı bambaşka... Azra bambaşka... Birleştikleri biricik odak Anadolu toprağıdır. Ne Sabahattin Eyuboğlu'nun Anadolu'ya bakışı Bedri Rahmi'ninkine uyar ne de Berdi Rahmi'ninki Azra'ya.

Sabahattin Eyuboğlu'nun Anadolu'ya bakışı Batı'da edindiği araştırma-inceleme yöntemlerine göredir. Bir uygarlık birikiminin hangi açıdan görüleceği, hangi ölçülere göre yorumlanacağı konusunda yoğunlaşmıştır.

Bedri Rahmi'nin bakış açısı çok daha değişik. Boyalarla oluşan bir görüş. O ressam olduğu için halk başarılarının hangi alanlarda kendi alanını etkilediğini, ilgilendiğini görerek saptıyor. Bir de ozanlığı var. Onun dışında öykü yazıyor, denemeler yazıyor. Değişik türlerde ürün ortaya koyuyor. Bunların da sağladığı bir bütünlük var, Bedri Rahmi'de. Nitekim en gözde başarılarını yine Anadolu halk varlıklarına yönelik çalışmalarında ortaya koyuyor. Kimileri onun resmine karşı çıkmıştır. Böyle bir resmin özgün olmadığını da söyleyen yazarlar var. Bunlar yalnız Batı'da gelişen belli resim çığırlarına bağlı kalmışlardır. Ancak Bedri Rahmi'nin özgün yeniliği onlarda yoktur. Bir Anadolu kilimi, bir Anadolu halısı, Batı'da yoktur. Tabii bu da resme geçmemiştir. Ressam yalnız gittiği bir yerde gördüğü ağacı resmeden insan değildir. O'nun ilgisini çeken ne varsa çevresinde bu bir çalışma konusu olabilir. Bedri Rahmi bir Anadolu çorabını beğenmiş, tutmuş çorabın içindeki örgeleri resme aktarınış. Bir yerde çamur kabları yapan adamı görmüş, bunu işlemiş. Köye gitmiş, yumuşak taştan evinin duvarına insan başı yontup, süs koyan insanı görmüş, onu yapmış. Sözün kısası halkın ortaya koyduğu sanat kavramı altında toplanan bütün ürünlerle ilgilenmiş, ilgilenmekle kalmamış, onları çalışmalarına konu edinmiş. Özelliği bu.

Azra Erhat'a gelince; Azra Erhat çok iyi öğrendiği Yunanca ve Latince'nin etkisiyle doğrudan doğruya Anadolu'nun ilkçağına varır. Dil bilimi, özellikle köken bilimi belli bir yerde Anadolu'ya götürür O'nu. Us ilkelerine dayalı, soru sorucu düşünce Anadolu'da başladı. O da bundan etkilendi. Homeros'u okumuştu, Vergilius'u okumuştu. Öğrenim gördüğü alandaki inceleme yapıtlarını okumuştu. Homeros'u, Yunan yapıtlarını okumadan eski Yunanca öğrenilemez. Bunları okuyunca ister istemez bunların içerdiği sorunlara karşı da derin bir ilgi doğuyor. Bu ilgi de onu Anadolu'ya götürüyor. Halikarnas Balıkçısı;

Halikarnas Balıkçısı'nın ilgileri de başka türlü. O daha coşkulu, daha uçarı bir tutumu benimsemiş. Halikarnas Balıkçısı'nın gösterdiği yol, sergilediği ilgi alanı Anadolu insanı üzerinde düşünen insanı etkiler, kendine doğru çeker. Özellikle kazıbilimciler Halikarnas Balıkçısı'nın düşüncelerine karşı çıkarlar. Bunlar ozanca düşünceler derler. Yani "düşsel ürünlerdir, bir gönül taşkınlığı sonucu ortaya konmuş ürünlerdir" derler ve benimsemezler görüşlerini. Ancak şunu da söylemek gerekir ki kazıbilimcilerinin en ünlülerinin bile ilgilendikleri, büyük yapıtlar ortaya koydukları, konu edindikleri ilk çağ uygarlık ürünlerinin hangisi düş ürünleri değildir. Bugün Hitit'lerden kalan işlemeler, kaya kabartmaları birer düş ürünü değil mi? Onlar doğada var mıydı? Düş olmayan yerde insanın düş gücünün atılım göstermediği yerde bir başarı ürünü ortaya konabilir mi? Konamaz. Bu bakımdan Balıkçı'nın düşüncelerini düş ürünüdür diye bir tarafa atmamak gerekir. Uygarlık ürünlerinin ortaya konuşu da çok geniş, güçlü düşlerle başlamıştır. Sözgelişi, söylenceler (batı'nın Mitoloji dediği) alana giren bütün söylenceler düş ürünüdür. Roma, Yunan, Latin mitolojisini bir yana atarsanız Batı Uygarlığı'nın dörtte birini yok edersiniz. Batı şiiri Homeros'la, Ovidius'la, Vergilius'la gelişiyor. Bunlar da bakıyorsunuz ki Anadolu'dan etkilenmişler. Homeros'un destanlarının yarısı Anadolu'da geçiyor. Vergilius'un ki de öyledir. Roma'yı kuran kimseler Troya'dan geçmişlerdir. Vergilius Ayeneya'sında bu konuyu işliyor. Ovidius'un Dönüşümler diye Türkçe'ye çevrilen Metamorfoz adlı yapıtında işlediği konuların hepsi Anadolu'dandır. Anlatayım; mesela tavşan nerden oldu, bülbül nedir, kuğu nereden geldi?... Bunları ortaya koyarken derin düşlere kapılıyor. Söylenceler, söylencebilim dediğimiz alanın sorunlarını gündeme getirdi. Bu gerçekten çok güzel bir iştir. **Demek ki şu var. Düşün olmadığı yerde, insanın yaratıcı gücününü atılımı da söz konusu değildir. Düşlerinız olduğu yerde bir uygarlık vardır.**

Efendim ben sizi demin ki saydığımız Anadolu'nun sevgilileri diyebileceğimiz kişilerden ayırmıyorum tabii. Sizin de Anadolu Uygarlığı ile ilgili birçok eseriniz var. Siz de bu konuda bir hayli incelemeler yapmış birisiniz." Anadolu Uygarlığı, Anadolu halk inançları, Anadolu büyüleri, Anadolu'da İslam inancı, mezhepler... Bunlar sizin Anadolu'ya duyduğunuz derin sevgi ve ilginin belirtileri. Şiire büyük ilginiz var, şiir yazıyorsunuz, şiir çeviriyorsunuz. Az önce söylediklerim doğrultusunda Anadolu'da, Ovidius'tan Pir Sultan'a, Yunus Emre'ye ve onlardan günümüze Nazım Hikmet, Dağlarca'ya gelen büyük bir şiir pınarı olduğunu söyleyebilirlz değil mi?

Şimdi bu sorunuz Anadolu için doğru. Yalnız, bu ozanları birbirine bağlayamayız.

Tabii benim kastım bağlamak değil.

-İşlenen konular ortak konular Anadolu'da. Ayrıntılar ozanın tutumundan kaynaklanıyor. Kişiliğini oluşturan değişikliğinden kaynaklanıyor.

İslam inançlarını benimseyen Türk toplumunun ortaya koyduğu ürünlere gelince, bunlar ilk bakışta Arap-İran kökenli iseler de kimilerin de İlkçağ'ın etkileri büyüktür. Bu İran yoluyla dolayısıyla şiir etkisiyle divan yazınına geçmiştir. Şöyle bir örnek verelim. Nergis, Nerkisos. Nergis dediğimiz çiçeğin kökenbilim bakımından kaynağı Nerkisos'tur. Nerkisos sözcüğü eski Anadolu dillerindendir. Bu sözcükte yanyana gelen iki s var. Yunanca'da iki s yanyana gelmez. Bu nedenle nerkisos sözcüğü eski Anadolu dillerinden geliyor, dolayısıyla Anadolu kökenlidir. Nerkisos suda kendi yansımasını görerek ona gönül veren bu özlemle eriyen, toprağa karışan, dolayısıyla eriyip toprağa karıştığı yerde kendi gözüne yansıtılan bir çiçek çıkıyor ortaya. Buna da nergisos diyerek nergis deniyor. Şimdi bir göz biçimi olduğu için, gözü yansıttığı için İran Yazını'nda çok geniş yer tutar. Bize doğrudan doğruya İran Yazını'ndan geçmektedir. İran'a da Anadolu'dan geçti. Nergis sözcüğü divan şiirinde en çok göz, güzelin gözü olarak anlatılır. Bakın doğrudan doğruya değil de dolaylı olarak bir uygarlık ürünü kılık ve yol değiştirerek divan şiirinin özüne kadar giriveriyor. Nedim'in bir şiiri var; **"Olmadı tenhaca bir işre çemende yâr lle üstüme göz diktl nergisler nlce fân oldu hayat"** (Sevgiliyle başbaşa verip gözlerden uzak bir söyleşiye dalamadık. Nereye gittiysek nergisler bizi gözetlemeye başladılar.)

Bakın ordan gittiğimiz zaman da Nedim'in dört dizesi bizi İlkçağa götürüyor. Nergis söylencesini, başka doğa varlıklarını da uygulayabiliriz. Baykuşa, kartala, gökkuşağına (gökkuşağını uğurlu ya da uğursuz sayarlar; altından geçen kız erkek olur, erkek kız olur.) Gökkuşağı Yunan-Roma söylencelerinde iristir, Tanrı'nın ulağıdır, tanrı'dan bildiriler getirir. Bu da biçim değiştirerek bize geliyor. Halk şiirinde de bu var. Bir de İlyaka diye bir yılan var. İlyaka yerin egemenidir. Toprağın altında yaşadığı için yerin egemenidir. Ayrıca kartal da var. Kartal da göklerin egmenidir. Şimdi Anadolu kilimlerinde İlyaka ile kartalın savaşını gösteren öğeler vardır. Çizgiye dönüştürülmüş Anadolu söylencelerinde yerlerle, gökler savaş içindedir. Yerin egemeni yılan, göklerin egemeni kartaldır. Birbiriyle sürekli savaşırlar. Bakarsanız halı ve kilimlerde bu çizgiler var. Geriye doğru giderseniz, Anadolu'da işlenen kelemlerde, dokumalarda, halılarda örgeleri incelerseniz, işlenen süsleri ayrıntılarına değin sergilerseniz buna kolaylıkla varırsınız. Burdan da gidilince günümüz sanatında ortaya

konan birçok başarı ürününün, dolaylı olarak İlkçağla bağlantılı olduğunu görürsünüz.

Çocuklarımızı korkuttuğumuz devler vardır. Masallarda olan devler de Anadolu kaynaklıdır. Kaynaklarını tâ İlkçağdan alır. Başka ülkelerde de var. Ancak, halkımız belleğinde, düğününde, derneğinde, eğlencesinde, söylencesinde kökenlerini bilmeden geleneklerini olduğu gibi yaşatır. Halk bırakmamış bunları.

Çarpıcı bir örnek vereyim sizlere, biraz din kokacak. Bugün Türkiye'de, yürürlükte olan tapım biçimleri İslam dini kaynağıyla karşılaştırılırsa yüzde yirmiye varmaz benzerlikleri. Bugün ülkemizde İslam'la ilgili uygulamaların yüzde sekseni yabancıdır, İslam'a aykırıdır. Önce büyüden tutun da mezar taşlarının süslerine, parmağa takılan yüzüğe değin düğün bütünlüğü ilişkilerine değin hepsi İslama aykırıdır. Ölü gömmeleri, mezar yapmaları, yediğimiz yemeklerin çoğu, kadınlarımızın giydiği çarşaf, hocaların başına sardığı sarık hepsi İslama aykırıdır. İslam'da çarşaf yoktur. Arap dilinde sarık sözcüğü yok. Bu eski şaman görevlilerinin başlığıdır. Araplar'da şalvar da yok. Kurban. Kurbanı bizde zenginler keser. Oysa İslam'da kurban etin yoksullara dağıtılması içindir. Bizde kurban gösteriştir. Şişli'nin, Levent'in büyük zenginleri gece yarılarına kadar kumar oynarlar, viski içerler, bayramda ise koç kurban ederler. Kazancımızın birçoğu İslam Dini'ne aykırıdır. Bir örnek; genel bütçeyi oluşturan kaynakları düşünün. Devlet kumarhanelerden, tekelden (bütün uyuşturucu nesneler), genelevlerden, hamalardan vergi, bankalardan faiz alır. Bütün bütçeyi oluşturan gelir kaynaklarını saydığımızda bunların yüzde kırkının İslam Dini'nin özüne aykırı olduğu görülür. Diyanet İşleri bütçesi 8 trilyon, bu da genel bütçenin yüzde onudur. Öyleyse genel bütçenin küçüksenmeyecek bir kısmı İslam'a aykırıdır.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, imamların aylıklarının da bir kısmı haramdır. Bakın nereye geldik. Uygulamalar en değişmez sanılan kuralları bile için için kemiriyor, yıpratıyor, geçersiz kılıyor. Bir de halk bilgesi kavramlarına uygulamalar aktarırsanız, uygarlığın gelişim çizgisi üzerinde değişmelerin ne denli türlü, dağınık, hızlı olduğunu anlarız.

Size bir sorumuz daha var, izniniz olursa. Uygarlık, kültür tabii bunların içinde ayrılmaz olarak felsefe. Siz aynı zamanda felsefeyle ilgilisiniz. Ki ilk çıkış noktanız da o. Büyük felsefi akımlara, düşüncelere kaynaklık eden anayurdun Anadolu olduğunu söyleyebilir miyiz? O günlerden bu günlere bir bağlantı kurabilir miyiz? Anadolu'da, bugünkü toplumsal çürümüşlüğe karşın yüzyıllar ötesinden gelen temiz bir felsefe olduğunu söyleyebilir miyiz?

Şimdi, felsefenin Anadolu'da başladığını, ilk ürünlerini Anadolu'da verdiğini, ilk bilgelerin Anadolu kökenli olduğunu bilmeyen felsefeci yoktur. Bilmeyen felsefe tarihçisi de yoktur. Bu uygarlık alanında kesin bir gerçektir. İlk doğacı filozoflar; Tales, Anensimendos, Anaksimenes, Anaksankros, Hereklatus... bunlar Anadoluludur, ilk doğa bilginleridir. İ.Ö. VII. yüzyıldan V yüzyıl sonlarına doğru Anadolu'da yaşamış bu adamlar. Bunların ortaya koyduğu sorunların genellikle doğanın, hangi kurucu ilkelerden ortaya çıkışıdır. Doğayı, doğal varlıkları kuran ilk varlıklar nelerdir? Onlar bunların üzerinde durmuşlardır. Tales su demiş, Heraklitus ateş demiş, Anaksimenes hava demiş. Bunlar uygarlığın felsefe alanındaki ilk ürünleridir. Sonra Batı'ya geçiyor. Doğacı felsefe, gözlemci felsefedir. Doğrudan doğruya gözleme, doğa varlıklarına dayanan felsefedir. İçinde diyelim ki Appennon sınırsız varlık soyut bir kavram olarak görülüyor. Ancak bilge bu soyut kavramlar nesnel varlığı düşünür. Onun soyut dediği kavram bize göre soyut gerçekte bu kavram soyut değil. Göze görünmediği için biz soyut diyoruz. Bu kavram canlıdır. Diyor ki doğayı oluşturan, kuran ilkeler, ögeler canlıdır. Cansızlık diye bir durum doğada yok. Şimdi bu değişiyor. Bu İslam Dini'nden sonra Yeni Platoncu felsefelerin etkisiyle İslam Dinin'ne de giriyor. Özellikle İran'da yayılıyor. Bundan tasavvuf akımı doğuyor. Tasavvuf akımı doğarken, İlkçağ'da ortaya konan doğayı oluşturan dört ilke; su, ateş, hava, toprak tasavvufta'da varlığı kuran dört ilke olarak biliniyor. Tasavvufun temel kavramlarından birisi de bunlar. İlkçağ'da ortaya konan varlık türlerini oluşturan, ilkelerin hepsi biçim, boya, kimlik değiştirerek tasavvufa girmiştir. Tasavvuf İslam Dini'nin koyduğu kuralların katılığına karşı bir tepkiden doğmuştur. En büyük tasavvufçular İran'lıdır, Horasan'lıdır. İslam Dini'nin doğduğu yörenin dışındadır. Bunlar İslam inançlarını benimserken kendi yörelerine göre bir yorum getirerek, benimseyerek yani kısaca İslam Dini'ni kendine göre biçimlendiriyorlar. Bu mermeri yontarak, kendine göre bir yontu ortaya koyuyorlar. Tasavvuf bu alanda, mesela Şeyh Bedreddin'de bu yolu benimsediğine göre ki onun Varidat isimli küçük yapıtında bu işlenir. Şeyh Bedreddin'e ün kazandıran küçücük, yirmi otuz sayfalık yapıtçığıdır. Tasavvufun işlendiği konu burdadır. Bu bakımdan alırsanız Şeyh Bedreddin'i Anadolu düşüncesinde yerine oturtursunuz. Bunun dışında Şeyh Bedreddin yoktur. Şeyh Bedreddin'in burada tasavvufla ilgili düşüncelerini köken bakımından aratırdığımız da ister istemez İlkçağa varıyoruz. Bunu Yunus'ta da bulursunuz, Mevlana Celaleddin'de de bulursunuz, Pir Sultan Abdal'da bulursunuz. Hallac-ı Mansur, Seyit Nesimi'de de bulursunuz. Sözün kısası tasavvuf çığırı içinde yer alan bütün ozanlarda, yazarlarda, düşünürlerde İlkçağ Anadolu'sunda ortaya konan bu düşünce ürünlerinin ilkeselleşmiş ancak yöresel düşünceye göre özelleşmiş, başka özellikler kazanmış biçimidir.

Bu nedenle tasavvufun İlkçağ Anadolu kökenlidir. Şeyh Bedreddin, Pir Sultan, Yunus Emre'de de böyle. Divan yazınının tasavvuflu ilgili bölümlerinin tümünün kökeni İlkçağ'a dayanır. Kimi düşünürler buna karşı çıkıyorlar. Özellikle bütün yeniliği, yaratıcılığı, bütünlüğü, geliştiriciliği İslam düşüncesinde bulanlar buna karşı çıkıyorlar. Bu onların yavanlığından geliyor. Nedeni de şudur. İslam'la ilgili kavramlar okunduğunda yalnız İslam'la başlayanı benimsiyorlar. Ondan önceki uygarlıkla ilgilenmek istemiyorlar. Biraz derini araştırılırsa, Kuran'da yaratılış olayından tutun da birçok inanç

ürünlerinin hepsinin Tevrat'tan, İncil'den alındığını görüyoruz. Kuran'da yeni olan uygulamalardır. İslam'cı düşünüre bunu benimsetemezsiniz. "Kuran gökten indi" der. Tevrat'ı ne yapacaksınız, İncil'i ne yapacaksınız? Tasavvuf İslam'ın göğe çıkardığı Tanrı'yı gökten indiriyor, alıyor insanın yüreğine koyuyor, insan biçimine koyuyor. Adam Ben Tanrı'yım, "Enel Hak" diyor. Yunus emre'de bunu benimsiyor. "Mansur Enel Hak'ı söyledi. Hak'tır. Sözü Hak söyledi." (Doğrudur diyor sözü doğrudur, doğruyu söyledi.) O zaman ne olur, Yunus Emre idam edilir, öldürülür. Kral Peygamberler önce, Mezopotamya'da Asur ve Sümer krallarında olduğu gibi Tanrıyla konuşuyorlar. Hammurabi, Tanrı'dan aldığı bildirileri düzenliyor, Hammurabi yasalarını ortaya koyuyor. Halka okuyor.

Babil Kralı Tanrı'ya daha yakın olmak için "Babil Kulesin"ni yapıyor. Uygarlığın değişmesiyle kralların yerini yalvaçlar aldı. Tanrı elçileri aldı. Musa ile başladı Muhammet'le bitti bu iş. Ancak Musa'nın Muhammet'in ortaya koyduklarından daha önce Hammurabi'de ortaya koydu. Uranike'de ortaya koydu, Babil Karalları da ortaya koydu. Burada bir yenilik yok. Kişi değişiyor, nesnel varlıktan kaynaklanan düşünceler de derin bir soyutlama oluyor. Yazılı Kaya'nın, duvara yazılan kabartmasından çıkarılan Hitit Tanrı'sının yerini, ne sağdadır ne solda bir Tanrı aldı. Yer ile Tanrı arasındaki bağlantı yok. Tasavvuf bu bağlantıyı kuruyor. Bu da ilkçağa dayanıyor. İlkçağ'da öyle ilerleme vardır." Tanrı diyor, beni Güneş Arabası'na bindirdi, kızlar beni Tanrı'ya götürdü. Tanrı ile konuştuk, bana bilgiler verdi. Ben de geldim size anlatıyorum." (**Temledokles'in Ayakkabıları** adlı eserden).

Bu uygarlık akışı içerisinde kopmuyor, zincirleme günümüze kadar geliyor.

Ülkemize baktığımızda Dünya Uygarlığı karşısında 1950'li yıllardan itibaren eğitimde dine bir yöneliş vardır. 12 Eylül'le Anayasamıza din dersi zorunluluğu konuldu. İmam Hatip liseleri arttı. İnançlar slogana dönüştürüldü. Dünya'nın hiçbir yerinde helada kutsal kitap satılmaz. Bu sadece bizim ülkemizde oluyor.

Okullarda uygulamada felsefe kaldırıldı. Darwin kavramı yok sayılmaya başlandı. Ülkemizde şu anda 400 tarikat 120 mezhep var. Bunların hiçbirisi ile ilgili Kuran'da bir ayet yokken tüm tarikat ve mezhepler kendilerinin Kuran'a bağlı olarak kurulduklarını ifade ediyorlar. Refah Partisi nerede cami görse afişini oraya asıyor. İhlas Holding'ler, şirketler kuruluyor, tevhid adlı eczaneler, dükkanlar açılıyor. Din hiçbir yerde bu kadar sömürülmez. Cami ibadet yeridir, İhlas Kuran'da bir sure'nin adıdır. Bunlar sömürünün en belirgin örnekleridir.

Anadolu kültüre, uygarlığa, felsefeye kaynaklık etmiş zengin bir topraktır. Sayısız medeniyet gelip geçmiştir bu topraklardan. Anadolu çok baskılar, karanlık dönemler görmüştür ama hiçbir zaman bu uzun sürmemiş, kurtuluşunu kendisi türetebilmiştir.

Bizi aydınlattığınız için çok teşekkür eder, iyi günler dilerim.

AY ARTIĞI

Ve düşümüz ağıt şimdi
tortulu denizlerin dudaklarında,
kudurgan bin vakte direnen
kanın sıcaklığı buz yeniden.
yuvasız kanatları kuşların
ufkun güleç avutlarında soğur,
gün iliklerinde çorak baharı
bölüştüler yürek esnemeleri çatlak ve parlak.
devinimi yasak albenili menekşeler
suskunun gövdelerine geceme emilmiş,
gözlerin yitişi arasından düşlerden..

doygunluğa yontusu sırıtkan ama
daha güleç korkuluklar gibi
açar yüreğimin tüm efsanelerine,
acıya duvar çocuk nöbetlerim tutuyor
bir sabahın ayarttığı yamaçtan,
ay artığı saatleri acımasız yakarışının
ve kasırgası kalbim çiçek karartılarında
bilinenler bilinmeyenler ülkesi içim.
paramparça gözlerine çöllü kum tanesi ve
erginliğim öfkeli sarsak hep
fırtınalı aşk ölümleri...

yağmur kavı bağrım öyle kara
çelik yolun yıldız suya dönen
seğirir çocuklar bir ana rahminde
ve yüzü o denli gergin,
selvili kıyıcıklar içimde
çok taze bir acının filiziyle büyümede,
bir daha duydum onuru güneşli
yollar ıssız şimdilerde,
örtünce güneş dağlarını yiğit karanlık,
bir günlü bir tay gibi...

Fıllz ÖZTÜRK

ATEŞTEN KILIÇ
PABLO NERUDA
Şiirseverlere Ustasından...

ALTIN VE GÖLGE
J. LUİS BORGES
Borges Tutkunları için...

Sel Yayıncılık / Babıali Cd. 20/1 Cağaloğlu-İst. Tel: 511 10 05

Uyanış Islığı

Zihni T. ANADOL

Çamurlu sokaklardan sıçraya sıçraya henüz kepenkleri açılan yanyana sıralanmış atölyeleri geçti. Çıraklar, kalfalar sabah tembelliği içinde tulumlarını giyiyordu. Kendi çalıştığı atölyeye yöneldi. Camlı büyük kapıyı açınca yüzüne yağ kokularıyla karışık sıcak bol bir hava çarptı. Yağmur altında ıslanan soğuk bedeni tatlı bir gevşemenin içinde buluverdi kendini. Ayaklarının çamurunu silmek için sert sert betona vurdu. Torna, freze, makkap tezgâhlarının arasından geçerek soyunma odasına yollandı. Yerlere atılmış eski iş ayakkabılarını, yağlı iş tulumlarını ayağıyla itti, dolabın önünde durdu. Yavaş yavaş soyundu, giysilerini özenle yerleştirdi, iş elbiselerini, iş ayakkabılarını giydi. Cigarasını, çakmağını tulumunun cebine koydu.

Sabahtı. Daha kimseler işbaşı yapmamıştı. Rutubetli, yarı karanlık atölyenin öbür ucundan bir ses duydu:

-- Ooo.. hoşgeldin be amca, ne bu erkencilik dedi gülerek, yoksa evden mi kovdular seni?

-- Sen misin Kadir? diyerek yanıt verdi Hasan Amca, kolay gelsin. Sen niye böyle erken erken sabahcısın peki!.

Kadir, tornasının yanında bir demir parçasını pasoya vermek üzere eğilmiş çalışıyor, bir yandan da amcaya yanıt yetiştirmeye uğraşıyordu. ileri geri eğilip doğrularak işini bitirdi, makkabı ayarladı, makineye yol verdi. Tatlı bir motor sesi kocaman atölyenin sabah sessizliğini bozmuş, gürültüler daha ustaları gelmemiş yorgun bekleyen makinalara yansıyordu. Planyanın her gidip gelişinde tezgaha bağlanmış demirden muntazam biçimli talaşlar yontuyor, her koparışında da el yakıcı talaşlar çevreye yıldız yıldız ışıltılı dalgalar saçıyordu. Artık kendi kendine gidip gelen motorun başına Kadir yaslanmış, keyifle cigarasını tüttürüyor, bir yandan da elinin yağlarını üstüpüyle siliyordu. Temizlenmiş elini cebine attı bir cigarada amcaya uzattı.

Amca dedi, bu sabah senin keyfine diyecek yok. Bu keyif nerden geliyor anlatsana bana!.

Kadir kendi iyimserliğini amcada görüyordu:

-- Dün akşamdan bir parça kalmıştı da onu tamamlayayım, diye erken geldim.

-- Mal geldi mi döküm için? diye sordu amca.

-- Baksana şuraya koca bir kamyon... durup dinlenmeden boyuna araba kolları dökeceğiz, bildiğin gibi değil, gerçekten de çok sıkıştık. Amca gözlerini o tarafa çevirdi. Tepe tepe yığılmış parıl parıl parlayan alimünyum kütüklerini gördü ve

-- Sen sıkışmadın oğlum Kadir, gene Turan'ın anası bellenecek, olan ona olacak, dedi amca büyük döküm ocağına bakarak. Sonra aklına gelmiş gibi:

--- Sahi, ne oldu Turan'ın durumu, evlenebilecek mi çocuk yakınlarda acaba?

--- Vallahi düşünüp duruyor fıkara çocuk derin derin... bu kadar aylıkla nasıl evlenebilir be amca? Yeni bir ev düzmek ister. Hiç değilse yatak, yorgan, soba, kömür, kapkacak, üçbeş günlük yiyip içecek... öyle ya, evlenir evlenmez hemen işbaşı yapacak değil a adam!.. Bu kadarına bile razı değil karşı taraf. Bundan gayrı oda takımı falan istermiş kız yanı. Velhasıl oğlanın işi duman.

-- Peki kaç yıldır burada çalışıyor Turan?

-- Tam altı yıl oldu dedi Kadir. Aşağı yukarı benimle birlikte başladı işe.

-- Altı yıl mı? Yahu insan altı yıl çalıştığı yerden hiç mi yardım görmez allah aşkına..

-- Nerde görsün be Amca.. patronun keyfine kalmış bir iş bu. İster verir ister vermez. Geçenlerde ufacık bir zammı güçbela yalvarıp yakarıp zorla kopardık elinden.

-- Başka atölyelerde veriyorlar ya!.

-- Ha... orası başka. Orada dedi usulca amcanın kulağına eğilerek, orada sendika var, grev var, toplu sözleşme var, orada işverenin keyfi yönetimi yok. Sonra işçiler patronun altına attığı imzayı diliyle yalattırırlar adama.

Amcayla Kadir konuşurlarken öbür işçilerde güle oynaya sesli sesli gürültülü bir şamatayla gelmeye başladılar. Her gelen Amcaya merhaba deyip ellerini uzatıyor, doğruca soyunma odasına geçiyordu. Sonra bir çalışma iyimserliği içinde makinalarının başına geçip şarteli açıyordu. Bir uyum içinde makinalardan çıkan sesler arasında amca da merdivenleri çıktı. Büyük atölyenin geniş sütunlarının dibindeki matkabın başına geçip oturdu. Matkabın düğmesine basarak motora yol verdi. İnsana bir yaşam sevinci veren, şarkıya benzeyen matkaptan çıkan ahenkli sesler, atölyenin içinde kulakları okşayan yankılar yapıyordu. Yanında duran yığınlardan bir tane kol aldı. Sol eliyle sıkıca yuvaya yerleştirdi, sağ koluyla da matkaba bastı, indirdi. Denemek için çıkarıp baktı, inceledi. Ayar tamamdı. Bu sefer makinaya iyice yol verdi, eğildi bir tane daha aldı, raybaya koydu oda tamamdı. Sağ yanda biriken kolların yanına onu da attı. Artık aynı işi durmadan sürdürmeye koyuldu. Tamamladığı işleri yanından sepet sepet taşıyan Engin de onlara kılavuz açıyordu. Öbür tezgahlarda eylemlerini sürdüren işçiler de noksan kalanları çevik hareketlerle bitiriyorlardı. Bunların tümü tamamlandıktan sonra sandıklara yerleştiriliyor, fabri-

kaya yollanmak üzere istif ediliyordu.

Hasan Amca buraya geleli birbuçuk yıl olmuştu. Atölyesini çeşitli nedenlerden ötürü borçla kapatmış, kendine uygun çalışacak bir iş bulamamıştı. Dostlara, ahbablara gitmiş, saygıyla karşılanmış, sakıncalıdır, kendi rahatları bozulur diye ona iş vermekten kaçınmışlardı. Halbuki geçmişte bu insanlar onun varlığından nasıl yararlanmışlardı!. Sonunda hiç tanımadığı dostlarının dostu bir insancıl kişi ona burayı sağlık vermişti. Mal sahibi Gündüz bey büyücek bir masanın başında telefon ediyordu bir yerlere. İnce uzun boylu, hafiften çekik gözlü, biçimli yüzünde iyimser bir tatlılığın izleri okunuyordu. Hasan Amcayı elindeki kartı görünce masasından kalkıp saygıyla ayakta karşıladı, ellerini sıktı, kartı okudu. Dostça:

-- Benim işim çok dedi. Bir tarafından şöyle bir tutuverseniz yeterde artar bana. Yukarda kalıp atölyemiz var. Burada ise monte yapıyoruz. Göreceksiniz. Hangi iş uygun elirse size, onda çalışırsınız. Kendinizi zorlamaya gerek yok, diyerek yandaki odadan işletme şefi Sadık Bey'e seslendi. Sadık Bey köşeli sarışın yüzünde iyimser bir havayla girdi odaya:

-- Sadık Bey, dedi malsahibi, Hasan Bey bizde çalışacak. Kendisinin atölyesi varmış çeşitli nedenlerle kapatmış. Bu yönden kendisine uygun biçimde davranırsınız dedi ve Hasan Amcaya dönerek, yarın buyurun.

İkinci günün bol yağmurlu, soğuk bir sabahında Hasan amca Gündüz Bey'in atölyesinde işe başlamış oldu. Üstü yağ kutuları, anahtarlar, irili ufaklı yaylar, küçük büyük tornavidalar, boy boy çeşit çeşit aletlerin bulunduğu bir masanın çevresine toplanmış kızlı erkekli yirmibeş otuz kişinin çalıştığı yere Hasan Amca geçip oturdu. Çalışanların hepsi gencecik insanlardı. Çoğu daha askerliğini bile yapmamıştı. Elleri makina gibi çalışıyor, gülmeler, laf atmalar birbirine takılmalar arasında bitmeyecekmiş gibi bir zamanın, çılgınca bir yaşamın gülerek, eğlenerek tadını çıkarıyorlardı. Atölyenin içi çın çın çınlıyordu. İşler birinin elinden çıkıp diğerine geçiyor, hepsi tamamlandıktan sonra sandıklara istif ediliyordu.

Hasan Amcanın eli alışık olduğundan yabancılık çekmiyordu. Pek kısa bir sürede onlara ayak uydurdu ama şamatalarına katılamadığından da onları bir yerde geçti bile. Bu yönüyle kendisinin sıradan, iş sahibine yük olmayan, hatta aranan kalifiye bir kişi olduğunu kanıtlamış oldu. Günlerce aynı masalarda çalışıp onların eğilimlerini, ailelerini, geçimlerini, nelerle uğraşmayı yeğlediklerini inceliyor, kendisine sorular sorulduğunda doğruca yanıtlaması, bilgi yönünden de onlara bir yerde akıldaşlık ediyordu. Gerçekte Hasan Amca hatırı sayılır derecede kültürlüydü. Buna karşın gene de durup dinlenmeden okur, araştırır, yazar, çizer. Yıllarca politik eylemlerde bulunmuş, bu yüzden hapislere girip çıkmış, uzun yıllar yatmış izlenmekten de kurtulamamışdı. Bu nedenlerden ötürü daima serbest işlerde çalışmış, çok para kazanmış, zaman zaman da hapislikler nedeniyle işsiz kalmış, yeniden çalışıp çabalayarak tekrar işgüç sahibi olmuştu. Yine de doğru bildiği yoldan şaşmamış, eyleminden bir santim bile geri kalmamıştı. Bu sebeble hem doğal, hem de politik yönden dimdik ayakta kalabilmiştir.

Hasan Amca, geçmişini düşünürken alçacık yarım bir duvarla ayrılıp büro yapılmış kısımdan birisi:

-- Kolay gelsin Hasan Amca diye seslendi. Seslenen hem muhasebe işlerine hem de işletmeye bakan Erdal Bey'di. Hasan Amca yanıtladıktan sonra gözünü matkapdan ayırmadan işini sürdürdü. Erdal Bey, Sadık Bey'in arkadaşı olduğundan buraya alınmış, iri, uzun boylu, kalın dudaklı, kocaman kafalı kızmakla gülmek arası belli olmayan duruşuyla muhteris bir adamdı. Bembeyaz dişlerinin arasında küfür fırlatan kelimeler geveleyip durur, onları kullanacak bahaneler arardı. İçinde dinmek bilmeyen yükselme, patronun gözüne girme arzusu kaynayan bir tencere su gibi fıkır fıkır kaynadığını gösteriyordu. Sadık Bey ise Erdal Bey'in tam tersiydi. Düzgün bir aileden gelmiş, herkese saygılı, sevgi yüklü okşayıcı gözlerle bakardı. Çalışanları canı gibi sever, kendisine de kem söz gelmemesi için de onları evladı gibi azarlardı. Çocuklar da ona kızacağı hareketler yapar o da bunlara aldırmazdı pek. Fırsat buldukca işçilerle itişir, kakışır, paydoslarda onlarla oyun oynardı. Hasan Amcaya karşı da tutumu ayrı bir konuydu. Onunla konuşurken bir baba gibi hitap eder, yüzü kızarırdı saygıdan. Öğleye doğru Hasan Amca önündeki demir yığınını bitirdi. Sonradan alınan bir yığın kadın erkek karışımı içilerin arasına girip çalışmaya başladı. Ayna gibi parlayan yedek parçalardan bir tane aldı, anahtarlı kilide geçirdi, yayını taktı, kutudan aldıklarını sürdü, otomatik vidayla sıkıştırarak sepete attı. O gün binlerce yedek parça yapılıp hazırlandı. Yeni gelinen bina nemli, buz gibiydi. Çalışanlar soğuktan tir tir titriyordu. Erdal Bey yapılan işleri az buluyor, o uzun hantal vücuduyla işçilerin başında zaptiye gibi dikiliyor, sert çıkışlar yapıyordu. Bu kadar iş mi olur diye barbar bağırıyordu, bazan gülüyor bazanda küfürler yağdırıyordu. Hasan Amcanın kendisinden umulmayacak denli beceri gösterip iş çıkarması, bilgili ağır başlılığı onu çileden çıkarıyordu. İlle ona da sataşacak bahaneler arıyor bir türlü bulamıyordu. Ne de olsa o patronun saygı duyduğu bir kişiydi. Hıncını bölmenin içindeki koltuğuna kaykıla kaykıla oturup, işte ben böyle sana emreder, sen de eşek gibi çalışırsın demek istiyordu. Bu ufacık bölme iki milleti birbirinden ayıran bir sınıfdı sanki. Hasan Amca ise sadece gülüyordu onun bu zavallılığına. Çünkü onun kendisi de patronun emrinde hiç de işçilerden farkı olmayan bir emekciden başka biri değildi. Onu atölyenin içinde sevebilen tek bir kişi bulunmuyordu. Alt katta tezgah başında bulunanlar, döküm kazanının kıpkızıl ateşi karşısında terleyenler de sevmiyordu. Zaman zaman hoyrat zorlamalar, sıkıştırmalar geri tepiyor, patronun gözden çıkaramayacağı kalifiye elemanlar tarafından alaya alınıyordu. O zaman hırsını ortayol işçilerden çıkarıyor, ötekilerin hırsını onlardan alıyordu. Her atölyede, her çalışılan yerde çay molası verildiği halde o işçilere çay içirtmiyor, ateşsiz buz gibi yerde eller titreyerek azıcık ısınmak olanağı bile yoktu. Kendine arka bulabilmek için çalışanların içinden bir iki kişiye gizlice üçbeş kuruş zam yapıyor, kendine bu yolla savunucu bulabiliyordu. Bu fukaraları

da ajan olarak kullanıp öteki işçilerin üstüne saldırıyordu. Patron ise, çıkarına geldiğinden onu destekliyordu.

Gerçekte, patron da kılkuyruğun biriydi. Tilki sessizliğiyle usulca atölyeye girer, ne selam verir, ne de selam alırdı. Orta yere dikilir, tüm çalışanları teker teker süzer, herkesi gözetim altına alırdı. Elmacık kemikleri çıkık, dört köşe yüzünün üstündeki çekik gözlerinden zehir gibi acı bakışlarını bir balyoz ağırlığıyla çalışanların üstüne boşaltırdı. Bu ağır bakışlar akşama kadar çalışanların üstünde demoklesin kılıcı gibi sallanıp dururdu.

Günlerden bir gün yazıhaneye bir delikanlı geldi. Ayaklarında ucuz lastik ayakkabıları, sırtında epey giyilmiş balıkcı kazağı, sapsarı yüzlü kırmızıya çalan saçları, kesik bıyıklarının altında irice dudakları, gözlerinde duygulu, gülümser bakışlar..

Hasan Amca hem çalışıyor, hem de bu yabancının kim olduğunu kestirmeye uğraşıyordu. Patron çoktan gitmiş, muhasebeci Erdal da ardından çantasını alıp çıkmıştı.

Yalnız kalan delikanlı ise yönetim yerinde sırtını direğe dayamış, çalışanları sevimli, durgun bakışlarla süzüyordu. Anlaşılıyordu ki çıkıp gidenler, buranın yönetimini ona bırakmışlardı. Yeni gelen bu delikanlı ise işçilerle patronların arasındaki sınırı aşıp, işçilerin yanına gelmeye, onlara kolay gelsin demeye şimdilik kendinde cesaret bulamıyordu. Ancak, dikkatli donuk silik bakışlarıyla yapılan işlere bakıyor, arada bir durduğu yerden işleri kontrol ediyordu. Patron gitmeden önce son anda gelen yüklüce parçaların sarılıp sayılarak sandıklara yerleştirilmesini önermişti. İşlerin bu akşama kesin bitirilmesi gerekiyordu. Çünkü bunlardan gelecek para işçilere dağıtılacaktı.

Hasan Amca motoru kapattı, önlüğünü yan tarafa attı, parçaların bulunduğu masaya geçti. Camlardan bol bir ikindi güneşi atölyeyi dolduruyor, soğuktan uyuşmuş ayakları, elleri ısıtıyordu. Sabahleyin oturduğu yerden kalkıp gelen bedenini harekete geçirdi. Tatlı tatlı gerindi. İçindeki tüm olumsuzluklara karşın yaşam tutkusu yine canlandı, dirildi. Gözlerinden yayılan ışıkla tüm çevreye sevgiyle bakındı. Önündeki kısa, konik pimli perçinlenmiş parçalara dikkatle bakıp inceledi. Büyük karton kutulara yerleştirmeye koyuldu. Yan tarafında çalışan Engin:

-- Amca, bunları böyle sıralasan çabuk dolar, çabuk sayılır, daha erken gideriz diye yol gösterdi.

Engin on onbeş yaşlarında sürekli konuşan, gülen, bol şakalı, bol kahkahalı elleri makina gibi süratle gidip gelen çok çalışkan sevimli bir çocuklukla gençlik yaşının arasında bir gençti. Buraya oniki yaşlarında gelmişti. Çocukluğunun erginliğini motorlar, fırınlar, ağır aletler, tulumlar, küfürler arasında geçirmişti. Şimdi yaşının en güzel çağını da burada sürdürüyordu. Engin, emeğinin karşılığını alamamanın hıncı içindeydi. Bunun için zaman zaman diklenir, işe gelmez, tek başına kendi bulduğu yöntemle küçücük savaşlara girişir, başarısız kalınca da kızardı. Bazen Erdal Bey'in gizliden verdiği üçbeş kuruş zamla sesi kesilir, kendi arkadaşlarının aleyhinde bulunarak Erdal Bey'e ajanlık yapardı. Ne ki, bunun kötü bir şey olduğunun hemen farkına varır, özür dilemek için onlara pahalı cigaralardan bol bol ikram ederdi. Tertemiz, aydınlık yüzlü bir Trakya çocuğuydu. Sülün gibi duruşu, sert sert kabadayıca yürüyüşü, yüzünden eksilmeyen bol kahkahası dudaklarından hiç eksilmezdi. Bazan motorun başından aniden kalkar, şarteli indirir, ta dip taraflarda ki Hasan Amcayı sıkıp kucaklardı. Getirdiği pahalı cigarayı yakıp zorla ona içirirdi.

--- Dur ulan, belimi kıracaksın. Şimdi sırası mı bunun. Şimdi patron görecek deyip nazla cigarayı alırdı. Sonra, yumuşak babaca bakışlarıyla onu gözleriyle okşardı, Hasan Amca. Engin de emekci sınıfının dipdiri, sapa sağlam eylemci kişiliğini görür, sevinçten gözleri yaşarırdı. Bir gün elbette bunlar da geçecek yönetimin başına diye geçirirdi içinden.

Günün son ışıkları eteklerini ağır ağır ıssız atölyeden toplayıp giderken, tamamlanan mallarla kutularda ağır ağır doluyor, paydos saati de geliyordu. Yakın mahallelerden, gecekondu bölgelerinden kadın işçiler de çoktan evlerine gitmişlerdi. Alt kattan genzi yakan bir dumanlı hava yukarı katlara doğru yükseliyordu. Bu sırada, motor gürültüleri, çekiç sesleri, kalabalık insan bağırtıları arasından çevreye bir ıslık sesi yayılmaya başlamıştı. Bu ses, Hasan Amcaya hiç yabancı gelmedi. Tüm duyularını o tarafa yoğunlaştırdı. Durdu, dinledi, gene durdu, gene dinledi. Hayır yanılmıyordu. Kesik kesik gelen bu ses kimindi acaba? Bu sesin burada işi neydi. Yanılıyor muydu, yoksa başka bir melodiyle mi karıştırıyor du? Başından ayaklarına değin bir elektrik akımıyla sarsıldı. Bu ıslığı burada kim çalabilirdi? Bu devrimci şarkıyı kim bilebilirdi?

Akşamın körüne kadar makinaların, cehennem gibi kaynayan döküm kazanlarının başında ayakta dura dura anası ağlayan, potalardan kepçe kepçe erimiş kıpkızıl su gibi kaynar maden boşaltan elleri yüzleri yanmış, avurtları çökük bu insanlardan mı geliyordu acaba?

Hayır, bu olamazdı. Onları yüreğinin içinde tüm sevgiyle kucakladığı halde bekleyemezdi bunu onlardan. Çünkü onlar sabahleyin işe gelirken koltuklarının altında boyalı basın ve spor gazeteleriyle girerdi atölyeden içeri. Paydos saatlerinde onları okur, maç tartışmaları arasında çabucak bitiverirdi dinlenceleri. Hasan Amca onları bu yönlerinden bir türlü çevirememiş, kendilerini ilgilendirecek, kendi sorunlarını açıklayan, kendi haklarını savunan, onları birleştirmeye çağıran, eyleme götüren dergileri, gazeteleri okutturamamıştı. Buna karşın onlar gene de Hasan Amcayı dinler, ona hak verir: "Dediğin doğru Amcacığım. Gerçekten de öyle olması gerekir. Bir yerde birleşip topluca hakkımızı almamız lazımdır." diye yanıtlarlar, fısıltı halindeki bu konuşmalar da güme giderdi.

Bu yönden bu diri, devrimci ıslığın bunlardan gelmesine de olanak yoktu. Peki öyleyse bu ses nerden geliyordu ve bu ses kimdi? Hasan Amca, çevreyi teleskop gibi gözleriyle denetim altına aldı. Kulaklarını tüm o yöne verdi. Nereden geliyordu öyleyse bu ses? Makina dairesinden ağır ağır merdivenleri çıkarak yanına yaklaşan sarışın yüzlü, donuk bakışlı, atölyeyi denetlesin diye başımıza verilen genç mühendisten geldiğini görünce, Hasan Amca şaşırakaldı. Kimsecikler bunun

ayırdında değildi. Çünkü burada bu ıslığı, anlamını kim bilebilecekti? Öyleyse bunun nedenini kim bilebilecekti... Yoksa kendisine yeni tuzaklardan birini mi hazırlıyorlardı... Hayır, bu içtenlikli bir buyrultu, güzel bir çağırıydı. Buna inanmışdı.

Hasan Amcanın atmış yıllık yaşamında hele hele kırk yıllık mücadele hayatında ikincisiydi başına gelen bu olay. Birincisi diye düşündü ta uzaklara doğru giderek: Püfür püfür yer gibi esen, gözünü budaktan sakınmayan çiğdem gibi bir delikanlıydı, geleceği dümdüz gören, liseyi bitirdiğinde. Ki o zaman Türkiye'de sadece yirmisekiz lise bulunuyordu. Güzel giyinir, güzel konuşur, güzel okur ve tartışırdı olurolmaz yerlerde. Onun bu pervasızca konuşmaları, açık sözlülüğü çok yaralar açmıştı başına ailesine göre. Çünkü ailesi ondan çok şeyler umut ediyordu. Emsalleri şimdi en aşağı vali olmuş, kaymakam olmuş, hiç değilse bir tüccar, bir fabrikatör olmuştu. O ise bunlara iltifat etmedi, benimsemedi tüm bu saltanatları!. Heybesinin bir gözüne insanların mutluluğunu, bir gözünede sevgisini koydu. Bu ağır heybeyi omuzuna vurmuş, yıllar yılı taşıyabildiği yere kadar tökezlemeden, ayağı sürçmeden, yorulmadan taşımıştı.

Diplomasını aldığında kardeşinin kaymakam olduğu bir kentin yeni kurulan büyük bir fabrikasına memur olarak girmişti. Aşık olduğu sevgilisiyle evlenmişti. Aradan bir yıl geçer geçmezde dünya güzeli bir oğlu kucaklarına gelivermişti. İşte mutluluk şimdi başlamıştı. Heybesinin bir gözü dolmuştu. Ya ikinci gözü? Fabrika yollarında ellerinde sefertasları... gece vardiyaları, gündüz vardiyaları... yürü allah yürü... peki bunların mutlulukları nerede? Bu elleri yüzleri işten dağlanan, eve yarı aç yarı tok varan bu işçilerin?..

Üniversite sınavları yaklaşıyordu. İlgili yerlerden izin aldı. Bitirdiği lisenin bulunduğu ile gitti. Bir yandan imtihanlara hazırlanıyor, bir yandanda eski arkadaşlarıyla hoşbeş etmek için onları arıyordu. Karşısına çıka çıka faşist yöntemlerle beyni yıkanmış yeni yetmeler çıkmıştı. Kendisinin geçmişini bilen, söylenti halinde kulaklarında kalan Hasan Amcanın geçmişi onlar için bulunmaz bir fırsattı. Zira bunlar sağ cenahda kahraman olmak için can atan tosuncuklardandı. Dehşetli Atatürk düşmanlarıydı. Sabahaddin Ali ve diğer toplumcu sanatçılara müthiş kinleri vardı. Bu fikirleri de Hasan Amcadan sonra gelen sağcı öğretmenlerinden almışlardı. Laiklik, Kemalizm gibi konuları bahane ederek işi polise kadar götürmüşler, ortalığı velveleye vermişlerdi. Bu olay büyük bir olay yarattı. Sakin kendi halinde yaşayan bu Anadolu kentinde, herkes işini gücünü bırakmış bunun dedikodusuyla meşgul oluyordu. "Bir casus yakalanmış!?" hayır değil, bir sosyalist, bir komünist." Kentin tüm kahvelerinde, evlerinde, memurlar kulübünde, dairelerde, her yerde konu buydu: "Bir komünist, bir casus yakalandı!?" Çünkü şimdiye değin böyle bir olay görülmemişti kentte. Hükümetin işine karışılır mıydı? Ne yaparsa hükümet yapar, o bilirdi sadece. Onun hikmetinden sual olunmazdı. Bu adamın katli vaciptir, asmalıydı, kesmeliydi, vurmalıydı kellesini bu hergelenin... daha yeni bitirmiş liseyi be!.. devletin parasıyla okumuş, bir de tutmuş ona karşı geliyor... köylü diyormuş, işçi diyormuş... devrim yapıp hükümeti devirecekmiş... Artık koca şehirde yalanlar çoğaldıkca çoğalmış, millete eğlence çıkmıştı ve iş uzadıkca uzadı. Bu masallar kendi halinde yaşayan sessiz kente bir canlılık bir kıpırdanma getirdi. demek işçi, demek hak, demek adalet, demek parti, demek sendika, demek grev haa!.. tüm bu sorular beyinleri burgu gibi delmeye başladı, derinden derine...

Hasan Amca kocaman zincir şakırtılarıyla açılan demir kapılardan içeri sokuldu. Sol taraftaki yönetim binasına aldılar onu. Anasını babasını kalın kütük defterine geçirdiler bir güzelce. Sonra kollarındaki paslı demir kelepçeler, yumuşak bir toprağa düşüverdi. Kara bir yılan gibi kıvrıldı kaldı. Sonra önüne bir gardiyan düşerek ahşap, gıcırdayan merdivenleri çıktılar. Orta koğuşta durup koğuşağasına teslim ettiler.

Duvar diplerinde oturup ellerinde örgüler, volta vuranlar, temiz giyimli, gencecik bu yeni gelen delikanlıya saygılı bir ifadeyle geçmiş olsun dediler. Sonra çevresini çevirip merakla suçunun ne olduğunu sordular. Hepsinin üstünden fukaralık, çaresizlik akıyordu. Yamalı ceketler, yamalı pantalonlar içindeki bu insanları müthiş bir yalnızlık sarıyordu. Onlar düşünüyordu "Hadi biz bir tarla yüzünden, bir alacak nedeniyle geldik. Suçumuz belli. Bunun suçu ne ola ki acaba, baksana üstübaşı tertemiz. Ayrıca kendisi hatırı sayılır bir de memurmuş." sorularıyla içlerindeki merakı gidermeye çalışıyorlar. En sonunda içlerine dert olan soruyu dayanamayıp sordular; Hasan Amca da anlattı. Hak dedi, hukuk dedi. Onların anladığı dilden gene onlara yanıt verdi. Sonunda suçunun politik nedenlere dayandığını söyledi.

Koğuş halkının merakını giderdikten sonra bir kenara oturdu. Ve onları izlemeye koyuldu. Duvarlara asılmış, kırmızı biberler, soğanlar, patatesler, torba torba bulgur, mercimek daha birçok kuru besin maddeleri sarkıyordu. Demirli alçak pencereler ve ta uzaklardan gelen dupduru taze çocuk sesleri... Koşan, atlayan, bağırıp çağıran, capcanlı yaşam dolu çocuk sesleri... Gözlerini çevirdi seslerin geldiği pencereye. Yıkık duvarlar içindeki kurumuş yapraklar, çıplak ağaçlar, yaz kış akıp akmadığı belli olmayan derenin beri tarafında bir çam ağacı, duvarın daha ötesinde okuduğu okul ve bahçe...

Demir örgülerden baktı baktı... Tam altı yılını geçirmişti bu ahşap lise binasında. Hiç aklına gelmemişti hapishane. Yalnız o öğrencilik yıllarında Maksim Gorki'nin Mahkumlar adlı kitabını okurken sık sık bakardı önünden gelip geçerken. Hayalindeki Gorki'nin kahramanlarını ararda bu perişan mahkumların arasında. O hikayelerde geçen devrimcileri bu hapishanede görür gibi olurdu. Hep avluda güneşlenen, volta atan tutsaklara bakardı içi yanarak. Bunları düşünürken eski günlere dalar gibi oldu, sonra gene kendine döndü. Daha geçen gün verdiği sınavları hocalarını, polisi, candarmayı, gardiyanları, eşini, cıvıl cıvıl yavrusunu, cebindeki üçbeş kuruşunu... derken mahkumlardan biri "Ne oluyor hemşerim, öyle derinlere dalma. Burda yirmi, otuz yıllık insanlar var. Kendine gel. Onların yanında senin suçun ne ki? Düşünme. Akşam sabah çıkıp gi-

dersin. Yalnız ağzını biraz sıkı tut. Burada siyasi suçtan yatan birisi var. Sakın onunla konuşup ilgilenme, sonra seni de siyasi zannederler, basarlar cezayı." diye uyardı. Bu uyarıyı yapan orta boylu, koğuşun ileri gelenlerinden olduğu anlaşılan Halil Ağa'nın karamsar da olsa, kendini anlamasından burada bulunmasından... biraz mutlandı. Yemek zamanı gelmişti. Orta yere bir yaygı serildi. Üstüne bir tahta sofra koydular. Kaşıklar, kuru soğanlar, çorba, bulgur pilavı, kuru fasulya ile zenginleşen sofranın çevresine bağdaş kurup halkalandılar, Yeni gelen genç adamı da buyur ettiler. O ise hâlâ sersemlikten kurtulamamış, bu yabancı insanların arasına beceremediği bağdaş kurmayı bir yana bırakıp dizleri üstüne oturup yanaştı. Lokmalar boğazından zor geçiyordu.

-- Ye hemşerim ye, düşünme öyle. Daha çok genç sayılırsın. Bunların hepsini atlatırsın. Hem ortada ne var ki!. diye durmadan onu karamsarlıktan kurtarmaya çalışıyorlardı. Bu arada nereden geldiği, belirsiz bir ıslık sesi kulağına çalındı. Bu ıslık ona sevdiği bir şarkının melodisini anımsatıyordu. Sesin geldiği yönleri dikkatlice izlemeye koyuldu. Belli etmeden sağa sola bakındı. Pencerelerden birine oturmuş dışarıyı izleyen ellerini kovuşturup iki büklüm olmuş irice kocaman kafalı iri dudaklarının çevrelediği bıyıklı birini gördü. Gözleri çakmak çakmak oldu. "Uyan artık uykundan ey esirler dünyası" şarkısının sadece müziğini mırıldanıyordu. Elektrik akımının eksisi, artısı nesi var nesi yoksa bütün hızıyla iki çift gözü birbirine yapıştırdı, kaynattı. Asırlardan beri derin uykularda uyuyan kendilerini uyutup, sömürenleri değil de, tüm kara yazgılarının suçunu birbirinde arayan, birbirini öldürüp buraya tıkılan, üstlerine kilit üstüne kilit vurulan insanların içinden böyle bir SES çıksın!.. Titredi, bir sevinç şavkı alev alev yüzünü, gözünü, kollarını, ayaklarını ve tüm bedenini sardı sarmaladı. Alevden çemberine alıverdi. Demek bir kişi daha varmış yurtseverlerden... unuttu çoluğu çocuğu, unuttu yedi kapılı kilit kilit üstüne vurulan hapishaneyi. Dayakları unuttu, polisi unuttu, bir tüy hafifliğiyle beyaz kanatlı/özgür martılar gibi hapishanenin üstünde uçmaya koyuldu. Sonra heyecanı yavaş yavaş durulmaya yüz tuttu.

Akşam, kırk yamalı bir yorgan verdiler üstüne. Korkunç rüyalar içinde sabahı zor etti. Erkenden kapıların kilit şakırtılarını duydu. Diğerleriyle birlikte genç adam da bahçeye çıktı. Islık çalan adamla gözgöze geldiler. Önce birbirini tanımaz göründüler. Bu uzun sürmedi. Öbür mahkumlarla konuşurken o da araya girdi. Artık tanışıp görüşmekte bir sakınca görmediler, hemen dost olup kaynaşıverdiler. Zeki Sar adındaki bu arkadaş 141. maddeden üç yıla hüküm giymiş, annesi kızının yanında olduğundan o da annesinin bulunduğu bu ile nakledilmişti. İhtiyar kadının getirdikleriyle yaşamını sürdürüyordu. İkinci günü yeni gelen bu yoldaşına bir dilekçe yazmış ve tahliyesini istemişti. Bir ay sonra gelen yanıtta salıverme dilekçesi kabul edilmişti. Zeki bu muştuyu getirdiğinde iki arkadaş kucaklaşıp ağlaştılar. Bir sonbahar akşamının sisli, havası şehrin, minarelerin, camilerin, ahşap evlerin, insanların, mahpusların üstüne çökerken, Hasan Amca da bu sislerin arasından çıktı, yarım saat uzaktaki istasyona yollandı.

Aradan tam otuzbeş yıl geçmişti. Şimdi bulunduğu yer bir hapishane değil, bir iş yeri, bir atölye. Kalabalık bir işçi gurubu arasında işitiyordu, bu ıslık sesinden çıkan kendisini heyecanla sarsan marşın melodisini. Artık haktan, hukuktan, partilerden, sendikadan, grevden, konuş, işçi partilerini kur... Demek aradan geçen bu süre içinde yurtta bu denli özgürlük yol almıştı. Ammaki bu özgürlük bu bina içinde değildi, yasaktı. Burada bunlardan söz etmek bile bile işten atılmak demekti. Buna karşın bizim alımsız çalımsız mühendisin ıslığı adam akıllı ortalığa yayılmaya başladı. Derken Engin de öğrendi bu ıslığın sözlerinin bir kısmını. Onun merhabası olmuştu sanki bu ıslık.

Mühendis Ender Bey işten yılmaz, sıvar kolları, geçirir sırtına tulumu makinaların altına girer, üstüne çıkar ne kadar bozuk makine varsa onarır, düzeltir çalışır duruma getirirdi. Onun bu çalışkanlığı, işçilerin arasına girip yemek yemesi, ona sevgisini bir kat daha artırmıştı. Bir gün elektrik tellerinin gerilmesi, takılması, düzeltilmesiyle ilgili uzun boylu, kıvırcık saçlı, atletik yapılı, biçimli dudaklarında sevecenlik taşıyan bir elektrik mühendisi çıkageldi atölyeye. Günlerce bu elektrik işleriyle uğraştı, hatları çekti, anahtarları bağladı, motorlara akım verdi, çalışanların içinde Hasan Amcayı tanıdı. Onu sevdi, saydı. Biri eski, diğeri yeni sosyalist olduklarından Ortakpazardan, montaj sanayisinden, milli sermayeden ve nihayet işçi sınıfından, onun nasıl kurtulacağından söz ettiler ayaküstü. Böylece aralarında ortak bir düşüncenin adamları olarak kopmaz bir bağ kuruluvermişti.

Nedir ki o da işçilerle yöneticileri ayıran bir bölmede oturuyordu. Patron gelmediği zamanlar işçileri denetliyor, elindeki saç parçasıyla ortalıkta devinip duruyordu. Zamanla bu uğraşılarını artırdı. Kablolar, termostatlar ve elektrik anahtarlarıyla o saç parçasının içini doldurdu. Bunun yakında piyasaya çıkaracakları bir ısıtıcı aracı olduğunu, bunun için yakında bunların montajına elliatmış kişiye gereksinme duyulduğu söylüyordu Hasan Amcaya. Gerçekten de çok süre geçmeden yığınla malzemeler geldi atölyeye.

Kamyonlar dolusu gelen malzemelerin biraraya getirilip istenen üretime geçilmesinin olanağı yoktu. Gazetelere ilan üstüne ilan verdiler, gelen giden olmadı. Sonunda atölyeyi genç öğrenciler, işçi partisinin gençlik örgütü elemanları dolduruverdiler. Bunlar Yavuz Bey'in epey etkin olduğu ve kendisinin yönetiminde bulunduğu İşçi Partisi'nin yöneticileriydi. Bunları Yavuz Bey partiden toplayıp getirmişti. Öteki patronlara kalsa bunları asla atölyeden içeri sokmazdı. Çünkü, alt katta tornada, firezede, dökümde çalışanların hepsi boyalı basını izleyen, hiçbir sol örgütle ilgisi olmayan, sendika sözcüğünü duyup da önemini bilmeyen, benimsemeyen, benimsettirilmeyen kişilerdi. Yeni gelenler doğallıkla bunları etkileyecek, yayınlar verecek, okutacak, haklarını savunacak, belki de bir sendikalaşma eylemine yöneltileceklerdi. Amma, işverenler neylesinler ki işleri acele olduğundan buna boyun eğmişlerdi. Kış geçerse koydukları milyonlar heba olup giderdi. Zorunlu olarak Yavuz beyin bu teklifini kabullenmişler, dörder

kişilik masaların başına bu gelen gençleri oturtarak işbaşı yaptırmışlardı. Bunların kimisi beklemeli, kimisi bitirmiş, kimi üniversiteli gençlerdi. Kızlı erkekli bu yürekli gençlerin hepsi de örgüttendi. Bazıları birşeyler okumuş, hatta okuduklarının bazı yerlerini ezberlemişlerdi. İçlerinde gelecek vaadeden şairler bile vardı.

Ancak işçiliğe pek uyum sağlayamamakla birlikte iyi niyetli, temiz yürekli, tarlaya serpilmiş gelincik çiçekleri gibi coşkulu, sevecen ve çalışkandılar. Üçbeş gün geçer geçmez işlerine alıştılar. Başlarında Yavuz bey, ondan sonra da Ender bey geliyordu. İşleri bunlar yönetiyorlardı. İlk günlerde dört ortak ve muhasebeci Erdal bey işlere karışınca herşey altüst olmuş, işler birbirine karışmışdı. Hele muhasebecinin işçilere eskisi gibi çirkin, yersiz çıkışları o sessiz sakin karınca incitmez Mühendis Ender'i çileden çıkarmış "eşekoğlu eşek" diye saldırıya geçirmişti de onu zor tutmuşlardı. Nedeni de, Erdal'ın önüne getirilen yemek tepsisinin kirli olmasını bahane edip yemeği getiren kadınlara aşağılayıcı sözler söyleyerek azarlamasıydı. "Ulan aşağılık adam diyordu Ender, sen işçilere hakaret edemezsin. Onlar senden daha namuslu ve onurlu insanlardır." bundan sonra yönetim tümüyle elektrik mühendisi Yavuz'la Ender'e bırakılmıştı. Masanın başında amca bulunuyordu. Büyük saç kapaklarını yanına taşıyor, köprüsünü takıyor ve diğer işlemlerini yaptıktan sonra yanındakilere veriyor, onlar da geriye kalan kısımları tamamladıktan sonra öteki arkadaşlarına gönderiyordu. Bu işlemlerin hepsi tamamlandıktan sonra torbaya konalarak kutulara yerleştirildikten sonra kamyon kamyon satışa yollanıyordu.

İşin kirletici bir yönü yoktu. Hatta yapılanlar yere düşüp kirlenmesin, bozulmasın diye atölyenin tüm zemini yeşil halıfileksle döşenip bir uçtan bir uca uzanan masaların üstü bile halılarla kaplanmıştı. Bu bakımdan çalışanlar giysilerini değiştirmeye gerek görmedikleri gibi inadına şık kıyafetlerle masaların başına yanyana dizilip çalışıyorlardı. Yemeklerde ayrı uzun bir masada yeniyordu. Alt kattaki dökümcüler, fireziciler, tornacılar yağlı tulumlarıyla aynı masada hep birlikte yemeğe oturuyorlardı. Bu işçiler arasında göze batacak denli bir ayrıcalık, akla beyazın keskinliği kadar bir zıtlık meydana getiriyordu. Asıl makina başında çalışan tulumlular, bu şık montörlere üstten bakıyor, sanki sizlerde işçi misiniz gibisinden alay bile ediyorlardı. Bu yönden aralarında kesin bir ilişki de kurulamamıştı ilk günlerde.

Nedir ki, Ender ve Yavuz'dan başkaları özellikle patron ve onun yağcısı Erdal bu durumdan memnundular. Bu ilişkinin bıçak gibi keskin yürüyüp gitmesine özenle dikkat gösteriyorlardı. Çünkü yeni gelen bu geçici işçilerin hepsi sınıf bilincini veya bu bilince yakın örgüte mensuptular. Kendi aralarında toplanıyor, teorik tartışmalar yapıyor, buradaki çalışma düzenini değiştirmek için temsilci seçiyorlardı.

Hasan Amca ise her iki gurup tarafından sevilip sayılıyordu. Onlara olanak ölçüsünde gerekenleri, bir örgüt içinde toplanmalarını, devamlı işçilerle geçici işçiler arasındaki ayrıcalıkları gidermek için var gücünü harcıyordu. "Hepiniz emeğiyle geçinen insanlarsınız. Aranızdaki bu çelişki sizin çıkarlarınızaaykırıdır.Dağınıklılığınızdan, bölünmenizden siz değil, ancak patron yararlanır, gözünüzü açın, oyuna gelmeyin." diye onları sürekli birleştirmeye yöneltiyordu. Nedir ki onlar da aralarındaki bu soğukluktan kurtulmuş, birbirlerine kaynaşıvermişlerdi. Hatta tulumlulardan birikisini de yeni gelenlerin örgütüne gönderip üye yazdırmıştı. Artık birbirlerine gazete, dergi, kitap veriyor, sınıf bilinci gitgide atölye içinde yaygınlaşıyordu. Öyle paydoslarında, çay molalarında Hasan Amcanın çevresinde toplanıyor, politik tartışmalar oluyor, işçi sınıfının en tutarlı en doğru yolun hangisi olduğunu Hasan amca hiç çekinmeden eski zengin deneylerinden aktarmalar yaparak anlatıyordu. Bu uğraşısı boşa gitmiyordu. Biriki ay geçer geçmez çocuklar patrondan pirim talebinde bulundular. İşe gidip gelmek için başka atölyelerde uygulandığı gibi araba istediler, cumartesi günlerinin mesailerinin kesintisiz verilmesini dayattılar. Bu isteklerini temsilcileri ile işveren mühendis Yavuz beye duyurdular. Çalışanların bu istemleri sallandı, durdu. Araba sorununa hayır dendi. Yevmiyelerin artırılmasına kulak asılmadı. Adamlar gene sessiz sedasız işten atıldılar. Buna karşın, yine de üretim sürdüğü halde TİP Yöneticilerinden Yavuz'un bu işçi isteklerine patron olarak karşı çıkması, gençlerin kendisine olan güvenini sarstı, kendi aralarında bile çözülmeler oldu.

Bu karışıklık içinde Engin yavaş yavaş işin gerçeğini kavrıyordu. Hele "Uyanın ey avanaklar uyanın" diye ıslıkla söylediği marşın sözlerini dudaklarından düşürmüyor, atölyeyi çın çın çınlatıyordu. Hasan Amcayla Ender aynı marşın melodisini dudaklarıyla çalarken o da aynı şeyi öğrenmişti. Yalnız anlamını bilmiyordu. Yalvara yakara Ender beyden marşın sözlerini öğrenmiş, artık dilinden düşürmüyor, aşağıya iniyor çalışanların yanına gidip var kuvvetiyle "Uyan ey ahmak uyan artık uykundan" diye onların kulaklarına bar bar bağırıyordu. Onda sonra ıslık tüm atölyeye yayıldı. ıslık, artık herkesin dudaklarında bitmeyen senfoni gibi günün moda şarkılarına dönüştü. Bunun ne olduğunu uzun süre anlayamadı patronlar. Sonunda birgün Engin, üst kattakiler gibi isteklerde bulundu: yevmiyelerin artırılması, bayram parası verilmesi, pirim ödenmesi, işçilere araba tutulması... altına da kendi imzasını atarak diğer işçilerede imzalattırdı.

Muhasebeci Erdal, "Sakın imza etmeyin. Sonra hepiniz işten kovulursunuz." diye onları tehdit etti. İkinci gün, başta Hasan Amca olmak üzere Engin'i ve diğer onbir işçiyi işten çıkardılar.

Bunların çıkarılmasına asıl ortaklardan biri olan TİP yöneticisi Yavuz hiç sesini çıkarmadı, geriden onaylamış oldu. İşten atılanlar giderken orda kalan arkadaşlarının ellerini sıkıyor, "Uyan artık uykundan uyan" diyerek hep bir ağızdan şarkılar söylüyorlardı. Aradan çok geçmeden patrona yaranmak, daha fazla iş çıkarılması için işçilerin anasını ağlatan Erdal da itilip kakalandı, bir sürgün gibi işden o da çıkarıldı.

Amma, o ıslık tüm atölyeyi, tek bir hedefte, tek bir amaçta birleştirdi, topladı, bir potada eritip tek bir yumruk olunmasını öğretti.....

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

4 Nisan Pazartesi

Mavi perdeli oda... yazıişlerimize böyle diyorum. Yazıişlerimizde rengini sevmediğim eski bir perde vardı. Odaya her girişte, "Bu perdeyi değiştirmeli" derdim... söylenirdim içimden. Sonra bir gün... onbeş gün önce... üç genç kız... yolarkadaşımız "Biz bu perdeyi... bir de toplantı salonundaki, masayla kürsünün örtüsünü değiştirmek istiyoruz" dediler. "Değiştirin" dedim. Cumartesi günü perdeyle örtüler geldi... yerlerine kondu.

Hem yazıişleri... hem toplantı odası yeni mavilerle güzelleşti... Bugün mavi örtülü masada **Paris Komünü** çalışmalarına devam ettik. Sabahları... hergün üç saat çalışıyoruz. Bu çalışma 29 nisana kadar devam edecek. Çalışmaya katılan genç arkadaşlarda güzel... gönendirici bir heyecan var. Bu heyecanı seviyorum. Bu heyecana saygı duyuyorum... Genç yaratıcılığa açımlayıcı bir yöntem uyguluyorum. Çalışmanın her evresinde gençlerin önerileriyle çalışma güzelleşiyor.

Seviniyorum. Güveniyorum gençlere.

Türkiye'de gençlere, tehlikeli... biz yaşlıların yerini alıcı... bu yüzden tepelenmesi... azarlanması... edilginleştirilmesi gereken yaratıklar diye bakıldı. Gençler her etkinlikten uzak tutuldu. Bugün bencileyin yaşta insanlarda görülen, deneyimsizlik... hamlık beceriksizlik hep bu yüzden. Gençlere yanlış yapma... bu yanlışı yaşama... bu yanlışı görme imkanı verilmedi. Sonra o genç bir gün işbaşına geldi... yüzüne gözüne bulaştırdı ne varsa.

Ben bu yöntemi tam tersine çevirdim **İnsancıl**'da. Aynı yanlışı tekrar edenlere bile belli bir oranda kızmadım. Deneyli becerili olması için **İnsancıl**'a gelen her gence imkan verdim. Daha sonra burnu büyüyenler... noldum delisi olanlar... beni üzenler olmadı mı... oldu. Ama bu arızalar yüzünden yöntemimi değiştirmedim. Çünkü ben gençleri seviyorum... gençlere inanıyorum.

Geçen gün bir genç "Sizi aşmalıyız" dedi. Bir başka genç şöyle dedi. "Bir gün gelecek, o benim öğrencim" demeyeceksin... Onun hocasıydım" diyeceksiniz" dedi... İkisine de "Tabii böyle olmalı" dedim.

Şu bilinsin. Kendim için kalıcı koşulları değil... gençlerin beni yıkacağı koşulları hazırlıyorum **İnsancıl'da.**

6 Nisan Çarşamba

Bugün **Şov Radyo**'da konuştum... Sabah 10.00-11.00'de yayınlanan programda. Programın yöneticisi Elif Erkan... Bu iyi oldu. Yüzünü görmediğim binlerce insana **İnsancıl**'ı anlattım. Elif Erkan yazarlık üstüne... okumak... yazmak üstüne sorular da sordu. Bu konuda görüşlerimi söyledim. Elif Erkan'nın ilk sorusu "Heyecanlı mısınız" oldu. "Evet" dedim, "Heyecanlıyım. Heyecanlı olduğum için seviniyorum".

Şov Radyo'da iyi karşıladılar beni. Hakan Bey odasına aldı. Çay ikram etti. Şurdan burdan konuştuk. Sonra Elif Hanım geldi. Baktım. Sevimli... işini önemseyen bir genç kız. Ağzını yaya yaya konuşmuyor. **İnsancıl**'ın yeni sayısını almış. İncelemiş. Soruları kapsamlıydı bu yüzden...

Biliyorum, hasımlarım üzülüyor... canı sıkılıyor... kimilerinin uykusu kaçıyor... çünkü **İnsancıl** ilerliyor. Bugün İzmit'ten geldiler. Üniversitede oynamak için **Düşünen Adam**'ı aldılar. Pazartesi günü **Eğit-Sen**'e gideceğim... Okuma tiyatrosu için. İzin alabilirse gençler, cuma günü, bir panele katılacağım.

İnsancıl'da iki çalışma var. Sabahları **Paris Komun**'ü... akşamları A. Kadir... Yurdun dörtbir yanından mektup geliyor **İnsancıl**'a...

Seviniyorum bütün bunlara. **İnsancıl**'ın ilerlemesi insanın ilerlemesi çünkü. Tabii bu ilerlemeyi yeterli bulmuyorum. **İnsancıl** daha ileri noktalara gitmeli. Sözgelimi, **Eğit-Sen**'in okuma tiyatrosuyla ilgilenmesi... bu ilgiyi önemsiyorum. Çünkü okuma tiyatrosu insani kültür mücadelesinde önemli bir öge. Okuma Tiyatrosunun önemini, dernekler... sendikalar kavrarsa... her dernek, her sendika bir okuma tiyatrosu kurarsa son derece önemli dönüşümler olur Türkiye'de.

Umutlu muyum ben bu konuda. Hayır. Umutlu değilim. Okuma tiyatrosunun önemi kavranmadı daha. Israrla... inatla bu konu üstünde duruyorum. Ama bir gün bu anlaşılacak... ciddi her kuruluş bir okuma tiyatrosuyla insani mücadeleye katılacak.

Şimdi insani mücadeleden uzak duran... meyhanede... şurda burda dedikodu üretin yazarlardan... şairlerden tarih, hesap soracak.

Tembel... disiplinsiz... sorumsuz evde oturangil dediğim yazarlarla şairlerle ilişkimi gerginleştiriyorum. Pıt diyenle kesiyorum ilişkimi. Çünkü bu tür yazarları... bu tür şairleri sevmiyorum.

8 Nisan Cuma

Rüzgarlı... serin... bulutlu bir gün... Sabah yolda yürürken Gülhane Parkı'na gitmeyi özledim. Çayla, poğaçayla güzel bir kahvaltı yapabilirdim. Park'ta. Ama **İnsancıl**'a gitmeliyim... İşim var. Birden sinirlenecektim, ama sinirlenemedim... yatıştırıcı içiyorum da ondan. Geçen hafta iyi değildim. Gözüm kanlandı... sol gözüm. Başım zonklayıp duruyordu... yükselen kan basıncı, zayıf yanımı arıyordu vurmak için. Biliyordum... hissediyordum bunu... sıkı duruyordum. Bir sabah kan, gözüme yürüdü... Sonra... sonra Kaan Arslanoğlu yatıştırıcı ilaçlar getirdi. Şimdi iyi hissediyorum kendimi...

kan, çekildi gözümden.

Peki, neden olup bitiyor bunlar... neden sinirleniyorum. Önce şu. **İnsancıl** evde oturangil kültüre karşı mücadele etti. İnsani bir kültürü eylemiyle gündemde tuttu **İnsancıl.** İşte bu yüzden **İnsancıl**'a karşı geniş bir cephe oluşturuldu. Bugün **İnsancıl,** yedi cephede birden mücadele ediyor. 1- Sistem. 2- Sistemin sanatçıları. 3- **İnsancıl**'a kurşun sıkanlar. 4- Umutsuzlar. 5- Sabık-sakıt dostlar. 6- Durumu göremeyen dostlar. 7- Parasıkıntısı.

İlk elde üç cephe... sistem... sistemin sanatçıları... İnsancıl'a kurşun sıkanlar sinirlendirmiyor beni. Hiç. Bu cephelerde mücadele esenlik... mutluluk veriyor bana.

Umutsuzlara üzülüyorum. Sabık-sakıt dostlarla, durumu göremeyen dostlara gelince... işte beni sinirlendirenler. Hele Sabık-Sakıtlar... onlar aklıma geldikçe yanardağlar patlıyor içimde... sinirden. Bunlar, benden uzaklaştıkça hasımlara yaklaştıklarını göremiyorlar.

Durumu göremeyen dostlara gelince... bunların alık alık bakışlarına sinirleniyorum. Gerekirse kadavramızı satıp, **İnsancıl**'ı yürütmeliyiz. Neden. Harçıklarından para biriktirip, **İnsancıl**'a perde getiren... Batman'dan bize mektup yazan insana karşı sorumluyuz da ondan. Tarihen de dik duran... sonra ateşi bulan insana da sorumluyuz.

Bu sorumluluğun bilincine varılmaması müthiş sinirlendiriyor beni. Nasıl... nerde... genç insanla A. Kadir'i çalışırken... **Paris Komünü**'nü çalışırken... Biliyorum... hissediyorum o sabık-sakıtlar... o alıklar şimdi yangelmiş dedikodu üretiyor... belki bir meyhanede Türkiye'yi kurtarıyor... birden kan... oluk oluk... beynime yürüyor.

Bir mektup okurken... "**İnsancıl** benim için bir okul oldu. Yerleşik kurumlarla birlikte okula da saldıran, onu yıkan okul" diyen genç insanı anlayamayanları... kısırlığını... sorumsuzluğunu... tembelliğini bana da bulaştırmak isteyenleri... çenem sola kayıyor sinirden.

Bir de sabah yürürken... bir park düşünüyorum... taze... yeni demlenmiş çay... taze poğaca... Güzel bir kahvaltı yapamadığım için sinirleniyorum.

Bugün sinirlenemedim... yatıştırıcı içiyorum da ondan. Serin... bulutlu... rüzgarlı sabahda yürürken düşünüyorum. **İnsancıl** diyorum... **İnsancıl** yedi cephede sürdürüyor mücadelesini. Gökyüzüne bakıyorum. Bulutların orda atlılar görüyorum. Yıldırım kanatlı... şimşek ayaklı atlılar... Yeni bir ufuk yaratıyorlar cehennemlerin içinde... İşte diyorum **İnsancıl**... gülümsüyorum.

8 Nisan Cumartesi

Sabah köprüde yürürken... bulutlar... rüzgar... deniz... güneş... Zamları düşündüm. İnsana sert bir vuruş zamlar. Sermayenin eksiksiz... tam egemenliği. Yalnız kağıt zammından ötürü, İnsancıl'a ayda 10 milyon bir yük biniyor. Öbür zamların etkileri daha belli değil. Günlerdir düşünüyoruz... işin içinden nasıl çıkacağız. Adına aydın... şair... yazar denilenler olup bitenlerin farkında değil. Kimi meyhanede... kimi evde. Sistem, kültürü pençesine alıyor. Sistemin sanatçıları, el oğuşturuyor sevinçten. "Hadi bakalım nasıl dergi... kitap çıkaracaksınız... nasıl etkinlik yapacaksınız" diyor, gülüyor kıs kıs...

Sistemin sanatçıları... hiçbiri sanatçıyla... düşüncesiyle çıkamıyor **İnsancıl**'ın karşısına. Sermayenin... paranın gücüne dayanıyor... o güçle mücadele ediyor **İnsancıl**'la... kalleşçe...

Biz... **İnsancıl**... okurlarımıza dayanıyoruz... yolarkadaşlarımıza... **İnsancıl**... insan için yedi cephede birden mücadeleye devam ediyor... Bugün A. Kadir'in şiirlerini okuyoruz. **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nda... A. Kadir'i tanıtmalı gençlere... şiiriyle tanıtmalı... Onurlu hayatıyla tanıtmalı... Şöyle diyor A. Kadir "Yaptığım işin bilincinde olarak her zaman namuslu bir şair kalmak çabasını gösterdim. Askerlikten sonra bazı sanat çevreleriyle tanıştım. Bazı sevdiklerim dışında, baktım çoğunda bir meyhane hayatıdır gidiyordu. Çoğu bende silik birer varlık izlenimi bıraktı. Kimi çok kasılıyor, hiçbir değer tanımıyor, kimi haddinden fazla yılışık, kimi dahi ve dünyada tek. Ama bunların çoğu iyi tezgahtardı. Kimilerin peşinden gideceklerini hangi kapıları çalacaklarını, nerede neyi konuşacaklarını iyi biliyorlardı. Gün geldi böyleleri hep bir yerlere kapılandılar. Müdürlükler, şeflikler aldılar" (A. Kadir. Gerçek Sanat Yayınları. İstanbul. 1989).

Türkiye edebiyatı tarihi, A. Kadir'in söylediği anlamda yazılmadı. Sözgelimi, şairin işi... ya da işsizliği şiirini ne kadar etkiledi... bunu bilmiyoruz. Çalınan kapılar... alınan müdürlükler... şeflikler şiire girdi mi... Şairlerin çizgisi bu anlamda çizilmedi. Şairin, şiirini neden öyle yazdığı incelenmedi... Kemal Özer diyor ya, yazdıklarıyla yaşamı arasındaki ilişki... Sözgelimi gerçekçi şiirden karşı gerçekçi şiire dönüşürken, şairin hayatında nasıl bir dönüşüm oldu... hayat, nerden nereye gitti.

Sabah köprüde yürürken bunları düşündüm... Güneş ordaydı... gökte... İki bulutun arasında. Baktım... şimşek... soluklu... yıldırım kanatlı atlılar mücadele ediyordu yeni bir ufuk için... yürüdüm... güneşle.

11 Nisan Pazartesi

Mektuplar... yolarkadaşlarımdan... umut veren... direngenliğimizi pekiştiren mektuplar. Birikti... hepsine tek tek yanıt vermeliyim bu hafta. Yolarkadaşlarımdan gelen mektupları önemsiyorum. Yolarkadaşlarımız... yolarkadaşlarımızın mektupları bizim direngen noktamız... gücümüz... umudumuz.

Bugün Afyon'dan gelen bir mektupta... bir yolarkadaşımız şöyle diyor. "İnsanların yozlaştığı, ilişkilerin düzeysizleştiği bir dönemde, İNSANCIL insanlık mücadelesi veren insanları aydınlatan ender ışıklardandır. Böyle bir ışıkla yola çıkıp insanlık mücadelesi veren sizlere teşekkür etmeyi yersiz görmekteyim. Çünkü böyle bir mücadeleye giren hiçbir aydının, hiçbir insanın, başkalarından teşekkür almak için bu mücadeleye katılmadığının bilincindeyim. Çünkü bu "insanım" diyen her insanın bir görevidir".

Ne güzel değil mi... Gerçekten de böyle. Biz **İnsancıl Emekçileri** kimseden teşekkür... ödül... alkış beklemedi. Çünkü insan için mücadele bizim görevimiz. İnsana ekmek borcumuz var.

Ama... kendine "insanım" diyenleri gördüm... "Ben

şunu yaptım... ben bunu yaptım" diye insanın gırtlağını sıkan... "şunu... şunu bana vereceksin" diye yüreğe ustura atanlar... Hepsini gördüm... diyetimi isterim diye ter ter tepinenlere baktım. Utandım. İnsan için utandım.

Ne güzel diyor yolarkadaşım... "size teşekkür etmeyi yersiz görüyorum..." Evet... biz **İnsancıl Emekçileri** böyleyiz. İnsan için mücadeleden ötürü hiç kimseden alacağımız yok. İnsana borcumuz var. Bitmez tükenmez borcumuz.

Biz **İnsancıl Emekçileri** işte bu düşüncenin... bu bilincin temsilcileriyiz.

12 Nisan Salı

Gecenin ileri bir saatinde yazıyorum. Dün **Eğit-Sen**'de okuma tiyatrosu çalışmalarına başladım. Türkiye'de elbirlikci çalışmalar başarılı olamıyor. Bunun nedeni de şu. Bir heyecanla başlanır... sonra sıcak suya batmış lahanaya benzer. Pörsür herkes.

Şu bilinsin. Pörsümeye izin vermediğim için bugüne kadar başarılı oldum. Kim olursa olsun pörsüyen... ilişkimi keserim. Başarının kendiliğinden olamayacağını bilmeyen püsürüklerle bir adım atılmaz... Çalışmaya başlamadan önce bunu, hiçbir yanlış anlamaya imkan vermeden anlatırım. Dün **Eğit-Sen**'de de öyle oldu. Söyledim. Sert çalışırım. Çalışma sürecinde gerekçe kabul etmem. Biz Gündoğdu'yu kendimize uydururuz... pörsütürüz... lağarlaştırırız diye düşünen varsa yanılıyordur. Öfkelenirim... kötü kişi olurum... ağır konuşurum... altından kalkamazsınız.

Kabul edildi.

Sonradan bir hanım geldi. "Siz" dedim "başta yoktunuz. Nasıl çalışacağımızı size de anlatayım" Hanı, "Ben" dedi sizi okuyorum. Tanıyorum sizi. Kafamda Gündoğdu imajı var" dedi. Sordum. "Neymiş o Gündoğdu imajı" "Cengiz Gündoğdu doğru yerde öfkelenir."

Gecenin ileri bir saatinde yazıyorum. Beni sevindiren bir olay anlatacağım şimdi. Biliyorsunuz Ankara'da **TÜYAP** Kitap Fuarı'nda **İnsancıl.** Geçen hafta Arslan Başer telefon etti. **İnsancıl** standında imza günü yapıp yapamayacağını sordu. Yapabilirsiniz dedim. Bir daha konuşmadık. Bundan sonra şunlar oldu. Ertesi gün Arslan Başer'in kitapları gelmiş. Derhal Ankara'ya gönderilmiş. Pazartesi günü öğrendik. Arslan Başer Ankara'ya gitmiş. **İnsancıl**'da kitaplarını imzalamış. İstanbul-Ankara çizgisinde **İnsancıl Emekçileri,** milimetrik çalışmışlar.

İnsancıl hep böyle oldu... milimetrik. Hiç müdahale... hiç uyarı olmadan milimetrik duyarlılığın işlemesine sevindim. Şunu da söyleyeyim. Ankara'da okurlarımız standımıza yoğun ilgi göstermişler. Ankara'daki **İnsancıl Emekçileri** iyi çalıştılar. Başarılı oldular. Biliyorsunuz. Ankara'da **İnsancıl**'ın önünü kesmek için çok uğraştılar. Uğraşları boşa gitti.

Birçok okurumuz standımıza gelmiş beni görmek için. "Buraya gelseniz iyi olur" dedi Burak. Pazar günü Ankara'da olmayı düşünüyorum okurlarımla buluşmak için.

Gecenin ileri bir saati... pencere açık... yaz geldi ya. Açık pencereli bir odada oturuyorum... buna da seviniyorum. Muhabbet kuşları cıvıldaşıyor... tavşan uyukluyor. Pencere açık... Vivaldi...Dört Mevsim... ben, size yazıyorum.

14 Nisan Perşembe

Dün yine o öğretmen geldi... köy öğretmeni. İzin alıyor... bir otobüse atlıyor... geliyor... geçiyor karşıma... konuşuyor... içimi karartıyor. Bugünü... yaşadığı köyü... okulu anlatıyor... anlattıkları ortaçağın bile gerisinde. Giderken "Sizin söylediğiniz yapılmalı... aydınlanma hareketi başlatılmalı" Kararmış içimle "Haklısın" diyorum. O mektubu düşünüyorum. "Düşünceleriniz bana o kadar yakın ki, okurken heyecanlanmadan edemiyorum. (...) Bazı yazılarda (Özellikle Berrin Taş, Kaan Arslanoğlu, Ozan Yılmazınkilerde) bu heyecan had safhaya çıkıyor. (...) Fakat... son sayılarda sizin yazılarınızda karamsarlık görüyor ve üzülüyorum. Türkiye genelinde karamsar olmak olagan, fakat **İnsancıl** özelinde bunu kabul edemiyorum. Bizleri düşünün... **İnsancıl**'ı nasıl benimsiyoruz. Sadece sevmiyoruz, onu yaşatmaya çalışıyoruz Tohum çatlıyor, toprak kımıldıyor".

Ankara'dan geliyor bu mektup. Biliyorsunuz, bir zamanlar, Ankara'da örtük... gizli bir kampanya açılmıştı. **İnsancıl**'ı okumama... **İnsancıl**'ı okutmama. Üstelik bunlar "Biz senin dostunuz Gündoğdu" diyorlardı. Neden böyle yapmışlardı. Haklı çıkmak için. "İnsancıl yürümez" demişlerdi. "İnsancıl yürümeli... yürüyecek... yürümek zorunda" demiştim. Sonra **İnsancıl** yola çıktı. Bunlar, haklı çıkmak için... "Biz demedikmi" demek için örtük... gizli **İnsancıl**'ın önünü kesmek istediler. Ses etmedim. Güngörmüş bir adamım ben. Anlarım... anlamaya çalışırım insanları. **İnsancıl** yürüdükçe, içlerindeki o tuhaf haklı çıkma duygusunu yokederler... **İnsancıl**'ın yürüyüşüne katılırlar... **İnsancıl**'ın yürüyüşünü hızlandırırlar... sözgelimi bir Ankara temsilciliği açılır... **Okuma Tiyatrosu** Ankara'da da etkinlik yapar... Böyle düşünmüştüm. Olmadı. **İnsancıl** yürüdü... onlar durdu... geride kaldı hepsi. Üzüldüm.

Karamsarlığa gelince... **İnsancıl** açısından karamsar değilim **İnsancıl,** tarihi süreçleri sıkı sıkı tuttu... tarihi pratikte başarılı oldu. Böyle bir derginin genel yayın yönetmeni olduğum için onur duyuyorum. **İnsancıl,** etkin... dönüşen... dönüştüren bir okur yarattı. Gitgide genişleyen bu okurun önemi... ciddiyeti bir gün anlaşılacak. Çünkü bu okur, Türkiye'de insani kültürün yaratıcısı olacak... **İnsancıl** okurunun ağırlığı ciddiyetle hissedilecek.

İnsani Türkiye kuruldukta... bu kuruluşu oluşturan birçok süreçlerin **İnsancıl**'la ileriye götürüldüğü görülecek.

Okuruyla... yolarkadaşlarıyla böylesine onurlu bir mücadelenin adı **İnsancıl.**

Yine de karamsarım. Neden. Onu anlatmak istiyorum. Önce soru. Davranışlarımızın temeli ne. Biz neye göre kızıyoruz... neye göre seviniyoruz... neye göre çekip gidiyoruz... neden yaşıyoruz. **Birinci Enternasyonal**'in Statü'sünde şöyle bir saptama var. "Gerçeği, Adaleti ve Ahlakı, renk, inanç veya milliyet farkı olmak-

sızın, bütün insanlara karşı davranışlarının temeli olarak kabul edeceklerdir".

Bu, sınıflı bir toplumda mümkün değil. Sözgelimi Türkiye'de kapitalist sınıf kendi gerçeğini, kendi adaletini, kendi ahlakını bütün insanların ahlakıymışcasına kabul ettirmek istiyor. **Sanatta Star Sistemi** de bunun edebiyatını yapıyor... romanını... şiirini... öyküsünü... oyununu yazıyor. Öbür sınıflarda... küçük burjuva... Proleterya... köylü... bilinçsizce bile olsa sınıflarının gerçeğini, adaletini, ahlakını yaşamak istiyor. Bu arada ırk... mezhep ahlakının, gerçeğinin, adaletinin savunulduğunu da görüyorum. Bunların altında da sınıf bilinci var. Her insan, özel ayrıntılar dışında edindiği sınıfın bilincine göre temellendiriyor hayatını. Gerçek... adalet... doğruluk... güzellik sınıf bilincine göre biçimleniyor. Tabii burda en büyük etkinlik kapitalist sınıfta. Kapitalist sınıf, insani insanı, ekonomik insan yapıyor. Sözgelimi, Ümit Güner, televizyonda darbukayı gösteriyor. "Bu elimdeki darbuka mı, piyano mu" diyor. Bu soru, alaydır... hakarettir. Ama kapitalist güdümünde ekonomikleşen insan ciddi bir heyecanla "Darbuka" diyor. Ümit Güner, bıyıkaltı bir gülüşle "Bravo bildiniz" diyor, 200 milyonluk yarış başlıyor.

Kapitalist sınıf bu tür sorularla insanın onurunu ayaklar altına alıyor. Doğruluğu, ahlakı o sınıfa göre biçimlenen insan bundan hiç alınmıyor. Bu edebiyatta yaşanıyor. Sistemin yazarları hakikatı, güzeli kapitalist sınıfa göre kuruyor. İnsanın özünü kapitalist sınıfa göre yapılandırıyor. Birçok insan bunu göremiyor.

Biz, bütün insanları ilerletici... kapsayıcı... insani ölçütleri nasıl kuracağız. Bu sınıfsız bir toplumda mümkün. Proletaryanın tarihi görevi bu. Bütün sınıflarla birlikte kendini de kaldıracak.

Peki ama biz bu toplumda napacağız. Davranışlarımızın temeli nolacak. Bir insan kendini bu topluma göre değil, bu toplumdan kopuşa göre kurmalıdır. Bu, nasıl olabilir. İnsan, kendini bırakırsa... evde oturangil olursa, kişiliği sisteme göre oluşur. Bir insan, davranışlarında gerçeği adaleti, ahlakı temel almak istiyorsa, insani toplumun kuruluş mücadelesinde... öbür adıyla insani... devrimci pratikte mümkün olabilir bu.

Bir insan, dur, ben değişeyim diye evde oturangil olursa yine değişir... ama olsa olsa bir turşu olur.

Herhangi bir insan, insani mücadelenin önüne bir başka mücadeleyi koyarsa bilinci bulanır... o, sistemden kopamaz. Yazılarında... şiirlerinde insaniliği savunur, ama davranışlarında... özellikle edindiği küçük burjuva bilinciyle davranır. Yazılarında... şiirlerinde kesinkes insani mücadeleyi savunan birinin, mücadeleyi yok edici olsa bile kendi çıkarını... aslında insanın kişisel çıkarı olmaz, bu sınıflı toplumun bir yutturmacası... arslanlara, kaplanlara taş çıkartacak bir yırtıcılıkla savunmasının temel nedeni budur.

Şimdi bir örnek veriyorum. Hapishanelerde bizden dergi... kitap isteyenleri bu örneğin dışında tutuyorum. Bir insan, **İnsancıl**'a kadar gelip, bir dergiyi her ay yüzbin biraya alıyor. Bir başkası, "Bana bedava dergi, kitap göndermelisiniz" diye çığrışıyor. Bu iki davranışın temelinde şu var. Her ay **İnsancıl**'a gelip bir dergiyi yüzbin liraya alan, insani mücadelenin pratiğinde, kişiliğini sistem dışı kurmuş. Öbürü evde otura otura sistemin fıçısında turşulaşmış. İşte ben, birçoğunu tanıdığım... şiirlerini... yazılarını okuduğum, ama sistemin fıçısında turşulaşanlara bakıp bakıp karamsar oluyorum. Üstelik üzülüyorum... her gün... her saat... her dakika...

Onları tanıdığımda hepsi pırıl pırıldı. Devrim'e benziyorlardı. Devrim... 19 yaşında... genç bir kız. **Paris Komünü**'nde çalışıyor. **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nda. Geçen sabah yüzü asık geldi... canı sıkkın. Sordum. Neyin var. Babası kalp krizi geçirmiş. Hastaneye kaldırılmış. "Çalışmayı erteleyelim istersen" dedim. "Hayır" dedi.

Devrim'in hep böyle olmasını istiyorum. Bugün sistemin fıçısında turşulaşanlar Devrim'e benziyordu... hepsi. Sonra türlü gerekçelerle öbür işleri insani mücadelenin önüne geçti. Küçük burjuva bilincini kıramadılar çünkü. Doğruyu... haklıyı... adaleti... ahlakı küçükburjuva bilinçlerine göre ölçtüler. Küçük burjuva bilinçlerine göre onlar hep haklıydı... yüzde yüz haklıydı.

Annem böyleleri için "Rabbena, hep banacılar derdi. Şimdi daha geri gittiler. "Rabbena... hep bana... ama yalnız bana" diyorlar. Varlığım onları rahatsız ettiği için durmadan bana sövüyorlar... yatıp kalkıp **İnsancıl**'ın başarısızlığı için dua ediyorlar.

Yazılarını okuyorum... benim için söylediklerini duyuyorum. Üzülüyorum. Karamsar oluyorum. Darbukacıya benziyorlar. Öyle yaşıyorlar. Ama yazılarında tam tersini söylüyorlar. Televizyonda darbuka mı... piyano mu sorusuna... ciddi bir heyecanla 200 milyon için darbuka diye bağırana üzülmüyorum. O sahte ilişkilerden doğruyu çıkarmayı düşünmüyor. Sahte ilişkilerin sahte hayatında yaşıyor. Ama öbürleri... sahte ilişkilerden doğruyu çıkarmayı düşünüyor. Sahte ilişkilerden doğru çıkmayınca doğru ilişkilerden doğruları... insani olanı çıkarma mücadelesi verene saldırıyor... her saldırıda o tuzlu fıçıda turşulaşıyor.

Aslında hepsi pırıl pırıldı. Hepsi "Gerçeği, Adaleti, Ahlakı, renk, inanç veya milliyet farkı olmaksızın, bütün insanlara karşı davranışlarının temeli olarak kabul edeceklerine söz vermişlerdi. Şimdi onlar gerçeği, adaleti, ahlakı küçük burjuvanın bilinçlerine göre temellendiriyor. Gözümün kanlanmasını hemencecik öğreniyorlar "Tamam" diyorlar... "işi bitti Gündoğdu'nun. Yakında geberir" Ben ölsem bile bu mücadelenin süreceğini... insani mücadelenin hiçbir insana bağlı olamadığını göremedikleri için üzülüyorum. O sıra bir kart geliyor... Beytuşşabap'tan. Şöyle diyor okur, "Coşkulu bir yürekle, sevgi ve özlemle selamlıyorum sizi. Yıldız Güncesi'de yaşlandığınızı vurguluyorsunuz nice güzelliklerle dolu bayramlar yaşayabilmeniz için uzun bir ömür diliyorum size. Verdiğiniz mücadelede yerinizi dolduracak yeni GÜNDOĞDU'lar olacak elbette. Ama sizin varlığınızın anlamı çok büyük".

Annem şöyle dedi. "İnsani mücadelede birçok hasmın olacak. Ama korkma. Dostların da olacak. Hasımlarının kötü dileklerini, dostlarının iyi dilekleri durduracak".

Öyle oldu. Hep. Bundan böyle de öyle olacak. Hep.

Ama ben hep karamsar... hep üzüntülü yaşayacağım. Çünkü... inanın bana... bir zamanlar hepsi pırıl pırıldı.

15 Nisan Cuma

Mehmet Akbaş... Manisa Kapalı Cezaevi'nde. Bir mektup yazmış bana, Sarsıla sarsıla okudum mektubu. "Merhaba Sayın Hocam" diye başlıyor Mehmet Akbaş. Sonra şöyle diyor "Yaş 51'e dayandığını biliyorum. Onun için sağlığınızı soruyorum. Umarım sağlığınız iyidir. Dileğimde bu".

Burda durdum. Mehmet Akbaş'ı düşündüm. Şimdi burda olsa... bir sessizlikte yürüsek uzun uzun... Serçeler uçuşsa yanıbaşımızda... Sonra bir yağmur başlasa... ıslansak. Bir çayevinde otursak... çay içsek. Güneş, yağmur bulutlarını kenara çekse... bize baksa. Mehmet Akbaş anlatsa ben dinlesem... ben anlatsam Mehmet dinlese... Akşam olsa... buzlu kadehlerde rakı içsek... Güzel bir kadın türkü söylese "Vay sürmeli sürmeli. Ben bilmem ayrıyam" Parmaklarımızla tempo tutsak masada. Sonra yürüsek gecenin içinde bir yıldıza baka baka.

Çok yaşamamı istiyor Mehmet. Sağ olsun. Ama ben çok yaşamaktan yana değilim. Şundan ötürü. 50'ye girerken çözüntü başladı. Sağlığımda. Ses kısıklığı dışında çözüntüleri kendim onara onara bugüne geldim. Ama hissediyorum. Bir gün çözüntüler ince bir çizgide birleşecek... ciddi... ağır bir çöküntüye yol açacak... Büyük söz etmeyi sevmem. Ancak çözüntülü... çöküntülü yaşamak istemiyorum. Çöküntüde değil bir yıl... değil bir ay... bir dakika fazla yaşamak için hekimlerin mıncıklaması aklıma geldikçe canım sıkılıyor.

Sabaha karşı... bir yıldıza son kez baktıktan sonra yatağa girmeliyim. Yatakta... uyurken...kimseyi rahatsız etmeden ölmeliyim... Vasiyetimdir. Mezarıma beni belli edecek tek bir işaret konmasın. Koca evrende bir mercimekten bile küçük dünyada kalıcılık iddiasını gülünç bulurum.

Mehmet, beni Yıldız Güncesi'nde tanımış. Şöyle diyor. "Sizi İnsancıl'ın Yıldız Güncesi'nde tanıdım. İyi oldu. Gayet sevinçliyim".

Şimdi mektupta beni sarsan bölüme geliyorum. Şöyle diyor Mehmet "Manisa'ya gelir gelmez bir dost aracılığıyla İnsancıl (şimdiye kadar böyle bir dergiyle karşılaşmamam ki çok kısıtlı imkan ve koşullarda yaşadık, kayıp olarak değerlendirmek mümkün) dergisiyle karşılaştım, tanıştım. İnsancıl'ın çizgisini (kimi eleştirilerim olsa da) bazı çevrelerin çizgisinden çok farklı görüyorum. Bunu açık ve net olarak görmek mümkün. İnsancıl'ın kültür sanat ve edebiyat yoluyla üstlendiği misyon, düzen dışı bir misyon Bu hemen belli oluyor. (...) Tabii bunun yanında İnsancıl, hiçleşen toplumsal yapının ve bireyin yeniden şekillendirilip diriltilecek yaşama kazandırılmasının dili ve yüreği oluyor. Genel mantık ölçüsünde özgür yaşamın yeşil ağacı oluyor."

Mehmet Akbaş'ın **İnsancıl** için yazdıklarını okurken sarsıldım. Şundan ötürü. Bunu... **İnsancıl**'ın bu işlevini en yakınlarım göremedi... anlamadı.

İşte bu sarsıntı beni derken... bir sarsıntı daha geçirdim. Mehmet Yıldız Günce'si şöyle diyor "Yıldız Güncesi'nin üslubu ve yaklaşımı ölüleşen ve bitmeye yüz tutmuş kişiliğin tam tersidir"

Ne acı... Mehmet bunu görüyor... ama ben adına kültür... edebiyat ortamı denen ölüleşen ve bitmeye yüz tutmuş kişilerin kahredici sövgüleriyle... kurşun sıkmalarıyla göğüs göğüse mücadele ederek yaşıyorum.

Son sesleriyle... son kurşunlarıyla bana saldıracaklarına canlanıp ayağa kalkabilselerdi, şimdi ülkemiz bu durumda olmazdı.

Gecenin ileri bir saatinde yazıyorum. Ben, insani yaratıcılığın güzelleştirdiği... kimsenin kimseyi ezmediği.. horlamadığı... sömürmediği... yaşamın sanatlaştığı... herkesin ağız tadıyla yaşadığı bir dünya düşünmüştüm... bunun için mücadele etmiştim. Çözüntülerin çökertiye gittiği bedenimle... anladım bu dünyayı göremeyeceğim. Ama Mehmet... sen... sıkı dur... el verme... dik dur. Sen bu dünyayı göreceksin... Sen güzel bir dünyada, ağız tadıyla yaşayacaksın Mehmet.

19 Nisan Salı

Ankara... **TÜYAP** Kitap Fuarı... **İnsancıl** standı... Berrin Taş'la... Şunu söylemeliyim. Şimdiye kadar birçok toplantıya... birçok konferansa katıldım. İlgi gördüm. Ama Ankara... 17 Nisan... **TÜYAP** Kitap Fuarı farklıydı. İlgi dersem haksızlık olur... yetersiz olur. Şöyle diyebilirim. Işık buluşmasıydı orda olan. **İnsancıl**'ın yolarkadaşları... ışıklar...

Şuna inanıyorum. 17 nisanda **İnsancıl** standında buluşan ışıklar... orda durmayacak... bütün yurdu ışıtacak. Orda olup bitenlerin önemi... kapsamı bu. Bilmeli. Kişiliğime gösterilen ilgiyi aşan... yeni ufuklara giden bir ışıklanmaydı olanlar.

Hislerim beni yanıltmadı. İstanbul'da kimi arkadaşlar kaygılıydı. Ankara karanlığının **İnsancıl**'ı nasıl boğmak istediği biliniyor çünkü.

Ankara'da işte tam bu anlamda karanlıkla aydınlığın meydan savaşıydı. Savaş sabah 11.000'de başladı. Akşam... gün batımında karanlık yere serilmişti. Baktım... karanlık ordaydı... yerde... Yürüdüm... üstüne basmadım.

17 Nisan pazar. 1994. Bu tarihi unutmayın. 17 Nisan 1994'de Ankara. Karanlık yenildi.

21 Nisan Perşembe

Bir kart geldi. Uzaktan... köyde oturan dosttan. Beni köye çağırıyor. "Zaman zaman sağlık diyorsun, neyin var? Karamsarlıksa, o hepimizin. Önümüzdeki günlerde, ilk yaz olabilir ya da son yaz olabilir, istediğin bir zaman dilimizde (...) atla gel buraya, bir hafta dinlen."

Ne güzel değil mi... Bir dost... ilkyaz ya da son yaz olabilir... istediğin bir zaman diliminde atla gel diyor.

Birden düş kurdum. Biniyorum otobüse... mavi. Gece boyu gidiyorum. Sabaha karşı çat kapı... uykulu bir ses "Kim o" "Ben Cengiz Gündoğdu." Yağmur yağarken güneş görünüyor... kapı açılıyor...

Köy... kır çiçekleri... gece... yakın yıldızlar... Dolaşıyorum... yan gelip yatıyorum... yağmurda uyanıyorum.

Biliyor musunuz ben şanslı bir insanım. Çoktandır bunu bekliyordum. Bir dostun "istediğin zaman diliminde atla gel" demesini. Ne güzel... istediğin zaman... böyle diyor... atlayıp gidiyorsun... böyle diyor.

Anladım. Ben boşuna yaşamadım. Anladım. Ben iyi

yaşadım. Anladım. İnsana ekmek borcumu ödüyorum. Yoksa... hasımlarımın dört bir yandan saldırdığı bir dönemde... bir insan... istediğin zaman diliminde... ilkyaz... ya da son yaz... atla gel der miydi.

Bir gün giderim... atlarım bir otobüse... mavi. Gitmeliyim. Giderim... belki. İnanın bana... atla gel dedi. Hem de istediğim zaman. Aynen böyle.

24 Nisan Pazar

Dün yağmurda yürüdüm... çekincesiz. Islandım. İyi oldu. Sabahın serinliğinde... yollar dolmadan yürümeyi seviyorum. Dün yürürken yağmurda... ölmenin sakıncası bu dedim... yağmurlu sabahlarda yürüyememek...

Sabah serinliğinde yağmurda... Tamer Özgül'ü düşündüm. Özgül Almanya'da. Yıldız Güncesi'ni bir diskette topluyor. Kaybolmasın... hep kalsın. Seviniyorum. Ama Yıldız Güncesi'nin böyle önemsenmesine de şaşırıyorum. Birçok okurum soruyor... her mektupta... yazıldıktan sonra... daktilo edilirken değiştiriliyor mu... Hayır. Yıldız Güncesi'nde tek bir kelime bile değişmez.

Burda bir sakıncayı... canımı sıkan bir sakıncayı söylemek isterim. Hem ben... hem Yıldız Güncesi pek önemseniyor. Dünya kültürüne bakıldıkta hem ben, hem Yıldız Güncesi cim karnında nokta bile değil. Ben, üstelik kendimi önemsetmek için yazmadım... yaşamadım. Beni tanıyanlar kabul eder bunu.

Sorunları önemsetmek için yazdım ben. Bu sorunların başında insanın yaratıcılığı... insanın gücü geliyor. İnsan, yaratıcılığını... gücünü bilmez duruma getirildi. Ben herkesin Beethoven... herkesin Einstein... herkesin Tolstoy olabileceğini savundum... söyledim. Türkiye'de **Sanatta Star Sistemi**'nin oluşturucuları bunu söyledim diye çok kızdılar bana. Kızmaları gerekirdi. Çünkü onlar ciddi... samimi bir çalışma göstermeden yalapşap olmuşlardı ne olmuşlarsa. Oysa ben ciddi... samimi bir çalışmayı gerekli görüyordum. Bilimde... sanatta... felsefede... pratikte insani kültürü edinmeden yazar, şair, besteci olamazsınız diyordum. Üstelik insan doğal değil, kültürel bir varlıktı. İnsan kendini doğru kurmalı diyordum.

Bu görüşüm **Star Sistemi** dışında kalanları da kızdırdı. Çünkü onlar da **Star Sistemi**'nin dışında... ama benzer yoldan gitmek istiyorlardı. Birikimsiz.

Star Sistemi dışındalar ya, benim, bu birikimsizliğe el vereceğimi sandılar. Birikimsizliğe el vermeyince onlar da çok kızdı bana.

Birikimsizlik hayatsız kalmaktır. Ne demek bu. Birikimsiz biri, Vivaldi'yi... Komün barikatlarında ölen Dobrowski'yi... Vilar'ı... Tolstoy'u... kaldırımda uyuyan bir esrarkeşi yaşayamaz.

Bunları bilmekten söz etmiyorum. Açarsın bir ansiklopediyi bilirsin. Ben, bunları yaşamaktan söz ediyorum. Yaşamadıkları için... kürtaj olsalar bile... hiçbir kadın romancı kürtaj'ın romanını yazamadı Türkiye'de. Çünkü birikimsiz hepsi... hepsi hayatsız.

Bir insan... Spartaküs'le birlikte Roma'ya baş kaldıran kölelerin içinde değilse... Lenin'le **Nisan Tezleri**'ni yazmıyorsa... Mayakovski'yle intihar etmiyorsa... uçsuz bucaksız kırlarda mutluluk aramıyorsa Tolstoy'la... karlı bir günde düella eden Puşkin değilse... o, yaratıcı olamaz.

Kapitalizm bunu yaptı... insanı birikimsiz bıraktı, bireycilik oyunuyla. Herkes kırkpara etmez kendi oldu... hayatsız. Bireysellik hayatla... birçok insanı yaşamakla anlamlı olur. Tam burda işte, insani yaratıcılığın güzelliği... gücü ortaya çıkar.

İnsanın yaratıcılığı... insanın gücü... Bunu önemsetmek istedim. Çok kızdılar bana bu yüzden. Çünkü onlar birikimsiz... hayatsız kanalda rant yemek istiyorlardı... İşte Zülfü Livaneli... işte Ahmet Kaya... işte Kibariye... İşte Enis Batur... işte Mehmet H. Doğan. **Star Sistemi**'nin hayatsızları.

Star Sistemi'nin hayatsızlarının karşısında da sistem dışı hayatsızlar... Bilirsiniz davulun iki yüzü var. Ama içi boş... Birbirine karşıt yanda duran... ama boşlukta ses çıkarmak isteyenler... kızdılar... çok kızıyorlar bana.

Gecenin sessizliğinde yazıyorum... bulutlu... yıldızsız bir gece... Tavşan kucağımda... Kucağıma almayayım... aldırmayayım diyorum... zıplıyor kucağıma. Sevmezsem.. güzel Ciciş, adı Ciciş... demezsem tırnaklarıyla çekiştiriyor gömleğimi. Geçen gün yan gelmiş kucağımda otururken üstüme işedi... Sevindim. Başıma işemedi diye... Omuzuma çıkıyor... ensemi yalıyor... ordan başıma çıkıp... omuzumdan... işeyebilirdi başıma.

Tavşan... eve ilk geldiğinde... çok korkaktı. Tık dendi mi kaçar giderdi koltukların altına, iyice büzülür... tehlikenin geçmesini beklerdi korkuyla... Öyle günlerin birinde... koltuğun altında gözgöze geldik... İpnotize oldu korkudan... Geceleri bir kutuya kapatırlardı. Bu durum içimi acıtıyordu... İşe el koydum. Işık oyunlarından... tıklardan... kapı zilinden... televizyondan gelen seslerden korkmamayı öğrettim. Geceleri kutudan çıkardım. Epey uğraştım. Sonra geldi... üstüme işedi... kucağıma...

Kızmadım üstüme işedi diye. O bir tavşan. Birikimsiz. Yalnızca kendini yaşıyor. Bir tavşan o... sevindim başıma işemedi diye.

29 Nisan Cuma

Toplum uzun süre baskı altında yaşarsa, insan, edilginleşiyor... siniyor... gerçekliği göremiyor. Baskıyla gerçeklikten kopartılan bilinç kuruntu üretiyor. Mantıklı çağrılara bile yanıt vermiyor... **Paris Komünü** çalışmalarında bunu bir kez daha saptadık. **Komün** o tarihte bir çağrı yapıyor... köylüye toprak... herkese iş verilmesini savunuyor. Bu çağrılar etkili olamıyor. Çünkü "2. imparatorluk uyguladığı baskılar sonucu bu insanları iyice pasifleştirmiş, sindirmiş ve hatta aptallaştırmıştır."

Pavlov'da bu nokta üstünde durur. Baskı altında yaşayan toplumlarda insanın sinikleştiğini söyler. Bunu, Türkiye'de görüyoruz... çoktan beri. Geçen gün Yavuz Donat yazıyor. Herkesin yakındığı YÖK yasası çıktığında profesörler istifa etselerdi, bu yasa işlemezdi... geri çekilirdi diyor.

Profesörler istifa edemezlerdi. Çünkü uzun yıllar baskı altında yaşadılar. Edilgin hepsi...

Bilinç kırıcı... bilinç dondurucu baskının etkisini

gençlerde görünce üzülüyorum. Geçen gün Tunca Arslan'ın yazısını getirdiler. **Aydınlık'ta** yazmış. Ben frankeştaynlar yaratıyormuşum. Sistemin dondurduğu bilinç gerçekliği göremiyor... göremediği için kuruntu üretiyor.

Ben napıyorum. Sistem, insani yaratıcılığı önlüyor Türkiye'de. Asım Bezirci'nin diliyle söylersem "Edebiyatımıza egemen kılınmaya uğraşılan kof burjuva değerleriyle" mücadele ediyorum. Kof burjuva değerleriyle özellikle genç insanın bilinci donduruluyor. Sözgelimi Behçet Necatigil'in dar odasından bütün dünyayı gördüğü söyleniyor. Görebilir. Ama nasıl bir ideolojiyle. Necatigil'in küçük burjuva ideoloji'siyle dünyaya baktığı söylenmiyor. Bu söylenmemekle küçük-burjuva ideolojisi yüceltiliyor.

Cumhurlyet gazetisi'nin bir **Kltap** Eki var. Burda Kemal Özer... Enis Batur... Nazlı Eray... Oruç Arıoba... Nazlı Eray... Nevra Bucak... Mehmet Baydur övülüyor. Bu sanatçıların ideolojisi yok mu. Kemal Özer'le Enis Batur aynı dergide nasıl övülür.

Güzelin bir disiplini yok mu. Kemal Özer'le Enis Batur'un şiirini güzel bulan bilinç, dondurulmuş, sindirilmiş... edilgenleştirilmiştir. Böyle bir bilinçle yaşayan insan gerçekliği göremez. Gerçekliği göremediği için kolayca güdümlenir. Kemal Özer güdümleme yapamadığı için, o insan bir süre sonra etkin bir güdümleme yapan kof burjuva yazarlarının kof eserlerini güzel bulur.

Bu insanla güzel bir dünya kuramazsınız. O insan bir metadır. Yaratıcılığı yoktur. Ben, buna karşı, insanın metalaştırılmasına karşı mücadele ediyorum. Genç bir insanın Tunca Arslan'ın... bunu algılayamaması sistemin gücünü gösteriyor. Sistem, bilinci dondurduğu için insan gerçeklik yitimine uğruyor... kuruntular üretiyor. Gerçeklik yitimi olmasaydı yalnız Asım Bezirci'nin yazılarıyla edebiyatımız sağlıklı bir yola girerdi. Sözgelimi Mehmet H. Doğan... Bu kişi için şöyle diyor Bezirci "İkinci Yeni'nin yorulmaz avukatı ve toplumcu şiirin amansız savcısı Mehmet H. Doğan" Memet Fuat için söyledikleri şu. "Memet Fuat 1986 yılında hazırladığı Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi'nde de İkinci Yenicileri övmekten geri durmadı."

Yıllar... yıllar gençti bu kişilerin edebiyatımızda kurdukları... kof burjuva değerleri yüceltmek için kurdukları... sulta yerlebir olmadı. Köylü köyüne. Evli evine gidemidi. Yıllar... yıllar geçti... şimdi **İnsancıl** bu kişileri açımlama mücadelesi veriyor.

Gerçeklik yitimi olmasaydı bu kişilerin gerçekliği görülürdü... yıllar önce bankerlere para kaptıran halk.. yıllar... yıllar sonra repoculara para kaptırmazdı... bana frankeştaynlar yaratıyorsun denmezdi... Sivas'ta 37 kişi katledilmezdi... Buna karşın Ruşen Çakır, şeriatın tehlikesi yok demezdi.

O zaman ben bisikletle Cağaloğlu'ndan Sarıyer'e bisikletle giderdim. Yolda... bir evin penceresinde gözgöze geldiğim küçük bir kıza dil çıkarırdım.

Size niye kızıyorum biliyor musunuz... gerçeklik yitimi yüzünden gerçekliği göremiyorsunuz... acı çekmiyorsunuz... o meyhane senin, bu meyhane benim keyif çatıyorsunuz. Olup bitenlerin acısı yine bana kalıyor...

Sarıyer'de... o küçük kız... babası hapiste... dil çıkaracak bir arkadaş bekliyor.

30 Nlsan Cumartesl

Salondan hızla çıktım. Odamda masama oturdum. Alkışlar devam ediyordu salonda... **Paris Komünü** için. Berrin Taş... Devrim Öktem... Serpil Koçak... İlknur Varis... İzzet Tokur... Nihat Ateş.. Paris Komünü etkinliğimizin yaratıcıları hakedilmiş alkışlarla kutlandılar bugün.

Paris Komünü, Okuma Tiyatrosu'yla ilk kez bu şekilde gündeme getirildi. Çok çalıştık... milimetrik. Soluk kesici... bilgilendirici... belleği uyandırıcı bir gösteri yarattık.

Seyircimiz hepimizi kutladı tek tek. Bu başarıya şaşırmadım. Bekliyordum. Çünkü ciddi... disiplinli... samimi çalışma başarı yaratır. Mutlaka.

Gösteriden sonra **Paris Komünü** belgeselini gösterdik videodan. Filmde Varlin... Domborowski... Elizabet Dimitriyeva.. müthiş insanlar...

Evrensel Kültür Merkezl'ndeki, arkadaşlarıma teşekkür ediyorum burdan **Paris Komünü** belgeselini ordan sağladık.

Heyecanlı... sevinçli... telaşlı... başarılı... güzel bir gün geçirdik. 9 Mayıs'ta Silivri'ye gidiyoruz. Paris Komünü'nü orda da göstereceğiz.

Gecenin ileri bir saatinde yazıyorum. **Komünü** yaratanları... **Komün** için ölenleri... o insanları düşünüyorum. Dombrowski... Varlin... Dimitriyeva... Biz bu oyunu onlara adadık... Paris Komünarlarına...

YOL YORDAMI

Devrim Öktem'e

Sağnakla gelen bu yağmuru
adım adım izle
soldan ikinci sokak
ve köşedeki köfteci
yalnızlığa çıkar

Rüzgarlar eser
taşı uğultusunu kulaklarında
ve izle
kaptan
dalgalı bir denize çıkar

Karları savuran bu tipiyi
gömüp başını paltona
izle
ve hep caddeden yürü
senle birlikte
aydınlığa çıkar.

Nihat ATEŞ

HUZUR EVİ -I

Sandığın içine girince
özetlenmiş yaşamları göreceksin.

HİKMET HANIM TEYZE

Yalnızların oluşturduğu kalabalıkta
gerçek yalnızlığı yaşayanların yeri burası.
Yalnızlıklarını yoketme savaşını
verdikleri yer de burası.
Bu İnsanların en yaşlısı
en güçlüsü HİKMET Hanım Teyze
göz göze geldik, korktum
bir anda okudu gözlerimden korkuyu
bakarken duyduğum acıyıda
konuşmadı hiç acılardan, kokulardan.
Bak şu hasta gibi uzanıp yatana
benden çok eskidir burada
alışamadı gitti
Belki de ziyaretine gelenlerin çokluğundandır
güldüğünü görmedim daha.
Gitti, dağıtılan sütten
payına düşen bardağı aldı
oturmadı sessizce kenara...
dolabından küçük bir kavanoz çıkardı
bir çay kaşığı kahve koydu sütüne.
Hem güldü, hem konuştu, hem karıştırdı
ağır, ağır tadına vara vara yudumladı.
Farklılaştırdıyaşamını.
Gelenlere bağlanmamayı...
gidenlere üzülmemeyi öğrenmişti...
HİKMET HANIM TEYZE?

Ayhan ERGÜN

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi:

Seni Özledim / **Ayten Mutlu**	**40.000 TL.**
Pazar Resimleri / **Ali Ersin Günçe**	**40.000 TL.**
Cemreye Çağrı / **Cemile Çakır**	**40.000 TL.**
İnsana Gecikmeden / **Berrin Taş**	**40.000 TL.**
Ekmekarası Umut / **İdris Atmaca**	**40.000 TL.**
Bir Ardıç Kuşuyum Ben / **Zerrin Taşpınar Şahin**	**40.000 TL.**
Dinlenen Cadı / **Nihat Ateş**	**40.000 TL.**
Açık Gece / **Ömer Bilge**	**40.000 TL.**
Bir Gün Konuşur Rüzgar / **Ali Ersin Günçe**	**40.000 TL.**
Madencinin Günlüğü / **M. Yılmaz Karaibrahimoğlu**	**60.000 TL.**
Ateş de Yanar / **Bozan Yaman**	**50.000 TL.**

ÖYKÜ Dizisi :

Sengisemai Bir Ölüm / **Lütfiye Aydın**	**50.000 TL.**
Ara Balkon / **Kezban Özbay**	**40.000 TL.**
Uzaydan Gelen Kadın / **Fatma Kethüdaoğlu**	**40.000 TL.**
İnsan Eli / **D. Mehmet Şekeroğlu**	**60.000 TL.**

Roman Dizisi :

Proxima Centauri / **Ömer Baytaş**	**80.000 TL.**
Çağrısız Hayalim / **Kaan Arslanoğlu**	**70.000 TL.**

Deneme-Eleştiri Dizisi :

Rüzgar / **Cengiz Gündoğdu (Tükendi)**	**60.000 TL.**
Denemenin Kıyılarında / **Yusuf Çotuksöken**	**60.000 TL.**
Gerçekçi Düşünce - Gerçekçi Sanat / **Afşar Timuçin**	**60.000 TL.**
İnsan Arayışı / **Sadık Albayrak**	**60.000 TL.**
Ekmek / **Cengiz Gündoğdu**	**70.000 TL.**

İnsancıl Dergisi : 1. yıl Cildi	**500.000 TL.**
İnsancıl Dergisi : 2. yıl Cildi	**500.000 TL.**

İNSANCIL :
Mollafenari Sok. Nadir Han No: 40/42 Kat: 5 34410 Cağaloğlu / İst.
Tel: 511 79 94 - 513 93 99